

T.C
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE DİYARBAKIR'DA
YEREL BASIN (MEDYA)

DANIŞMAN
PROF. DR. NURİ ÇEVİKEL

HAZIRLAYAN
ASIM KAÇMAZ

ŞANLIURFA
2012



T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Tarih Anabilim Dalına bağlı Yakınçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim.
Hazırlamış olduğum.

“Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır’da Yerel Basın (Medya)” konulu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(30.04.2012)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Asım KAÇMAZ

İmzası

YAZIŞMA ADRESİ:

Şehitlik 57 Sk. Eser 1 Apt. B/Blok

6/14 Yenişehir

DIYARBAKIR

Tif. Kod. (0538) 6535680

Onay Belgesi

Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL'in danışmanlığında, Asım KAÇMAZ'ın hazırladığı "Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basın" konulu bu çalışma 24.05.2012 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

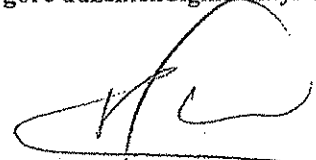
Danışman: Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL



Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdulkahap KUDUZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir GÜRER

Bu tezin Tarih Anabilim Dalında yapıldığını ve Enstitümüz kayıtlarına göre düzenlendiğini onaylarım.



Prof. Dr. Recep ÇİGDEM

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	Viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM.....	4
A. Basın Kavramı.....	4
B. Matbaacılık.....	4
C. Basın Tarihi.....	5
II. BÖLÜM.....	8
A. OSMANLI DÖNEMİNDE BASIN.....	8
a. Gazetecilik.....	8
a.1. Vakayi-i Mısriye.....	9
a.2. Takvim-i Vakayi'.....	10
a.3. Ceride-i Havadis.....	12
a.4. Tercüman-ı Ahval.....	14
a.5. Tasvir-i Efkâr.....	16
a.6. Muhibir.....	18
a.7. Hürriyet.....	19
a.8. Terraki.....	20
a.9. İbret.....	22
III. BÖLÜM.....	24
A. OSMANLI DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA YEREL BASIN.....	24
a. Yerel Basın Nedir?.....	24
b. Yerel Basının Özellikleri.....	25
c. Diyarbakır'da Yerel Gazeteciliğin Başlaması.....	27
ç. Osmanlı Dönemi Diyarbakır'da Yerel Gazeteler.....	30
ç.1. Diyarbekir.....	30
ç.2. Büdnina (İstikbal).....	31
ç.3. Bahar.....	32
ç.4. Amid-i Sevda.....	32
ç.5. Peyman.....	33
ç.6. Dicle.....	33

ç.7. Mücahid.....	34
ç.8. Diyarbekirde Dicle.....	34
d. Kurtuluş Savaşı Döneminde Basın.....	34
d.1. Hukuk – Beşer.....	35
d.2. İrade-i Milliye.....	36
d.3. Hakimiyet-i Milliye.....	36
d.4. Gazi (Çağrı).....	37
IV. BÖLÜM.....	39
A. CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE DİYARBAKIR’DA YEREL BASIN.....	39
a. Gazeteler.....	39
a.1. Yeni Dicle.....	39
a.2. Halk Sesi.....	40
a.3. Yeni Yurd.....	40
a.4. Halkın Dili.....	41
a.5. Diyarbakır.....	41
a.6. İç Oğuz.....	41
a.7. Yeni Şark.....	41
a.8. Şark Postası.....	42
a.9. Tıp Gecesi.....	42
a.10. Sesleniş.....	42
a.11. Yeni Dicle.....	43
a.12. Ümmid.....	43
a.13. Kelek.....	43
a.14. Şarkspor.....	43
a.15. Demokrasiye Güven.....	43
a.16. Demokrat Şark.....	44
a.17. Gökalp.....	44
a.18. Demokrat Kale.....	44
a.19. Gayret.....	44
a.20. Ziya Gökalp.....	44
a.21. İleri Yurt.....	44
a.22. Müstakil Diyarbakır Sesi.....	45
a.23. Yeni Diyarbakır Sesi.....	45
a.24. Mücadele.....	45

a.25. Şehir.....	45
a.26. Zaman.....	46
a.27. Yankı.....	46
a.28. Dilek.....	46
a.29. Güneydoğu.....	46
a.30. Öz Diyarbakır.....	47
a.31. Ufuk.....	47
a.32. Diyarbakır Sesi.....	47
a.33. Senin Sesin.....	47
a.34. Milli Hâkimiyet.....	47
a.35. Doğuş.....	47
a.36. Olay.....	47
a.37. Diyarbakır Söz.....	48
a.38. Diyarbakır Festival.....	48
a.39. Güneydoğu Mesaj.....	48
a.40. İletişim.....	49
a.41. Diyarbakır Olay.....	49
a.42. Güneydoğu Ekspres.....	49
a.43. Gözlem.....	50
a.44. Diyarbakır Haber.....	50
a.45. Halkpel.....	50
a.46. Diyarbakır Yenigün.....	51
a.47. Doğru Haber.....	51
a.48. Diyarbakır Özgür Haber.....	51
a.49. Güneydoğu Güncel.....	52
a.50. Diyarbakır'da Yayımlanan Gazetelerin Kronoloji Tablosu.....	52
b. İlçelerde Çıkan Gazeteler.....	56
b.1. Miyafarkîn.....	56
b.2. Nur-i Zülküf.....	56
b.3. Hani.....	56
b.4. Silvan Sesi.....	56
b.5. Silvan.....	56
b.6. Lice.....	57
b.7. Ergani.....	57

b.8. Bismil Birlik.....	57
b.9. Söz Bizde.....	57
b.10. Ergani Haber.....	57
b.11. Bismil Expres.....	58
b.12. Silvan Malabadi.....	58
b.13. Çermik.....	58
b.14. Hani Yeni Haber.....	58
b.15. Çınar Şafak Gaz.....	58
b.16. Bismil Haber.....	59
b.17. Bahtiyarın Sesi Lice.....	59
b.18. Ergani Söz.....	59
b.19. Çermik Kaplıca.....	59
b.20. Güneydoğu Lice.....	60
b.21. Bismil'in Sesi.....	60
b.22. Haber Lice.....	60
b.23. Kulp Haber.....	60
c. Yerel Gazetelerin Haber Kaynakları.....	61
ç. Haber Ajansları.....	61
ç.1. Anadolu Ajansı.....	63
ç.2. Doğan Haber Ajansı.....	64
ç.3. İhlas Haber Ajansı.....	64
ç.4. Cihan Haber Ajansı.....	65
ç.5. Dicle Haber Ajansı.....	66
ç.6. Jın Haber Ajansı.....	67
ç.7. Ajansların Yerel Medyaya Katkısı.....	68
d. Dergiler.....	69
d.1. Kevkeb Medinho (Şark Yıldızı).....	69
d.2. Şifuro (Borazan).....	70
d.3. Küçük Mecmua.....	70
d.4. Yeni Hilâl Mecmuası.....	71
d.5. Diyarbakir Erkek Muallim Mektebi Talebe Mecmuası.....	72
d.6. Gençler Evi.....	72
d.7. Dicle Kaynağı.....	72
d.8. Diyarbakir Kliniği.....	72

d.9. Karacadağ.....	73
d.10. Birliğin Sesi.....	73
d.11. İç – Oğuz.....	73
d.12. Dicle.....	73
d.13. Lise.....	74
d.14. Çizgi.....	74
d.15. Ziraat Bilgileri.....	74
d.16. Kara Amid.....	74
d.17. Fen Dergisi.....	74
d.18. Koza.....	75
d.19. Kara – Amid.....	75
d.20. Yudum.....	75
d.21. Haber Bülteni.....	75
d.22. Çaba.....	75
d.23. Neşter.....	76
d.24. Karacadağ.....	76
d.25. Doğuş.....	76
d.26. Özgür.....	76
d.27. Tarancı.....	76
d.28. Diyarbakır Kültür.....	77
d.29. Surkent.....	77
d.30. Bazalt Kent.....	77
d.31. Ziya Gökalp.....	77
d.32. Diyarbakır Öğretmenler Günü.....	78
d.33. Rewşen.....	78
d.34. Diyarbekir.....	78
d.35. Vizyon.....	78
d.36. 24 Kasım Öğretmenler Dergisi.....	78
d.37. Uçurtma.....	78
d.38. Hazan.....	79
d.39. Borsa 21.....	79
d.40. Sanat ve Edebiyat'ta Yaratım.....	79
d.41. Mizgin.....	79
d.42. Bîr.....	80

d.43. Papatya.....	80
d.44. Yunusça.....	80
d.45. Eylül.....	80
d.46. Güldamlaı.....	80
d.47. Özel Diyarbakır.....	81
d.48. Palto.....	81
d.49. Me'va.....	81
d.50. Diyar Life.....	81
d.51. İstiridye.....	81
d.52. Ceviz.....	82
d.53. Üniversite Hastanesi.....	82
d.54. Petek Life.....	82
d.55. Özgür Üniversite.....	82
d.56. Diyar Bülten.....	82
d.57. Şewçıla.....	83
d.58. Emek ve Toplum.....	83
d.59. Teneffüs.....	83
d.60. Sıtkı Usta.....	83
e. Radyo ve TV Yayıncılığı.....	84
f. İnternet.....	91
f.1. Diyarbakır'daki Yerel Gazetelerin İnternet Sayfaları.....	92
f.2. Diyarbakır'daki Yerel Gazetelerden Bağımsız İnternet Siteleri.....	93
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	96
EKLER	
EK - 1: RESİMLER.....	101
EK - 2: ANKET ÖRNEKLEMİ.....	133

ÖN SÖZ

Osmanlı'da 1831 yılında ilk resmi gazete olan Takvim-i Vakayi' nin yayınlanmasından günümüze kadar olan dönemle ilgili araştırma yapanların müracaat ettiği en önemli kaynaklardan birisidir gazeteler. Gazeteler basın – yayın tarihi açısından özellikle önemlidir. Diğer arşiv kaynakları ile karşılaştırılmaları kaydıyla gazeteler yayımlandıkları dönemle ilgili zengin veriler içerir. Bu yönleriyle genel veya mahalli tarih araştırmaları açısından önem arz ederler.

Günümüzde yerel basın, genel basın organları içerisinde ayrı ve özel bir yere sahiptir. Bununla birlikte yerel basın organları ulusal hatta uluslar arası ölçekte yayın yapan basın organlarıyla hareket ettiği edebilmektedir. Yerel basının yayımlandığı bölgeye has sorunları da olabilmektedir. Bu çalışmamızda Diyarbakır'da yerel basın olayı araştırılıp Osmanlıdan günümüze Diyarbakır'da yayımlanan yayın organları tespit ve bunlarla ilgili genel değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Bu çalışma sürecinde tez danışmanlığımı üstelenerek yardımlarını esirgemeyen Hocam Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL olmak üzere bana kütüphanesindeki basına dair çalışmaları inceleme ve gazetelerle dergilerin koleksiyonlarını sunan Diyarbakır Yazarlar Birliği Kurucu Üyesi Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali ABAKAY'a ve Yrd. Doç. Dr. Bülent SÖNMEZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Asım KAÇMAZ

ÖZET

“Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır’da Yerel Basın” adlı yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın giriş bölümünde önce konu tanıtılmıştır. Sonra basınla ilgili kavramlar, dünyada basının gelişim süreci, Osmanlı da basın olayı, Osmanlı döneminde Diyarbakır’da basın – yayın faaliyetleri ele alınmıştır. Son olarak da Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze Diyarbakır’da yerel basının nasıl bir gelişim gösterdiği ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Matbaanın icadı, insanoğlunun en önemli icatları arasında sayılabilir. Hem bilginin keşfi hem de yayımlanması açısından önemli etkileri olmuştur. Matbaanın daha da modern hale getirilmesiyle birlikte basın faaliyetleri başlamıştır. Basın faaliyetlerinin araştırılması ve incelenmesiyle toplumların fikir hareketlerinin anlaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Basın, bir yandan yazarların ve yazarların bağlı buldukları, resmi ya da resmi olmayan grupların ve örgütlerin kanaatlerini yönetime duyuran, bir yandan da hedef kitesinde, kanaatlerin oluşturulması sürecinde görev alan önemli bir araçtır.

Gazeteciliğin ana vatanı olan Batı’daki örnekleri dikkate alındığında modern toplum yapılanmasında yasama, yürütme ve yargıdan sonra en önemli “Dördüncü Kuvvet” olarak nitelendirilen basın, ülkemizde siyasal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düşünce tarihi açısından modernleşme tecrübesini anlamak açısından önemli bir tarihi kaynaktır.

Günümüzde yerel basın, tüm basın organları içerisinde ayrı ve özel bir yere sahiptir. Sadece okuyucusu için değil, yayımlandığı bölgede resmi kurum ve kuruluşları ile bölge halkının arasında bir köprü görevi üstlendiği görülmektedir. Gazeteler, genellikle haber sayılarını artırmak, habere ulaşma konusundaki sıkıntıları aşabilmek, rutin haberlerin izlenmesinin yanı sıra özel haberlere ağırlık verebilmek, güvenilir haber kaynaklarına ulaşmak, habere hızlı ulaşabilmek, ihbar ve istihbarat kaynağı sağlamak ve haberleri kaliteli fotoğraflarla zenginleştirmek amacıyla ajansların hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Bu doğrultuda çalışmamızın bir

bölümünde de yerel, ulusal ve uluslar arası çapta etkin olarak, faaliyet gösteren ajanslara kısaca değinerek Diyarbakır'daki gelişimsel süreçleri ele alınmıştır.

Bu çalışmada ele alınan bir husus da Diyarbakır'da internet gazeteciliği olayıdır. Bilindiği üzere, günümüz medyasının en hızlı gelişen mecrası olan internet gazeteciliği, geleneksel gazetelerin ve televizyonların habercilik anlayışını kökünden değiştirmektedir. Geleneksel günlük gazeteler, yaşamın hızına yetişmekte çok zorlanmaktadır. 24 saat, insan yaşamında olanların aktarımı için çok uzun bir süre haline gelmiştir. Televizyonların yayın hızları, ertesi gün gazetelerin taze haber verebilmelerini güçleştiren faktörlerin başında gelmektedir. İnternet, hem televizyon kadar hızlı hem gazete kadar detaylı habercilik yapabilme imkânına sahip bir mecra haline gelmiştir. Türkiye, internet kullanımı açısından büyük potansiyel taşıyan bir ülkedir. İnsanın yeniliğe ve teknolojiye açıklığı, kendini her alanda göstermektedir. Dolayısıyla interneti de insanlar çok çabuk benimsemiş ve kullanmaya başlamıştır. İnternet üzerinden yapılan habercilik, bu bağlamda geleceğin en etkin medya mecralarından biri haline gelecektir.

Anahtar sözcükler: Yerel Medya, Gazete, Televizyon, Radyo, Diyarbakır

ABSTRACT

“So far Ottomans in Diyarbakır, from local press”, a master’s thesis in the introduction, this study is the subject. Then for the media concepts is the world’s media development process, Ottoman also press event during the Ottoman in Diyarbakır, press - publications are dealt with. Finally, from its founding of the Republic, in Diyarbakır, where the local media discussed in detail how to development.

The origins of the printing house, mankind’s most important inventions. In terms of distribution of both information discovery and has significant impact. With a more modern printing house by press has started its activities. Searching for an idea of communities of Press by observing and understanding the important role in movement. Press, on the one hand, their authors and writers, image, or res or non-management groups and organizations that disseminate his thoughts, on the one hand, in the target masses, creation of rules relevant task in a tool that is the key.

In the journalism in the West when examples of modern society made legislative, executive, and the most important decision after “fourth Force” which is described as a press in our country, political, socio-cultural and socio-economic modernization in terms of history of ideas in terms of experience to understand an important historical source.

Today’s local press, the entire press in components separately and has a special place. Only reader, and not for official institutions and agencies in region it is published with its role of a bridge between people of the region. Newspapers, is usually to increase saylarını news, news report on access to to work together to overcome difficulties, and routine monitoring, as well as custom reports to meet weight, gain access to reliable news sources, quick to gain access to news, information and news and the intelligence source to ensure that high-quality photos from agencies to enhance enjoyment. We work in line with the a section at the local,

national and internationally active, it is minimum that ran a brief developmental processes are dealt with in Diyarbakır.

In this study a point with the internet journalism in Diyarbakır, kinematic chain. As it is known, the fastest growing the course today's media, the internet journalism, reporting on and understanding of traditional newspapers and televisions that pulls out.

Traditional daily newspapers, the oncoming speed too. 24 hours, the human life is too long a time period for the transfer of those it has become a. Televisions broadcasting speeds the next day, newspapers will keep them fresh news of complicating factors. Internet, and the tv and newspaper up to speed, up to a detailed reporting on a channel that has become a possibility to do. Turkey, in terms of use of the Internet is a great potential. Innovation and technology people, shows the area in each. It is therefore very quickly and bring the Internet, people have begun to use. The reporting on via the internet, this has become one of the most active media mecralarından will come.

Key words: Local Media, newspapers, television, radio, Diyarbakır

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geen eser
a.g.m	Adı geen makale
a.g.y	Adı geen yer
ev.	eviren
Kms.	Komisyon
C.	Cilt
s.	Sayfa
S.	Sayı
yay.	Yayın
Vb.	Ve benzeri
Vs.	Ve saire
DP	Demokrat parti
Bsn	Basın
Tv	Televizyon
Km²	Kilometre Kare
M.E. B	Milli Eğitim Bakanlığı
GGC	Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti
D.Ü	Dicle Üniuersitesi
AA	Anadolu Ajans
DHA	Doğan Haber Ajansı
İHA	İhlas Haber Ajansı
DİHA	Dicle Haber Ajansı
JINHA	Jın Haber Ajansı
ADLS	Asimetrik Sayısal Abone Hattı

GİRİŞ

Yerel basın, 18 ve 19. yüzyılda var olan gazetelerden farklı olarak daha dar bir dağıtım, yakın çevreye ilişkin daha geniş bilgi taşıyan gazeteler ülke genelindeki sorunların yanı sıra bölgesel yerel sorunların gündeme getirilip tartışıldığı alanlardır. Basının geçirdiği tarihsel süreç içerisinde karşılaştığı sorunların bölgesel ve coğrafi özellikler ayırt edilmeksizin birbiriyle benzer olduğu görülmektedir. Bunun en büyük nedeni ise basının dünyanın her yerinde ortak amaçlara hizmet etmesi ve aynı kaynaklardan yararlanmasıdır.

Yerel basın, yöre halkının beklentilerini, şikâyetlerini, yöneticilerin çalışmalarını ve o çalışmalarda yapılan yanlışlar hakkında kamuoyunu objektif olarak bilgilendirmesi açısından önem teşkil etmektedir. Böylece devlet millet arasında bir köprü kurarak yörenin sesi olma özelliğini taşımaktadır.

Özellikle son yıllarda büyük bir atılım gösteren Diyarbakır yerel basını, gerek gazete sayısının artması, gerekse teknik ve kadro açısından yetişmiş elaman sayısına ulaşması bizim için önemli bir göstergelyi oluşturmaktadır. Gazetelerin baskı kalitesiyle birlikte dünyada kullanılan son teknolojiye de gittikçe hâkim olmaları Diyarbakır basınının çok önemli bir artısını oluşturmaktadır.

Diyarbakır basınına dair ilk araştırma, 1940 yılında Usman Eti'nin hazırladığı "Diyarbakır'da Gazete ve Diyarbakır Neşriyat Tarihi" broşürdür. Bunun yanında Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil tarafından ele alınmış araştırmalar: "Türkiye'de Bölge Basını ve Diyarbakır Gazeteciliği (1953)", "Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar Gazeteler - Dergiler (1869-1953)" adlı eserlerdir. Bu çalışmaları izleyen araştırma, Araştırmacı-Yazar Şevket Beysanoğlu'nun *Kara Amid Dergisi*, "Basın ve Yayın Dünyamızda Diyar-ı Bekir" adlı eserlerle kendinden önceki araştırmalara yeni yayınları katarak, bu çalışmaları hazırlamıştır. Gazeteci - Yazar Mehmet MERCAN'ın "Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını" isimli eserinde hatıralarına yer verdiği kitap, kısmen bu çalışmaların devamı niteliğindedir. "Dünden Bugüne Diyarbakır Basını", Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali ABAKAY tarafından

hazırlanan ve bir bölümü yayınlanmış bir çalışmadır. Yazarın bu çalışması, oldukça hacimli bir çalışma olup, tamamlanmayı beklemektedir.

Diyarbakır Yerel Basını'na ilişkin hazırlanan yüksek lisans tezinde bugüne kadar yapılmış olan çalışmaları da kısmen içine alan basına dair gazete ve dergi ile yetinilmemiş yerel televizyon kanalları ve yerel radyolar üzerinde de ilk defa araştırma yapılmıştır. Bu çalışma, Diyarbakır'ın yerel basınında bir örneklem oluşturması bakımından, Diyarbakır'da yer alan ajanslar ve internetim gelişimsel süreci hakkında da bilgiye ilk defa yer verilmiştir. Gazete çıkaranlarına uygulanan anket sonuçlarına göre değerlendirilmeler yapılmıştır. Bunun yanında önceki araştırmalarda çoğu ismen yer alan dergilere ulaşılmış ve bu dergiler tanıtılmış, yeni yayınlananlar dergiler de araştırmaya dahil edilmiştir.

Hazırladığımız bu çalışmamızda ulaşılabilen kaynaklar titizlikle taranmış, yayınına devam eden gazeteler birer birer incelenmiştir. Kuramsal bölümün oluşturulması için literatür tarama tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan yöntemlerden birisi de araştırmanın amacına uygun olarak yerel basın kuruluşları yöneticileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olan bu araştırmamızda, yerel ve bölgesel gazeteler 1869'dan bugüne eksiksiz biçimde yer almaktadır. Yüz yüze yaptığımız anket çalışması da diğer araştırmalarda yer almamış bir yeniliktir.

“Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basın” konulu bu araştırma dört bölüme ayrılmıştır. Birinci Bölümde basın kavramı, matbaacılık ve özetle basın tarihi ele alınmıştır; İkinci bölümde Osmanlı döneminde basının konumu üzerinde durulmuştur; üçüncü bölümde Osmanlı döneminde Diyarbakır'da yerel basının mahiyeti incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Diyarbakır'da yerel basın olayı birçok yönden tahlil edilmiştir.

Özellikle bu son bölümde, Diyarbakır'da yerel gazeteciliğin doğuş süreci ve temel kavramları ile birlikte basın yayın faaliyetleri, gazete ve dergi kategorilerinde ulaşılabilen kaynaklar, yerel kanallar ve radyolar, haber ajansları ve son döneme damgasını vuran internetin gelişimi, yerel basın üzerindeki etkisi çerçevesinde

kronolojik sıra gözetilerek değerlendirmeye alınmıştır. Eklerde yayınlanmış gazete ve dergilerin örnekleri kapak fotoğrafları ile yer almaktadır.

I. BÖLÜM

A) Basın Kavramı

Geniş anlamı ile basın, yazılı, sözlü ve görüntülü kitle iletişim araçları ile kamuoyuna sunulan, süreli haber, bilgi, oluşum ve yorumlardır. Bu anlamda basın gazete, dergi, radyo, televizyon ve günümüzde özellikle bilgisayarı içine alır diyebiliriz. Dar ve temel anlamda ise basın, belirli sürelerde basılan ve dağıtılan gazete ve dergiler demek mümkündür.

En eski ve en etkili kitle haberleşme aracı olarak basının tarifi ile ilgili bazı ünlü düşünür ve devlet adamları şunları söylemektedirler: Tocquevill, “basın, özgürlüğü en mükemmel demokratik formülüdür. ‘Mendes France’ Modern demokrasinin belli başlı öğelerinden biri”der. ‘Pierre Deyonet’ basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek, inandırmak, çalışmak veya dinlemek, satın almak veya satmak imkânsız hale gelmiştir. Basın hiçbir şeye yeterli değildir. Fakat basın her şeye ve herkese gereklidir”¹ şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Eski çağlardan beri insanlar sürekli olarak iletişim kurma ve haberleşme ihtiyacı duymuşlardır. Bu ihtiyaçlarını da çeşitli yöntemler kullanarak gidermeye çalışmışlardır. Kimi zaman birtakım işaretlerle, kimi zaman haberlerin ezberlenmesi ile kimi zaman da atlı veya yaya olarak bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır.

Yazının icadı ise insanlık tarihi için yeni bir sayfa açılmış ve sonraki dönemlerde basını oluşturan olanaklar arasında ilk sırayı almıştır. Daha sonra bunu kâğıdın icadı takip etmiştir. Basım sanatının icadı olarak gösterilen matbaanın bulunması ise 15. yy.da olmuştur. Matbaanın icadıyla yazılı düşüncelerin çoğaltılması imkânı doğmuş ve böylelikle bunlar geniş kitlelere ulaştırılmıştır.

B) Matbaacılık

Bugünkü anlamıyla, oynar maden harflerle dizginin yapılması ve baskı makinesinin icadı onuru, 1400’de basım sanatının merkezi olarak kabul edilen

¹ Mehmet Nuri İNUĞUR, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 1993, s. 20.

Almanya'nın Mainz kentinde doğan ve 1440'ta modern basımın temelini atmış olan Alman Johann Gutenberg'e aittir. İlk kitap 1444'de basılmış, 1455'te ise *Gutenberg Kutsal Kitabı*, *Kırk İki Satırlı Kutsal Kitap* ya da *Mazarin Kutsal Kitabı* diye üç değişik adla anılan, İncil'in ilk matbaa basımı gerçekleştirilmiştir. Matbaa 1500'lerde Avrupa'nın her yanına yayılmış, böylece bol kitap kavramı gelişmiş, 1600'den itibaren de süreli (haftalık-aylık) yayınlar belirmiştir.²

Bir yazar "Bir gazete neşri için en zaruri unsur, matbaadır. Matbaa olmadan hakiki bir gazete çıkarılmaz"³ der. Basının temel direği olarak gazeteyi ve gazetenin de oluşmasının ilk şartının matbaa olduğunu göz önünde bulundurursak, Osmanlı da ilk matbaanın gelişmesi, Avrupa'da basımevlerinin hızla yaygınlaşmaya başladığı yıllarda, Osmanlı Devleti bu yeniliğe karşı resmi olarak herhangi bir girişimde bulunmamıştı. Türklerin matbaa kurması yaklaşık üç yüz yıllık bir gecikme ile Lale Devri'nde olmuştur. Türkler ise bu icad "Müteferrika Matbaası" olarak bilinen matbaa sayesinde 1727'den sonra kullanmaya başlamışlardır. Bu matbaa, 1716 – 1720 tarihleri arasında Paris'teki Türk sefaretinde başkâtiplik yapmış olan Mehmet Sait Efendi ile İbrahim Müteferrika tarafından İstanbul'da kurulmuş ve 16 Aralık 1727 yılında faaliyete geçmiştir.⁴

C) Basın Tarihi

Yazının ve kâğıdın bulunması, matbaanın icadı ile teknik olanaklar açısından kolaylıklar sağlanan basının gerçek anlamda ortaya çıkışı XVII. yüzyılda Avrupa'da olmuştur. Gerçek anlamıyla süreli yayınların doğuşu XVII. yüzyıl başlarında mümkün olmuştur. Süreli yayınların ilk örneği Hollanda'nın Anvers kentinde, 1605 Mayıs'ından itibaren yayınlanmaya başlandı.⁵

Basın (Presse), ismini baskı makinesinden almaktadır. Matbaanın XV. yüzyılda geliştirilmesi ile fikir ve düşüncelerin geniş ölçüde yayılmasına olanak sağlandı. Bu, matbaanın gelişmesine bağlı olarak giderek gelişti. Basın için, birçok ülkede Türkiye'de olduğu gibi baskı anlamına gelen sözcükler kullanılır. İngilizcede

² Temel Britannica, C. 7. Ana Yayıncılık, s. 242.

³ Hasan Refik ERTUĞ, "Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti?", Yeni Türkiye, İstanbul, 1959, s. 174.

⁴ ERTUĞ, a.g.e., s. 173-174.

⁵ Jean-Noel JEANNENEY, *Başlangıçtan Günümüze Medya Tarihi*, Esra Atuk (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 26.

(The Presse), Fransızca'da (La Presse), Almancada (Die Presse), İtalyancada (La Stampa), Türkçede (basım) kelimeleri hep baskı anlamındaki basım kelimesinin bu dillerdeki karşılıklarıdır.⁶

İlk haberleşme, haber mektuplarıyla başlamıştır. Batıda basın tarihinin gerçek başlangıcı XIII. yüzyılda “Ouvelle a la main” (Elde dolaştırılan haber) denen, küçük haber mektuplarının ortaya çıkışıyla olmuştur. Artık Avrupa'da yaşayan insanlar olup bitenleri öğrenmek, fikir, sanat ve ticaret çevrelerinde geçen olayları haber almak ihtiyacını duymaya başlamışlardı. Bu arzu ve ihtiyaç, yeni bazı müesseselerin doğmasına olanak sağlamıştır. Haber mektupları da bunlardan biridir. Elle yazılı haber mektupları ile basılı haber mektuplarını bu yeni müesseseler arasında sayabiliriz. Bu bakımdan haber mektupları gazetenin öncüleridir.⁷

Bilinen en eski yazma haber mektubu örnekleri XIII. ve XIV. yüzyıllarda İngiltere'de Kral emirlerinin yazıldığı mektuplardır. Yazılı haber mektupları İngiltere'de de hızla gelişmiştir. XIV. yüzyılda III. Edward zamanında yaşayan Laurence Minot ve XV. yüzyılda VI. Henry devrinde yaşayan Lydgate ve Fenn bu işle uğraşan ve asilzadelere haber yetiştirmeyi sanat edinenlerin en ünlüleridir.⁸

Fransa'da, 30 Mayıs 1631'de, Theophraste Renaudot tarafından, ilk gazete sayılan *La Gazette* yayımlanmıştır. Düzenli olarak haftada bir yayımlanan *La Gazette*, önceleri 4 sayfa, daha sonra 8 sayfa olarak çıkmıştır. Renaudot gazetesini yayımlarken, gerçeğin aranmasında kimseye baş eğmemeyi, temel ilke olarak benimsediğini duyurmuştur. Bilinen en eski dergi ise 1665 yılının başında, Paris'te çıkarılan *Journal des Savants*'dir. Bu dergiyi, yine aynı yıl Londra'da yayımlanan *Philosophical Transactions* izlemiştir. Bu iki öncü dergiden sonra 1668 yılında, Roma'da *Giornale de Letterati* ve 1682 yılında *Acta Eruditorum* yayımlanmıştır. Amerika'da ise Avrupa'dan 100 yıllık bir gecikmeyle 1741'de, *American Magazine* ve *General Magazine* adlı iki dergi çıkmıştır.⁹

⁶ İNUĞUR, a.g.e., s. 19.

⁷ İNUĞUR, a.g.e., s. 40.

⁸ İNUĞUR, a.g.e., s. 42.

⁹ Bülent, VARLIK, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, s. 112-113.

Matbaanın yaygınlaşmaya başlamasından sonra ilk önce yabancılar tarafından teşekkül eden gazeteler ve daha sonraları da devlet ve aydınlar tarafından Türkçe olarak basılan gazeteler Türk basın tarihinin başlangıcını oluşturmuşlardır. Matbaanın aktif şekilde kullanılmasından sonra Türk basın tarihi şekillenmeye başlamıştır.

II. BÖLÜM

A. OSMANLI DÖNEMİNDE BASIN

a. Gazetecilik

Osmanlı Devleti zamanında matbaanın Türkler tarafından kurulup işletmesinden tam iki asır önce Gayrimüslim azınlıklar matbaayı İstanbul'a getirip işletmişlerdir. Çünkü Türklerden önce Batı ile temas eden bu Gayrimüslim azınlıklar olmuştur. XV. yüzyılın sonlarından itibaren matbaanın öncüleri Musevi, Ermeni ve daha sonra Rumlar olmuştur ve bu icattan Müslümanlardan önce onlar faydalanmıştır.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde Fransızlar tarafından çıkarılan ilk gazete, 1785 yılında Fransa elçiliğinde kurulan matbaada basılan *Bulletin de Nouvelles*'dir. Fransız Devrimini izleyen yıllarda Fransız Büyükelçiliği'nde kurulan matbaada Fransız elçisi Vermainac tarafından devrimin amaçlarını ve yeni kurulan cumhuriyet düzeni ile ülkede meydana gelen yenilikleri Türkiye'de yaşayan Fransızlara ve diğer yabancılara anlatmak ve tüm dünyanın desteğini sağlamak amacıyla on beş günde bir 6-8 sayfa olarak yayına başladı.¹¹

Vermainac'ın kısa bir süre sonra Fransa'ya geri çağırılması üzerine kapanan gazetenin yerine yine Fransız Büyükelçiliği'nde görevli diğer bir elçilik görevlisi Aubert Dubayet tarafından *Gazette Francaise de Constantinople* isiminde ikinci Fransızca gazete yayımlanmaya başlamıştır. Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında Eylül 1798'de zorunlu olarak yayımına son verilmiştir. Bundan sonra İmparatorluğun önemli ticaret merkezlerinden biri olan İzmir'de 1824 yılından itibaren yine Fransızlar tarafından kendi dillerinde bazı gazeteler yayımlandı. İzmir'de yayımlanan ilk Fransızca gazete *Smyrneen* Fransız tüccarlarından Charles Trican tarafından çıkarılmış, Ocak 1824'den Eylül 1824'e kadar yayımını sürdürmüş ancak maddi olanaksızlıklardan dolayı kapanmak zorunda kalmıştır.¹²

¹⁰ Avram GALANTİ, *Türkler ve Yahudiler*, Fakülte Matbaası, İstanbul, 1947, s. 7.

¹¹ Alpay KABACALI, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, Gazeteci Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990, s. 13.

¹² Suat GEZGİN, "Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basımının Kısa Tarihsel Perspektifi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C. 19, s. 12.

Matbaanın Osmanlı'ya geç gelmesiyle, Osmanlı'da basın hareketlenme başlangıcı, 1 Kasım 1831 tarihinde yayımlanmaya başlayan ilk Türkçe gazete *Takvim-i Vakayi* ile gerçekleştirildiği görülse de bundan önce *Vakayi-i Mısriye* görülmektedir.

Tarihçilerin ortak kanaati Osmanlı döneminde yayımlanan ilk Türkçe gazete olarak *Takvim-i Vakayi* (1 Kasım 1831) kabul edilmektedir. Oysa Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, *Takvim-i Vakayi*'den tam 3 sene önce 20 Kasım 1828 tarihinde, ilk Türkçe-Arapça gazete olan *Vakayi-i Mısriye*'yi Kahire'de yayımlatmıştır. Mehmet Ali Paşa ayrıca, 1830 yılında da Hanya'da, *Vakayi-i Giridiye*'yi yayına başlatmıştır.¹³

Daha sonra basın hareketleri çeşitli dönemlerde, Tanzimat, Meşrutiyet ve İstipdat dönemlerinde, kendini göstermiştir. *Takvim-i Vakayi*'den sonra çıkarılmaya başlayan gazeteler genellikle ülke aydınları tarafından çıkarılan özel teşebbüslü gazetelerdir. Türk basın tarihinde gazete yayınlarının başlangıcı sayılan bu dönemde, gazeteciliği daha çok edebiyatçılar, yurtdışında eğitim görmüş insanlar yapıyorlardı. Bu dönemdeki gazetecilik özü itibarıyla habercilik ilkesiyle değil de daha çok halkın eğitim seviyesinin yükselmesine yardımcı olabilmek amacıyla yapılmıştır.

a.1. Vakayi-i Mısriye (1828)

Vakayi-i Mısriye, resmi bildirimleri, yasal uygulamaları ve Mehmet Ali Paşa'nın çalışmalarını yansıtmak amacıyla yönelik bir yayındır. Sol sütunu Arapça, sağ sütunu Türkçe olan 600 tirajlı haftalık gazete, Hidiv İsmail Paşa dönemine kadar (1863–1879) iki dilli yapısını korumuştur. Daha sonra yalnız Arapça olarak yayımlanmıştır. Mehmet Ali Paşa bu arada, yine kendi görüşlerini özellikle yabancılara aktarmak amacıyla, 1833 yılında *Vakayi-i Mısriye*'nin Fransızcası olan *Moniteur Egyptien*'i yayımlatmıştır.¹⁴ *Vakayi-i Mısriyye* haftalık bir gazete olarak çıkmıştır.

¹³ Atilla GİRGIN, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2001, s. 142.

¹⁴ GİRGIN, a.g.e., s. 18.

Gazetenin ilk sayısında çıkış nedeni şöyle belirtilmiştir: “Toplumun asrın çağlarına getirecek tarım ve endüstri alanındaki gelişmelerin izlenmesi ve yapılan yenilikleri anlatarak yeni düzenin propagandasını yapmak.”¹⁵

Mehmet Ali Paşa'nın çıkardığı diğer gazete, Girid'i ele geçirmesiyle orada 1830 çıkardığı *Vakayi-i Giridiye Gazetesi*'dir. Bu gazetede Türkçe'nin yanında Yunanca dilinde de haberler verilmiştir. Bu gazetede haberler eşit oranda verilmekteydi.¹⁶

a.2. Takvim-i Vakayi' (1831)

14 Eylül 1829 tarihinde, Ruslarla Edirne Antlaşması imzalanmış, Devlet'e yeni bir düzen vererek, yönetim alanında yapılan önemli reform hareketlerini yürütmek, gereken tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak amacıyla, “Islahat Meclisler”nin toplanmasına gerek görülmüştür. Hükümetçe bir gazete çıkarılması fikri, ilk kez bu meclis toplantılarında ortaya atılmış ve II. Mahmut tarafından çok olumlu karşılanmıştır.¹⁷

Ayrıca yabancı dilde yayımlanan bazı gazetelerin Türk halkı arasında ve yabancı çevrelerde yarattığı olumlu etkilerin de farkına varan Sultan II. Mahmud, bir gazetenin yayımlanması işine sıcak bakmaktaydı. Bu sırada *Le Moniteur Ottoman*'ın yayını devam ederken bir de Türkçe gazete çıkarmaya karar vermiştir. Amacı, bu gazete yoluyla yapmış olduğu ve ileriki tarihlerde yapmayı planladığı yenilikleri halka aracısız olarak birinci elden bildirmektir. Padişahın çıkardığı emirnamenin hemen ardından Beyazıt'ta bir bina satın alınarak matbaa kurulmuş ve müdürlüğüne Sait Efendi getirilmiştir.¹⁸

Gazetenin adı için birçok isim yazılarak padişaha sunulmuş, ancak bunlar arasından hiç birisini beğenmeyen Sultan II. Mahmud kendisi gazetenin ismi olarak *Takvim-i Vakayi* koymuştur. 1 Kasım 1831 de yayımlanan ilk sayısıyla, Türkiye'nin ilk Türkçe gazetesi, Batılı örneklerinden yaklaşık 250 yıl gecikmeli de olsa yayın

¹⁵ Hıfzı TOPUZ, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, I.Baskı, İstanbul, 2003, s. 14.

¹⁶ TOPUZ, a.g.e.,s. 15.

¹⁷ GİRGIN, a.g.e.,s. 18.

¹⁸ GEZGİN, a.g.e.,s. 13.

hayatına başlamış oldu. 5.000 nüsha olarak haftada bir kez yayımlanan gazete daha sonra devletin resmi gazetesi niteliğini kazanmıştır.¹⁹

Takvim-i Vakayi'nin ilk sayısı 8 sayfadan olup baskı yönünden müteferrika baskılarına benzemektedir. Gazetenin ilk başyazı Esat Efendi tarafından yazılır. Esat Efendi gazetecilik mesleği hakkında geniş malumat verir. Gazetede yazı dili modern bir gazete için çok ağırdır. Gazete düşünce ve görüş belirtmekten çok hükümetin resmi haberlerini yayımlamaktadır.²⁰

Gazetenin ilk sayısında “Umur-ı Dahiliye” bölümü altında Sultan II. Mahmud'un Çanakkale Boğaz'ına ve oradan da Keşan yoluyla Edirne'ye yaptığı inceleme gezisine genişçe yer verilir.²¹

Gazete yazıları, “Umur-ı Dâhiliye”, “Mevad-ı Askeriye”, “Umur-ı Hariciye”, “Fünun”, “Tevcihat-ı İlmiye” ve “Ticaret ve Esar” alt başlıkları altında verilmiştir.²² *Takvim-i Vakayi*'de çıkan yazılarda noktalama işaretleri ve satırbaşları gibi yazı kuralları görülmemektedir. Punto çeşitleri elde bulunmadığından gazetenin bütün yazıları aynı punto boyutunda yazılmıştır.²³

Takvim-i Vakayi'ye haftalık olarak yayımlanmak üzere çıkarılmasına rağmen hiçbir zaman haftalık bir gazete olamamıştır. Gazete yılda ortalama 15–20 defa, en çok olarak da 31 sayı çıkartılabilmektedir. *Takvim-i Vakayi*'nin böyle düzensiz çıkmasıyla taze haber verme özelliğini yitirmiştir.²⁴ *Takvim-i Vakayi* sütunlarında resmi tebliğ, berat, ferman ve protokol haberlerin yayımlanmasından başka her tarafta yapılan bina, yol ve köprülerin haberi, kaldırılan yeniçeri ocağı aleyhindeki kampanyaya yönelik uyduruk hikâyeler, Avrupa sanat ve kültür olaylarından haberler yer almıştır.

Gazetenin haber alma ağını, merkezde muhabirler; taşrada ise, gönderilen mektuplar ve vakanüvislerden tutulan zabıtlardan elde edilirdi.²⁵ *Takvim-i Vakayi*'nin

¹⁹ GEZGİN, a.g.e.,s. 14.

²⁰ Niyazi, BERKES, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2003, s. 200.

²¹ Kemal AKYÜZ, “Takvim-i Vakayi”, *Türk Ansiklopedisi*, C. 30, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1981, s. 367.

²² Hızlı TOPUZ, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Çiçek Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, Mart 1973, s. 6.

²³ İNUĞUR, a.g.e.,s. 179.

²⁴ TOPUZ, a.g.e.,s. 16.

²⁵ Süreyya ORAL, *Türk Basın Tarihi, 1728–1922, Birinci Kitap*, Yeni Adım Matbaası, 1968, s. 72.

yazar kadrosu Esad Efendi'den başka, dâhili olaylar için Sarım Efendi, askeri haberler için Serasker Hüsrev Paşa, kitabet vazifesi için Divan Kâtibi Sait Bey ve Muhasipliğini ise ulemadan Krasizade Cemal Efendi yapmaktaydı.²⁶

Osmanlı Devleti değişik toplum ve etnik unsurlardan oluştuğu için *Takvim-i Vakayi Gazetesi* diğer azınlık dillerinde çıkmıştır. *Takvim-i Vakayi* Arapça, Farsça, Ermenice ve Rumca dillerinde de yayın yapmıştır.²⁷

Takvim-i Vakayi Gazetesi 1860'dan sonra bir çeşit resmi gazeteye dönüşerek yayın hayatını Osmanlı hükümetinin tarihe karıştığı tarih 4 Kasım 1922'ye kadar sürdürmüştür.²⁸

a.3. Ceride-i Havadis (1840)

Osmanlı'da çıkan ikinci gazete *Ceride-i Havadis*'tir. Gazetenin yayına başlaması ilginç bir olayla olmuştur. *Morning Herald Gazetesi*'nin İstanbul muhabirliğini yapmakta olan William Churchill adlı bir tüccar 1836 yılında Kadıköy'de avlanırken bir çocuğu yanlışlıkla yaralamış ve tutuklanmıştı. Kapitülasyonlardan kaynaklanan hak ve yetkilere göre İngiliz Elçiliği devreye girmiş, Churchill hemen serbest bırakılmış ve kendisine devlet tarafından pırlantalı bir nişan, zeytinyağı ihracı için bir ferman ve gazete çıkarma izni verilmişti.²⁹

İstanbul'da yaşayan Villiam Churchill isimli bir İngiliz tüccar tarafından 1 Ağustos 1840 tarihinde çıkarılan bu gazete, özel sermaye ile kurulan ilk Türkçe gazete olma özelliğini taşımaktadır. Dokuz yıl boyunca tek Türkçe gazete olan *Takvim-i Vakayi*'ye rakip olabileceği umuduyla çıkarılan gazete yayımladığı ilk günlerde hiç satılmamış, hatta ilk üç sayısı bedava dağıtılmış, kuruluşundan sonraki üç yılda abone sayısı 150'yi ancak bulmuştur. Maddi zorluklardan dolayı yayımına bir süre ara vermek zorunda kalan gazete, hükümetin kendisine ayda 2.500 kuruşluk bir ödenek bağlaması üzerine yeniden yayım hayatına dönmüştür. 1853'deki Kırım Savaşı sırasında William Churchill'in muhabir olarak İngiltere'ye gidip buradan taze

²⁶ Server İSKİT, *Hususi İlk Türkçe Gazetemiz ve Ağah Efendi*, Ulus Basımevi, Ankara, 1937, s. 7.

²⁷ AKYÜZ, a.g.e., s. 367.

²⁸ Tefrik ÇAVDAR, *İz Birakan Gazeteler ve Gazeteciler*, İmge Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, 2007, s. 13-14.

²⁹ TOPUZ, a.g.e., s. 17.

ve birinci elden haber göndermesi ve bu haberlerin *Ruzname-i Ceride-i Havadis* adı altında ek olarak yayınlanmasıyla tirajı oldukça artmıştır. Ebuzziya Tevfik, Ahmet Rasim, Nuzhet Efendi ve Siret Bey gibi isimlerin de gazete de yazıları yayımlanmıştır. 27 Eylül 1864’de çıkan 1212’nci sayısından sonra kapanmıştır.³⁰

Gazete 40x27 cm. boyutunda ve *Takvim-i Vakayi* biçiminde çıkarılmıştır. Gazetenin harfleri Takvimhane’de döktürülmüş, birkaç mürettip ile musahhah alınmış, Takvimhane’nin Arapça baş mütercimi olan ve nazır vekilliği yapan Şeyhzade Ahmet Nazif Efendi de bu gazetede görevlendirilmiştir. Yalın bir haber gazetesi olan *Ceride-i Havadis*, yayımlandığı ilk günlerde hiç satılmamış, hatta ilk üç sayı bedava dağıtılmış, daha sonra 1843 yılında da, ancak 150 kadar okuyucusu olmuştur.³¹

Gazetede “Havadisat-ı Dâhiliye” bölümünde önce iradeler ve resmi haberler ardından İstanbul ve yurt haberleri daha sonra padişahın cülus ve doğum yıl dönümü veya seyahatleri münasebetiyle yazılan methiyeler, düşürülen tarihler ve kasideler yayımlanmıştır. Ayrıca devletin resmi gazetesi *Takvim-i Vakayi* düzenli olarak çıkartılmadığından devletin idari haberleri de yayımlanmıştır. Gazetenin “Havadisat-ı Hariciye” bölümünde ise dış haberler yabancı gazetelerden tercüme edilerek yayımlanmıştır.³²

Ceride-i Havadis’in basın tarihimiz açısından en önemli özelliği geniş bir ilan politikasına sahip olmasıdır. Ölüm ilanları ilk kez bu gazetede yayımlanmıştır. İlan gelirleri gazeteye önemli katkı sağlamıştır.³³

Kırım Savaşı’nın çıkması gazeteye yeni imkânlar getirdi. Gazeteci Churchill, İngiliz gazeteleri için savaş muhabirliği yaptı, *Ceride-i Havadis* tarafından da özel eklerle yayımlanan savaş haberleri, dört gözle haber bekleyen Türk okuyucuya, modern bir devlette gazetenin fonksiyonu ve değeri hakkında yeni bir bakış kazandırdı. Gittikçe çoğalan bu okuyucu kitlesiyle teması sürdürmek için *Ceride-i*

³⁰ GEZGİN, a.g.e.,s. 14.

³¹ GİRGİN, a.g.e.,s. 23.

³² Ziyad EBÜZZİYA, “Ceride-i Havadis”, *İslam Ansiklopedisi*, C.7, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993, s. 406-407.

³³ ÇAVDAR, a.g.e.,s. 17.

Havadis yönetimi daha önce resmi gazeteye uyarak kullandıkları sıkıcı, ağdalı üslubu bırakarak, sade ve kısa bir dili benimser.³⁴

Ceride-i Havadis Gazetesi'nde yazılan yazılarda Münif Paşa imzası dışında başka bir isim görülmemiştir. O devri yaşayan kişilerin hatıra ve biyografilerinden ve bunların bazılarının devlet memuriyetine atandıklarında gazeteye verdikleri veda ilanlarından anlaşılabilir olarak gazetenin yazı kadrosunda olan kişiler şunlardır: Ahmet Tevfik, Emin Firdevsi, İsmet Bey, Ramiz Paşazade Mehmet İzzet Bey, Karsizade Cemaleddin, Ahmet Nazif Efendi, Said Bey ve Salih Bey'dir.³⁵

a.4. Tercüman-ı Ahval (1860)

İlk resmi Türkçe gazete *Takvim-i Vakayi*'den 30 ve yarı resmi gazete olan Churchill'in gazetesi *Ceride-i Havadis*'ten 20 yıl sonra 21 Ekim 1860'da yayın hayatına başlayan *Tercüman-ı Ahval Gazetesi* basın tarihimizde ilk defa devletten yardım almadan ve özel girişimle çıkartılan gazetedir.³⁶

Tercüman-ı Ahval'in sahibi, kurucusu ve yazarı 30 yaşında olan Agâh Efendi'di. Agâh Efendi yabancı dil bilmekte ve içinde bulunduğu ortama göre yüksek kültür sahibiydi. Gazetenin yayımlanması için gereken sermayeyi şahsen sağlamıştı.³⁷

Gazetede Agâh Efendi'nin en büyük yardımcısı Şinasi'dir. Şinasi *Tercüman-ı Ahval*'de siyasi yazılar yazmaktan çok edebi yazılar yazmaktaydı. Şinasi bu gazetede ancak 6 ay çalışmış yani 25. sayıya kadar yazıları görülmüştür.³⁸ Şinasi'nin ayrılmasıyla *Tercüman-ı Ahval*'de Yazı İşleri Müdürlüğünü Hasan Suphi Efendi yürütmüştür.

Tercüman-ı Ahval başlangıçta hafta bir kez 40x55 cm boyutunda çıkmaktaydı. 25. sayısından itibaren haftada üç kez çıkmaya başlayan gazetenin

³⁴ Bernand, LEWIS, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi. 9.Baskı, Ankara, 2004, s. 146.

³⁵ EBÜZZİYA, a.g.e.,s. 407.

³⁶ İNUĞUR, a.g.e.,s. 185.

³⁷ İNUĞUR, a.g.e.,s. 186.

³⁸ GİRGİN, a.g.e.,s. 29.

boyutları ise yarı yarıya küçülmüştür. Başlangıçta gazetenin fiyatı üç kuruş iken daha sonra kırk paraya inecek ve haftada dört, beş ve altı gün çıkmaya başlayacaktır.³⁹

Tercüman-ı Ahval'in yayımlanmasından önceki gazeteli dönemlerde, halk gazete okumaya pek alıştıramamıştır. Ülkede fikir gazeteciliği ise henüz doğmamıştır. Türkiye'de okuma yazma bilenler, parmakla gösterilecek kadar azdır. Ülkeyi yönetenlerin düşünce ve tutumu, özgür bir basın ortaya çıkmasına büyük bir engel oluşturmaktadır. *Tercüman-ı Ahval*, böyle bir ortamda, Sultan Abdulmecid'in ölümünden 8 ay önce yayımlanmıştır. Türk gazetecileri bu koşullar altında, ellerine kalemlerini almışlar ve yazmaya başlamışlardır. Sultan II. Mahmut'un (1784-1839) basına karşı gösterdiği büyük ilgi, Abdulmecid döneminde hemen hemen yok olmuştur. Oysaki bu dönem, siyasal olaylar açısından çok yüklü ve hareketli bir dönem olduğundan gazeteye büyük gereksinim duyulması doğaldır.⁴⁰

Tercüman-ı Ahval'in sayfalarında geniş ölçüde resmi ve özel ilanlara ve reklâmlara da yer verilmekteydi. Gene bu ilan bölümünde "Meskûkâtın Deraliye'ce Rayici" başlığı ile döviz kurları verilmekteydi. İlanlarda kitap satış ilanı, kiralık ev ilanı, kiralık konak, atlı arabanın satışı ve at satış ilanı gibi ilanlarda rastlanılmıştır. Ayrıca gazetenin 32. sayısında kendi reklâmını vermekte gazetenin 24. sayısına kadar olan altı aylık sayılarını ciltlenmiş olarak satışa sunulduğunu ilan edilmiştir.⁴¹

Tercüman-ı Ahval Gazetesi sarayla iyi ilişkiler içinde olmaya da özen göstermiş, bilhassa Sultan Abdülaziz'in tahta çıktığı günlerde Sultan'la ilgili uzun ve ayrıntılı haberlere yer vermiştir. Cülus ile ilgili tarih belirtilmiş, Padişah hakkında övücü şiirler yazılmış, yabancı elçilerin tebrikleri gazetede verilmiş, böylece padişahın tahta çıkışı uzun süre gündemde tutulmaya çalışılmıştır.⁴²

Tercüman-ı Ahval Gazetesi ilk sayılarından beri gazeteciliğin en önemli şartının haberlerde tarafsızlık olduğunu vurgular. Gazete, haberlerin doğru verilmesine özen göstermiştir. Dizgi yanlışlığından doğan teknik hataları sonraki sayıda düzelterek vermiş ve yanlış haber yazdığına da daha sonra yanlış haberi

³⁹ KABACALI, a.g.e.,s. 64.

⁴⁰ GİRGİN, a.g.e.,s. 30.

⁴¹ YERLİKAYA, İlhan, "Tercüman-ı Ahval Gazetesi ve Hükümet Destekli Haber Anlayışı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, C.4, S.21, Eylül, 1995, s. 63.

⁴² YERLİKAYA, a.g.m.,s. 60.

tekzip edip düzeltmekten kaçınmamıştır. Gazetenin altıncı sayısında çıkan haberde Kayseri taraflarında her gün aniden 500 kişinin öldüğü belirtilmesine rağmen haberin yanlış bir haber olduğu birkaç sayı sonra bildirilmiştir.⁴³

Tercüman-ı Ahval Gazetesi 792 sayı yayımlandıktan sonra 11 Mart 1866 tarihinde 5,5 yıllık yayın hayatına son vermiştir.⁴⁴

a.5. Tasvir-i Efkâr (1862)

Tercüman-ı Ahval'in ilk 25 sayısından sonra buradan ayrılan Şinasi Efendi tarafından kurulan gazetenin ilk nüshası 27 Haziran 1862'de yayımlanmıştır. Bir fikir gazetesi olan *Tasvir-i Efkâr* hürriyet düşüncesini yayması bakımından basın tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. Milliyet ve meşrutiyet kelimeleri bu gazetede korkusuzca kullanılmıştır. İç ve dış haberlerin yanı sıra çeşitli tercüme yazılara da yer veren gazetenin başyazarı Şinasi Efendi, sorumlu Müdürü Hamdi Bey, İmtiyaz Sahibi ise Talha Ebuzziya'dır. Büyük boyda ve resimli olup altı sayfadan ibarettir. Son sayfalarında resmi ilanların yanı sıra çok sayıda özel ilan ve reklamlar göze çarpar. Döneminin en renkli ve okunması zevkli gazetelerinden *Tasvir-i Efkâr*'ın başyazarlığını, Şinasi Efendi'nin hükümetin üzerindeki baskısından ötürü Paris'e kaçmak zorunda kalması sonucunda, 200'üncü sayıdan itibaren gazetenin yazar kadrosuna katılmış olan Namık Kemal devralmıştır. Ancak yazılarında sıkça yenilik ve özgürlük konularına değinen Namık Kemal'in de "Şark Meselesi" ismiyle yazdığı makaleden dolayı gazetecilik yapmasının yasaklanması üzerine 465'inci sayıdan itibaren gazetenin başyazarlığı Recaizade Ekrem'e geçmiştir.⁴⁵

Tasvir-i Efkâr'ın Türkçe basıma getirdiği en önemli yeniliklerden biri, okuyucu mektuplarıyla ilgilidir. *Takvim-i Vakayi* ve *Ceride-i Havadis*'in, yalnızca padişaha ve vezirlere övgü taşıyan okuyucu mektuplarına yer vermelerine karşılık, Şinasi, gerçek okuyucusunun fikirlerini yansıtan yazılara sütunlarını açmıştır. Öteki yenilik ise Arap harfleriyle dizgiyi kolaylaştırmak için, dizgi kasasındaki harf sayısının 112'ye indirilmesi olmuştur. Yazılarında "milliyet" ve "meşrutiyet"

⁴³ YERLİKAYA, a.g.m.,s. 61.

⁴⁴ TOPUZ, a.g.e.,s. 12.

⁴⁵ GEZGİN, a.g.e.,s. 16.

kelimelerini cesaretle kullanan ve ilk kez “Reisicumhur”dan söz eden yazar Şinasi’dır. Nitekim ilk sayıdaki giriş bölümünde, gazetenin amacının, haber ulaştırmak, halka kendi yararlarını düşünmeyi, kendi sorunları üzerinde durmayı öğretmek olduğu, özellikle belirtilmiştir.⁴⁶

İlk sayının sunuş yazısında Allah’ın verdiği akli kullanmak gerektiğini savunan Şinasi, her şeyden önce dinamik bir kamuoyundan, hükümdar ve hükümetin yanı sıra söz sahibi olacak bir halktan yanadır. Gazetesinde padişahın tahta çıkış ve doğum günlerine övgüler koymayı reddetmiştir. Parlamenter sistemi savunuyor bu konuda Avrupa basınından çeviriler yayınlıyordu. Mali reformlar, saray çevrelerinin oyunları, fakirlerin durumu, İstanbul’un kent olarak sorunları, eğitim konusundaki eleştirilerin yanı sıra dış politikada Karadağ sorunu, Rusya’nın Kafkaslar politikasının eleştirisi gibi konularda da önemli yankılar sağladı.⁴⁷

Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde eyalet haberleri ilk önceleri eyaletlerde bulunan muhabirlerin gönderdiği özel mektuplar ve telgraflar ile sağlanmaktaydı. Eyaletlerle İstanbul arasındaki haberleşme teknolojisinin yetersizliği ve muhabirlerin olayları şahsi görüşleri ile değerlendirmesi gibi olumsuzluklarla birlikte daha sonra vilayetlerin kurulmasıyla bu vilayetlerde yayımlanmaya başlayan yerel gazetelerde yayımlanan haber ve yazıların daha kolay ve ayrıntılı olarak alabilme imkânının doğması sonucu; yerel muhabirlerden daha çok bu yerel gazeteler *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*’nin yerel haberleri için kaynak teşkil etmiştir.⁴⁸

Tasvir-i Efkâr’da “İlanat” başlığı altında çok çeşitli ilanlar görülmektedir. Gazetenin ilanlarında çeşitli ihale, müzayede vs.den kitap, ev, arsa, tarla vs. satışlarına ve doktor, ilaç hatta üfürükçü ilanları görülmektedir.⁴⁹

Namık Kemal’in yazı ve tenkitleri yönetimi rahatsız edecek seviyeye gelmiş özellikle 465. sayıda yayımlanan “Şark Meselesi”ne dair makalesinden sonra *Tasvir-i Efkâr*’ın 469. sayısında verilen haberle Namık Kemal, Erzurum Vilayeti Vali Muavinliği’ne atanarak İstanbul’dan uzaklaştırılmak istenmiştir. Namık Kemal bu

⁴⁶ GİRGİN, a.g.e.,s. 37.

⁴⁷ Orhan KOLOĞLU, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basım*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 33.

⁴⁸ Necdet HAYTA, *Tasvir-i Efkâr Gazetesi 1862–1869*, Ankara, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002, s. 11.

⁴⁹ HAYTA, a.g.e.,s. 11.

görevi kabul etmeyerek Avrupa'ya kaçmıştır. Namık Kemal'in gitmesinden sonra gazetenin sorumluluğunu Recaizade Ekrem ve Kayazade Reşad üstlenmişlerdir. Bu dönemde *Tasvir-i Efkâr* önemini yitirmiştir.⁵⁰

a.6. Muhbir (1867)

1 Ocak 1867 tarihinde yayımlanan *Muhbir Gazetesi*'nin sahibi Filip Efendi başyazarı ise Ali Suavi'dir.⁵¹ *Muhbir*'in İstanbul dönemindeki yazılarının ağırlığı eğitim konuları üzerinedir. İlkokullardan medreselere kadar eğitim problemleri, müfredat, metot, fen derslerinin ihmal edilmesi ve medrese eğitim sisteminin eksiklikleri gibi konuları gazete "Maarif" başlığı altında genişçe ele almıştı.⁵²

Ali Suavi, *Muhbir*'de Babiâli'yi Avrupa devletlerinin sürekli iç politikaya müdahale etmesinden dolayı ve "Hürriyet" başlıklı bir yazısında Babiâli'nin keyfi politikası ve eşitsizlikleri yok edememesinden dolayı eleştirmektedir.⁵³

Muhbir Gazetesi 55. sayı yayımlandıktan sonra 27 Mayıs 1867 tarihinde Ali Suavi'nin Avrupa'ya kaçması ile kapanmıştır.⁵⁴ Kastamonu'ya sürülen Ali Suavi Namık Kemal'in yardımıyla İstanbul'a getirilmiş daha sonra *Courrier Orient Gazetesi* İmtiyaz Sahibi Giampietri'nin evinde bir gece kaldıktan sonra Mustafa Fazıl Paşa'nın daveti üzerine Namık Kemal, Ziya Paşa ile beraber bir Fransız vapuruyla Fransa'ya kaçmışlardır.

Bir süre sonra Londra'ya geçen Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'le birlikte Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına Londra'da 31 Ağustos 1867'de *Muhbir Gazetesi*'ni tekrar çıkarttılar.⁵⁵ *Muhbir Gazetesi* İngiltere'de 50 sayı çıkmıştır. Elimizde bulunan son sayı 31 Ağustos 1868 tarihlidir.

Muhbir Gazetesi ilk sayılarda 21x33 boyutlarında yayınlanmakta iken 12. sayıdan itibaren 28x44 olarak büyütülmüş, 39. sayıdan itibaren ise 18x28 olarak

⁵⁰ HAYTA, a.g.e.,s. 12.

⁵¹ Hüseyin ÇELİK, "Muhbir Gazetesi", *İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı, C.31, İstanbul, 2006, s. 32.

⁵² ÇELİK, a.g.e.,s. 33.

⁵³ KOLOĞLU, a.g.e.,s. 49.

⁵⁴ KOLOĞLU, a.g.e.,s. 49.

⁵⁵ İNUĞUR, a.g.e.,s. 209.

küçültülmüştür. 37. sayıdan itibaren gazetenin İngilizce özetleri verilmiştir.⁵⁶ *Muhbir Gazetesi*, matbaada çalışan bir Rum'un matbaa aletlerini çalıp satması yüzünden 50. sayısının yayınlanmasından sonra 3 Kasım 1868'de kapanmak zorunda kalır.

a.7. Hürriyet

Hürriyet Gazetesi Ali Suavi'nin çıkardığı *Muhbir*'in yerine Agâh Efendi, Ziya Bey ve Namık Kemal tarafından 19 Haziran 1868'de Londra'da Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına yayımlamaya başladı.⁵⁷ 63. sayıya kadar gazeteyi Namık Kemal ile Ziya Paşa beraber yayımladılar. Eylül 1869'da Namık Kemal gazetede ayrıldı. Gazeteyi bundan sonra tek başına Ziya Paşa çıkardı.⁵⁸

Hürriyet Gazetesi 19x30 cm boyutunda çıkmaktaydı.⁵⁹ Haftada bir kez yayımlanan *Hürriyet Gazetesi* yayım boyunca sayfa sayısı bakımından farklılıklar göstermiştir. İlk on sayısı 4 sayfa, on birinci sayıdan altmış üçüncü sayıya kadar sekiz sayfa, altmış dördüncü sayıdan sonra yine 4 sayfa olarak çıkmıştır.

Hürriyet Gazetesi başta usulü meşveret olmak üzere birçok konuya İslami bakış açısı ile yaklaşmış ve meselelere İslami kaynaklardan deliller getirmiştir. Hüseyin Çelik'in tespit ettiğine göre gazetenin değişik sayılarında yirmi dört adet ayet, on üç hadis ve yirmi yedi adet Arapça veciz bulunmaktaydı. Ali İmran Süresinin 159. Ayetiyle ve Kuran'ın çok yerinde geçen "Nehiy Ani'l Münker" kötülüklerin önlenmesi kavramı ile "Ümmetimin ihtilafa düşmesi rahmettir" hadisi gazetenin birçok yerinde geçmektedir.⁶⁰

Hürriyet Gazetesi, özellikle *Muhbir Gazetesi*'nin geniş halk kitlelerine yönelik canlı ve basit anlatım diline karşılık, seçkin bir dil kullanarak aydınlara özgü düşünce ve kavramları kullanan ilk düşünce gazetesi olmuştur.

Gazetenin 11. sayısında Ziya Paşa'nın ünlü makalesi şiir ve inşa yayımlanmıştır. Gazetenin yazılarında başlıca hedef dönemin sadrazamı Ali Paşa'nın

⁵⁶ İNUĞUR, a.g.e.,s. 220.

⁵⁷ İNUĞUR, a.g.e.,s. 222-223.

⁵⁸ TOPUZ, a.g.e.,s. 39.

⁵⁹ İNUĞUR, a.g.e.,s. 223.

⁶⁰ Hüseyin ÇELİK, "Hürriyet Gazetesi", *İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı, C.18, İstanbul, 1998, s. 507.

ülkeyi yönetme tarzı ve tutumuydu.⁶¹ *Hürriyet Gazetesi*'nde Ali Suavi'nin 28, 78 ve 79 sayılarında yazıları yayımlanmıştı. Ayrıca gazetede Rızkullah Hasun'un bir mektubu, David Urquhart ile Charles Wells'in kısa birer yazıları yayımlanmıştır. Gazete ülkenin her köşesinde halk desteği ile çıktığını göstermek amacıyla sık sık İstanbul'dan mektup veya İstanbul'dan tahrirat başlıklı çoğu Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından yazılan yazılar yayımlanmaktaydı. Aynı şekilde ülkenin diğer bölgelerinden İzmir, Girit, Kandiye, Niş, Vidin Hanya Rusçuk ve Selanik'ten mektup ve tahrirat başlıklı yazılar görülmekteydi.⁶²

Ali Suavi'nin 20 Ocak 1869'da çıkan bir yazısında: "Ali Paşa'nın 'Fetva ile katlinin vacip olduğunu' yazması İngiliz kanunlarınca Ali Paşa'nın öldürülmesini teşvik edici sayıldığı için İngiliz Adliyesi gazete yöneticilerine karşı bir kovuşturma açtı. Bunun üzerine Ziya Paşa İsviçre'ye kaçarak *Hürriyet*'i 3 Nisan 1870'de 89. sayıdan başlayarak Cenevre'de çıkartmaya başladı."⁶³

Hürriyet Gazetesi Cenevre'de 100. sayıyı yayımlandıktan sonra 12 Haziran 1870 tarihinde neşriyatına son vermiştir.

a.8. Terraki

Terakki Gazetesi 1868 senesinde Filip Efendi ve Ali Raşit tarafından kurulmuş, orta boy ebadında çıkmış ve günlük yayımlanmıştır. Gazete haber içerikli olmaktan daha çok düşünce yazıları içermektedir.⁶⁴

Terakki Gazetesi'nin haftada bir cuma günleri kadınlara özel ek vermesiyle basın tarihi açısından ilk kadın gazetesi olmaktadır. Bu kadın ekinde kadınlara yönelik haberler yer almış, eğitim ve kültürlerini geliştirecek yazılara yer verilmiştir.⁶⁵ Çağdaş toplum içinde kadınların da erkekler kadar yararlı olduğu belirtilerek; kadınların da erkeklere uygulanan eğitimi almaları gerektiği ve kız çocuklarının da okula gönderilmelerin şart olduğu ifade edilerek okuma yazma bilen kızın kocası tarafından kolay kolay aldatılamayacağı savunulmuştur.

⁶¹ İNUĞUR, a.g.e.,s. 224.

⁶² ÇELİK, *Hürriyet Gazetesi*, s. 507.

⁶³ TOPUZ, a.g.e.,s. 27.

⁶⁴ ORAL, a.g.e.,s. 108.

⁶⁵ Selim NÜZHET, *Türk Gazeteciliği 1931-1931*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 48-49.

Terakki Gazetesi gene haftalık pazar günleri mizah eki de vermiştir. Bu ekin ismi *Letâif-i Âsar*'dır. Bu mizah eki başlangıçta yaptıkları mizah da başarı sağlamazken daha sonra yaptıkları değişikliklerle *Letâif-i Âsar*'ın hacmi büyütülerek şaka tarzından esaslı tenkitler yaparak tam mizah gazetesi şeklini almıştır. *Letâif-i Âsar*'ın son nüshalarında karikatürler bile basılmıştır.⁶⁶

Terakki Gazetesi 1870 yılında çocuklara mahsus resimli özel eğlence eki *Terakki Eğlence*'yi de yayımlamıştır. Bu eğlence eki Ali Raşit tarafından çıkartılmıştır. Ali Raşid'in önsöz olarak yazdığı yazıda gazetenin resimli çıkacağı ve her türlü yeniliklerden bahsedeceği anlatılmıştır. Gazete daha sonra klişe teminini güçlüğünden dolayı resim basamadığından birkaç sayı sonra gazete ekinin resimsiz çıkacağını söylemiştir.⁶⁷

Terakki Gazetesi Elsevaib Gazetesi'nden yaptığı bir alıntıdan dolayı 1870 senesinde bir ay süre ile kapatılmış, sonra tekrar çıkmıştır.⁶⁸

Terakki Gazetesi dış politik konularda Fransa kökenli düşünceyi savunmuş ve Alman taraftarı olan *Basiret Gazetesi* ile sürekli polemige girmiştir. "*Terakki Gazetesi* Alman-Fransız savaşı esnasında gerçek anlamda bir haber gazeteciliği yapmış, Osmanlı halkına savaş haberlerini günü gününe bildirmiştir."⁶⁹

Terakki Gazetesi Türkiye'nin siyasal yapısının sorunlarına ve özellikle kişisel ve siyasal özgürlükler sorununa yazılarında değinmiştir. 1869 senesinde yayımlanan bir yazıda özgürlüğü tanımlayarak ancak bu özgürlüğü ayırabilme yeteneğini, eğitim ve bilgisini geliştirebildiği takdirde kazanabileceğini, cahil kalan bir toplumda özgürlüklerin de toplumun aleyhine kullanılabileceği gibi yazılar yer almıştır.

Gazete 439 sayı çıktıktan sonra hükümeti eleştiren yazılarından dolayı gazete 1870 senesinde de bir ay süre ile kapatılmıştır. Bu kapanıştan sonra Filip Efendi ile Ali Raşid gazetenin yönetiminden ayrılmıştır. Gazete çıkmaya devam etti ama eski

⁶⁶ NÜZHET, a.g.e.,s. 49-50.

⁶⁷ ORAL, a.g.e.,s. 111-112.

⁶⁸ ORAL, a.g.e.,s. 108.

⁶⁹ İNUGUR, a.g.e.,s. 243.

önemini ve düzenini kaybetmişti.⁷⁰ Bu ilk yönetimden sonra birçok *Terakki Gazeteleri* çıkmışsa da bunlar da uzun ömürlü olamadılar. *Terakki Gazetesi* kendiliğinden 1878 yılında kapanmıştır.⁷¹

a.9. İbret

İbret Gazetesi, ilk 1870 senesinde sahibi ve kurucusu olan Aleksan Sarrafyan tarafından çıkarıldı. Bu gazete 1 ay geçmeden kapatıldı. Sarrafyan Efendi daha sonra gazetenin ismini *İbretname-yi Âlem*'e dönüştürülerek *İbret*'i haftalık bir mizah gazetesi haline getirdi ama gazetenin durumu düzelmedi.⁷² 1872'de gazete Ahmet Mithat Efendi tarafından iki yıl için kiralanmıştır.

İbret Gazetesi yeniden bir günlük gazete haline dönüşüp Namık Kemal ve arkadaşları tarafından çıkarıldı.⁷³ Namık Kemal, Avrupa'dan geri döndükten sonra gazetecilik faaliyetlerine Haziran 1872 senesinde *İbret Gazetesi*'nin yönetiminde tekrar başlamıştır.⁷⁴

Gazetenin başyazılarını Namık Kemal yazmaktaydı. Bir haber gazetesi olmaktan çok fikir gazetesi hüviyetindeydi. *İbret Gazetesi* kamuoyunda Rusya yanlısı olduğu için Nedimof diye anılan Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'ya ve onun icraatlarına hücum eden yazılarla işe başladı. *İbret Gazetesi* kısa süre içinde hürriyetin savunuculuğunu yaparak sadrazam ve hükümet görevlilerinden çok devletin istibdat yönetimini eleştirmeye devam etmiştir.⁷⁵ *İbret Gazetesi* o sıradaki Avrupa gazeteleri görünümünde gayet tertipli, dört sütun üzerine düzenlenmiş olarak 35 x 47,5 cm ebatında cuma ve pazar hariç her gün çıkmaktaydı.

Gazete yayımlanmak amacıyla *Tasvir-i Efkâr* matbaasını satın alınmış, fakat alınan el tezgâhının *İbret Gazetesi*'nin yüksek tirajı nedeniyle yeterli olmaması nedeniyle Ahmet Mithat Efendi'nin Kırkanbar Matbaası'nda gazete çıkarılmaya devam etmiştir.⁷⁶

⁷⁰ İNUĞUR, a.g.e.,s. 243.

⁷¹ ORAL, a.g.e.,s. 109.

⁷² KABACALI, a.g.e.,s. 88.

⁷³ TOPUZ, a.g.e.,s. 27.

⁷⁴ LEWIS, a.g.e.,s. 157.

⁷⁵ İNUĞUR, a.g.e.,s. 228-229.

⁷⁶ KABACALI, a.g.e.,s. 88.

İbret Gazetesi her sayısında farklı konuları işlemekteydi. Ancak Avrupa basınında görülebilen düşünceler *İbret*'te ayrıntılı bir şekilde incelenmekteydi. *İbret Gazetesi* yayınlarında artık sadece Osmanlı düşüncesi içerisinden bir dayanışmanın yeterli olmayacağını söylemekteydi. Müslümanların kendi aralarında bir İslam düşüncesi ile dayanışması gerekliliğini dile getirmekte ve tüm Müslümanlar Osmanlı öncülüğü altında İslam birliği çatısını önermekteydi.⁷⁷

İbret Gazetesi dış haberlere de değinmiştir. Dönemin dış politikasını etkileyen olaylar gazete sütunlarında yer bulmuştur. Gazetenin 5. sayısında 1870 Fransa-Almanya savaşının sebepleri incelenmiş ve Fransa'nın 1867 yılından beri iç durumu derli toplu anlatılmıştır. Gazetenin 6. sayısında ise "Askerlik" başlıklı yazıyla savaşın ardından oluşan barış fikirleri ve barışın devamı için ileri sürülen düşünceler anlatılmıştır.⁷⁸

Namık Kemal, Osmanlı ordusunun Silistre'de Ruslara karşı yaptığı savunmadan ilham alarak Vatan Yahut Silistre adlı bir tiyatro eseri yazdı. Bu eserle ilgili bir yazıyı da *İbret Gazetesi*'nin 127. sayılı nüshasında kaleme alır. Oyun 1 Nisan 1873 tarihinde Gedik Paşa Osmanlı Tiyatrosu'nda gösterime girer, halk bu oyunu çok beğenir ve Namık Kemal lehine sevgi gösterileri düzenler. Halk gece sokaklara dökülerek Kemal'in evi önünde toplanmış ve gazetede yayınlamak üzere bir teşekkür mektubu bırakmışlardır. Ertesi gün bu mektubu Kemal gazetede yayımlamıştır. Hükümet halkın bu aşırı gösterisinden endişe duyduğundan oyunun sahnelenmesinden dört gün sonra *İbret Gazetesi* 132. sayıda bir daha çıkmamak üzere kapatılır.⁷⁹

⁷⁷ KOLOĞLU, a.g.e.,s. 53.

⁷⁸ Mustafa Nihat ÖZON, *Namık Kemal ve İbret Gazeteciliği*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938. s. 16.

⁷⁹ İNUĞUR, a.g.e.,s. 232-233.

III. BÖLÜM

A. OSMANLI DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA YEREL BASIN

a. Yerel Basın Nedir?

Toplumun olaylarda ve yaşananlardan haberdar olabilmeleri için bir ihtiyaçtan ortaya çıkmış olan basın, yüzyıllardır insan yaşamında önemli bir yer etmiştir. Ekonomik alanda, siyasi alanda ve toplumların sosyo-psikolojileri üzerinde etki yaratabilecek özelliğe sahip olan kitle haberleşme araçları kimi zaman toplumu doğru yönlendirmiş kimi zaman ise çeşitli siyasi grupların ve sermaye gruplarının denetiminde toplumu genel kabul görmeyen bir şekilde yanlış bir yöne sürüklemiştir.

Yalnızca belli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler ya da genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte yayımlanan gazete olarak tanımlanabilir yerel gazete.⁸⁰ Bir başka deyişle; yerel basın Türk basın tarihinin kuruluş döneminde “Taşra basını” olarak adlandırılmıştır. Bu kavram bugünkü Türk basını içerisinde pek de uygun görülmemektedir. İstanbul dışında yayımlanan gazeteler arasında “ulusal basın” olarak adlandırılan gazeteler vardır. Yine İstanbul ve Ankara’da yayımlandığı halde Türkiye ölçüsünde dağıtılıp okunmayan gazeteler vardır. Onun için kavramı, Anadolu basını ya da Taşra basını olarak değil “yerel basın” olarak tanımlanmaktadır.⁸¹

Yıllarca muhabirler güç merkezlerinin yakınında oturarak; bilgi kırıntıları ellerine düşsün diye bekleyerek zanaatlarını; işlerini kovalamışlardır. Hükümet, başkent, mahkemeler, belediyeler, emniyet merkezleri ve borsa gibi diğer kuruluşlar. Günümüzde insanların neler yaptığını öğrenmek isteyen okuyucuyu bilgi kırıntıları tatmin etmemektedir. Okuyucular özel yaşamlarında yanlarında, yörelerinde olup bitenlerin psikolojik açıklamalarını bulmaya uğraşmaktadırlar.⁸²

⁸⁰ GİRGIN, a.g.e.,s. 160.

⁸¹ ULUS Selma, “Yerel Basınımız”, Marmara Üniv. İletişim Fak. Dergisi, İstanbul, 1993, s. 77.

⁸² ÖZTUNA Güner, “Yazılı, Sözlü, Görüntülü: Basın Yayın İletişim Birimleri”, Bilimsel Araştırma Ders Notları, Marmara Üniv. İletişim Fak. Yay. No:3, İstanbul, 1992, s. 40.

Genelde, ulusal ya da uluslar arası kitle iletişim araçları, bireylere düşünemedikleri, ulaşamadıkları dünyayı sunarken, onların içinde yaşadıkları sorunları çözememekte ve toplum üyeleri kendi sorunlarıyla baş başa kalmaktadır. Yerel basın yayımlandığı yörede, bireylerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlamak, yerel düzeydeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve bu arada yerel yönetimleri bir ölçüde denetleyerek, eleştirerek kamu görevi yapmaktadır.⁸³

Yerel basın her ne kadar farklı adlarla, tanımlamalarla izah edilmeye çalışılmış olsa da ulusal basın kadar geniş çaplı olmayan, il, ilçe ve beldelerde; günlük, haftalık ya da daha fazla aralıklarla çıkan, dar çevrede bölge haberlerine yer veren, yöresel gelişmeyi, sorunları ön planda tutmaya çalışan, ulusal gazeteler gibi tezgâhlarda çok bulunmayan ve biraz da ulusal basının gölgesinde kalmış basın olarak tanımlayabiliriz. Yalnızca belli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler ya da genel olarak bir kasaba ya da şehirde yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o şehirde yayımlanan gazetelere yerel gazeteler denir. Yerel basını ulusal basından ayıran en önemli farklılık yerel konulara yer veriyor olmasıdır. Tirajları daha düşüktür ve gelirlerinin büyük kısmını reklâm ve resmi ilanlardan elde ederler.

b. Yerel Basının Özellikleri

Türkiye’de yerel basın Vilayet Gazeteleri adıyla 1960’lardan sonra oluşmaya başlamış, Kurtuluş Savaşını aşip günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet tarihi boyunca görünüm olarak ulusal basının gölgesinde kalmış ve bu çaresizliğiyle gündeme gelmiştir. Genel olarak yerel basının özelliklerini açıklayacak olursak, basının demokrasiyle ilişkisine değinmek yerinde olacaktır.

Yerel yönetimler demokrasinin ilk basamağıdır. Halk, kendini yönetenlerin hatalarını, başarılarını, başarısızlıklarını yerel basından doğrudan doğruya daha yakından öğrenme hakkına sahiptir. Bu hakkı yerine getirecek olan da yerel basındır.

⁸³ GİRGİN, a.g.e.,s. 161.

Yerel yönetimler nasıl demokrasinin ilk basamağı ve çekirdeğiye, yerel basın da demokrasinin sağlıklı işlemesi göreviyle yükümlü, basın içinde basının özü, çekirdeğidir.

Yerel basın, bölgenin ve bölgede yaşayanların her türlü sorununu ve bu sorunların karşısında üretilebilecek çözüm önerilerini gündeme getiren, tartışan, yerel yönetimle merkezi yönetim arasında köprü işlevi gören, halkın gözü kulağı olduğu kadar yerel yönetimin dili de olabilen bir işleyişle kişilerin küreselleşme girdabından biraz olsun alıkoymaktadır. Aslında yerel basın bir yönüyle ülke basınına malzeme sağlamakta, onları uyarıcı görevler görmekte, onlara yardımcı olmaktadır.⁸⁴

Anadolu'da yerel basının bir bölümü miras yoluyla babadan oğla geçen gazetelerden oluşur. Bu gruptakiler çağdaş teknolojiye kendini uyarlayamamış, eski yöntemlerle dizilip basılan, iki ya da üç kişinin çalıştığı 50-150 arasında satışı olan, resmi ilan gelirleri ve matbaalarda yapılan bölüm ise ofset basılan, bazıları da bölgesel olan gazetelerdir. Önceleri Babıâli sermayesi tarafından satın alınan ya da kurulan bu gazeteler daha sonra yerel sermayenin eline geçmiştir. Örnek olarak Adana, Bursa, Kocaeli, Sakarya, Konya ve Trabzon'da yayımlanan bazı gazeteler gösterilebilir. Bu gazeteler sahip oldukları teknoloji ve ulaştıkları yüksek tirajlarla kamuoyu yaratmakta etkin bir rol oynamakta, zaman zaman da ekonomik ve siyasal baskı aracı olarak kullanılmaktadır.⁸⁵

Türkiye gibi büyük bir ülkede yerel basın güç bulamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında önem kazandığı halde, daha sonraki yıllarda bu gücünü kaybetmiştir. Bunun birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bunların hemen hemen tamamı ekonomik bir kökene dayanmaktadır. Günümüzde de yerel basının güç kazanması, yerel yönetimlerin siyasal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi önerilerini ortaya çıkardı. Yerel basının da bu düzenlemelerden yararlanıp mülki idarelerin ve sosyal kurumların çalışmalarını yakından takip etmesi görevini üstlenmesiyle özellikle demokrasi açısından olumlu gelişmeler doğuracağı fikri ortaya atıldı. Böylece yerel

⁸⁴ GİRGİN, a.g.e.,s. 161.

⁸⁵ GİRGİN, a.g.e.,s. 173.

basının dar etki alanı genişleyecek, yerel basın enformasyon akışını güçlendirecek ve yerel yönetimlerin dili olacaktır, düşüncesi genel kabul görmektedir.

Yerel olarak Türkiye'deki gazetecilik olgusunun gösterdiği özellikler, dünyadaki dengesiz haberleşme olgusundan pek soyutlanamaz. Gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru hızlı ve devamlı haber akışı yanında, az gelişmişlerden gelişmişlere doğru haber akış hızının düşük ve sürekli olmayışını vurgulayan dengesiz haberleşme, Türkiye'de şimdiye kadar belirlenen nitelikler göz önüne alındığında, açık seçik olarak kendini gösterebilmektedir.⁸⁶

Türkiye'nin gelişmiş yönleri ile az gelişmiş yönlerinde gazeteciliğin gelişme düzeyi haber alışverişi, baskı dağıtım olanakları, resmi ve özel ilan ve reklam alabilme bakımından görülenler, dengesiz haberleşmenin en önemli ve tipik belirtileridir. Bir yanda en ileri dizgi ve baskı yöntemleri, haber değerlendirmesi bulunurken, diğer yanda haber malzemesi bulma güçlüğü çekilmekte, dizgi ve baskı oldukça eskimiş yöntemlerle yapılmaktadır. Basılan gazetelerin dağıtımı, ilan ve reklâmların gerek kamu gerekse özel girişim temininde büyük zorluklar bulunmaktadır.⁸⁷

Anadolu'da ve bölgemizde yayınlanan yerel gazetelerin yayın süreleri, siyasal ortamlardan etkilenmelere göre değişmektedir. Kimisi siyasal ortama ve ekonomik koşullara rağmen ayakta kalabilmekte ve yayın hayatlarını sürdürmektedir. Gazetelerin ayakta kalanlarının çoğu da gazete yayınından başka, diğer ticari matbaa işlerinden de para kazanmaları gazete yayınlarının devamlılığını sağlamaktadır. Ancak, ayakta kalabilmeyi bu şekilde başarabilen gazeteler çoğu zaman yaygın basının gölgesinde kalmakta ve çoğu zaman da onlara malzeme sunmaktadır.

c. Diyarbakır'da Yerel Gazeteciliğin Başlaması

Genelde, ulusal ya da uluslar arası kitle iletişim araçları, bireylere düşünemedikleri, ulaşamadıkları dünyayı sunarken, onların içinde yaşadıkları

⁸⁶ TOKGÖZ Oya, *Türkiye'de Yerel Gazetecilik Olgusu, Rolü ve Önemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1979-1980, s. 294.

⁸⁷ TOKGÖZ, a.g.e.,s. 294.

sorunları çözememekte ve toplum üyeleri kendi sorunlarıyla baş başa kalmaktadır. Yerel basın yayımlandığı yörede, bireylerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlamak, yerel düzeydeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve bu arada yerel yönetimleri bir ölçüde denetleyerek, eleştirerek kamu görevi yapmaktadır.

Anadolu'da yerel basın faaliyetleri yeni bir idari düzenlemeyle başlamıştır. 7 Kasım 1864 Nizamnamesi ile "İiva"ların (sancak) temel alındığı, bir yeni idari düzenlemeye gidilmiştir. 1864 denemesi, genel bir uygulamaya örnek olmuştur. Nitekim Osmanlı Avrupası'nda 10 vilayet ve 44 sancakta, Osmanlı Asyası'nda 16 vilayet ve 74 sancakta, Osmanlı Afrikası'nda ise 1 vilayet ve 5 sancakta uygulamaya konulan bu yeni düzen, 22 Ocak 1871'de "İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi" adı altında daha da geliştirilmiştir. Buna göre, yerel yönetim birimleri, vilayet, İiva, kaza, nahiye ve karye düzeyinde yeniden yapılandırılmıştı.⁸⁸

Bu düzenleme doğrultusunda 1867 yılında kurulan Diyar-ı Bekir Vilayeti, idari bakımdan Van, Erzurum, Sivas, Rakka ve Musul vilayetlerinin çevirdiği geniş bir coğrafyayı kapsayan Amid, Siirt, Mardin, Malatya ve Mamuratulaziz sancaklarından oluşmaktaydı.⁸⁹

1864'te yerel yönetimlerle ilgili düzenleme çerçevesinde "Eyalet Sistemi" kaldırılarak yerine "Vilayet Sistemi" getirilince her vilayette kendi gereksinimini karşılamak için bir de basımevi kurulması, böylece o döneme kadar sınırlı bir kültürel yapı içinde bulunan bölgelerin, bu açıdan gelişmeleri öngörülmüştür.⁹⁰

Vilayetler oluşturulurken, her merkezde birer matbaa da kurulmuştur. Bu matbaalarda öncelikle kırtasiye işlerine ağırlık verilmiş, yıllıklar, takvimler, dini edebi ve bilimsel eserler de basılmıştır. Bu arada birçok ilde, yine aynı matbaalarda *Resmî Vilayet Gazetesi* çıkarılmıştır.

⁸⁸ İlber ORTAYLI, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, s. 231-244.

⁸⁹ Talip ATALAY, "Diyarı Bekir Vilayet Gazetesi'nde Çapakçur ve Genç", *I. Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları, 2007, s. 110.

⁹⁰ GİRGİN, a.g.e.,s. 83.

Bu matbaalarda resmi nitelikli salnameler (yıllıklar), takvimler ve çeşitli konularda kitapların yanında resmi nitelikli bir gazetenin de çıkarılması kararlaştırılmıştır. Vilayet gazeteleri genellikle iki dilli olmuş. Türkçe ile birlikte, vilayette yoğun kullanılan ikinci bir dilde çıkarılmıştır.⁹¹

Vilayet gazetelerinde Padişah ile ilgili haberler öncelikle yer almaktadır. Bunu yanı sıra, kamu görevlilerinin atama, yükselme ve ödüllendirilmeleri, yeni yasa, yönetmenlik düzenlemeleri, hükmet, vilayet ve kamu kuruluşlarının çalışmaları, demiryolu, yol, telgraf hattı yapımları, sağlık konuları, yerel okul sınavları ve ödül dağıtma törenleri, hacıların gidişi, et, ekmek fiyatları, şiddetli yağmur ve kar yağışları, doğal afetler, kolluk kuvvetlerinin başarıları, valilerin konuşmaları ve yazıları, savaşlar, yeni silahlar, buluşlar, yabancı konsolosların gezileri, vilayet gazetelerinde yer alan haberler arasındadır.⁹²

Gazeteciliğin veya daha doğru değimiyle yazılı basının Türkiye’de bu kadar uzun geğmişı olmasına rağmen, ülkenin tümü dikkate alındığında yerel olarak gazetelerin yapı ve dağılım bakımından gösterdiği özellikler bir hayli ilginçtir. Hâla dünyanın hemen hemen her ülkesinde aydınlar arasında en etkin kitle haberleşme aracı olma özelliğini koruyan gazetelerin, Türkiye açısından oynadığı rol ve taşıdığı önem ise üzerinde durulmaya değerdir. Türkiye’de yerel olarak bazı kentlerde ve bölgelerde çıkan günlük gazete sayısı fazla ve tirajı yüksekken, diğerlerinde gazete sayısı azalmakta, tiraj düşmekte veya gazete sayısı fazla olmakla beraber düşük tiraj görülmektedir. Daha başka değişle, gazetecilik Türkiye’nin bazı bölgelerinde diğerlerine oranla daha fazla gelişmiştir. Bazı kent merkezleri özellikle, yerel olarak gazeteciliğin modern anlamda gerçekleştirildiği merkezler olmaktadır.⁹³

Diyarbakır’da yeni idari düzenlemeden sonra vilayetin resmi organı olan *Diyarbakir Vilayet Gazetesi* 3 Ağustos 1869 tarihinde çıkmaya başlamıştır.⁹⁴ Gazete 1869’dan 1931 yılına kadar zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte, resmi vilayet

⁹¹ Bülent VARLIK, “Yerel Basının Öncüsü: Vilayet Gazeteleri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, s. 99–102.

⁹² VARLIK, a.g.e., s. 99-102.

⁹³ Oya TOKGÖZ, *Türkiye’de Yerel Gazete Olgusu: Rolü ve Önemi*, Ankara Ün., SBF Basın Yay. Yük. Okulu, 1979-1980, s. 71.

⁹⁴ Şevket BEYSANOĞLU, *Basın ve Yayın Dünyamızda Diyar-ı Bekir*, Ankara, 1970, s. 5–12.

gazetesi yayımlanmıştır. 1931’de, gazete matbaayla birlikte özel şahıslara devredilmiştir.⁹⁵

Diyarbakır’da ilk matbaa 1869 tarihinde Kurt İsmail Paşa’nın Valiliği zamanında açılmıştır.⁹⁶ Matbaanın daha da modern hale getirilmesiyle birlikte basın faaliyetleri başlamıştır.

1831 yılında çıkan Türkiye’nin ilk gazetesi *Takvim-i Vakayi*’den 37 yıl sonra Diyarbakır’da bir gazetenin çıkmış olması ilimiz basın tarihi için kayda değer bir harekettir. 1 Ağustos – 1869 günü Diyarbakır’da ilk gazete çıktığına göre, Diyarbakır basın tarihi 97 yıl gibi yüzyıllık bir geçmişe sahip demektir. 1869 yılında o zaman ki Vali Kurt İsmail Hakkı Paşa’nın yardımıyla kurulan Diyarbakır matbaası uzun süre vilâyetçe idare edilmiş ve nihayet mali zorluklar yüzünden 1931 yılında satılmıştır.⁹⁷

ç. Osmanlı Dönemi Diyarbakır’da Yerel Gazeteler

ç.1. Diyarbakır (3 Ağustos 1869)

25x36 cm üç sütun üzerine daha çok 4 sayfa yayınlanan gazetenin ilk sayısı 22 Temmuz 1285/24 Rebi’ül-âhir 1286 tarihini taşımaktadır. Vilayet matbaasında tabbolunan gazete haftada bir defa yayınlanmıştır.⁹⁸

Bu gazete 5.sayıdan sonra Perşembe günleri çıkmaya başlamıştır. 21 numaralı sayıda bildirildiğine göre, gazetenin Ermeni harfleri ile Türkçe olarak yayınlanan iki sayfası mevcuttur. Vilayet dâhilinde Ermenice nüshalardan dört beş yüz kadar sarf edildiği belirtiliyor. Mardin ve Siirt’te halkın ekserisinin Arapça konuşması sebebiyle Arapça bir nüshanın hazırlanmasına da lüzum görülmüş, bir gazeteyi üç lisan ile çıkartmaktansa ayrı ayrı üç lisanla gazete çıkarılması uygun bulunmuştur.⁹⁹

Böylece bölgeye hitap eden bir gazete özelliği taşıması ve bölge halkının ekserisinin farklı oluşundan dolayı üç lisanla (Türkçe-Ermenice-Arapça) gazete

⁹⁵ Talip ATALAY, “Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbakır Vilayet Gazetesi ve Ermeniler”, **Ermeni Sorunu Tartışılırken**, Heinrich Boll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayını, İstanbul, 2006, s. 106.

⁹⁶ Diyarbakır 1973 İl Yıllığı, **Kültür Bölümü**, Komisyon, İstanbul, 1973, s. 463.

⁹⁷ Remzi BALİN, **Diyarbakır Tarih – Coğrafya – Kültür**, Kısmet Kitabevi, Diyarbakır, 1966, s. 66.

⁹⁸ Mehmet Ali ABAKAY, **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Diyarbakır’da Eğitim**, M.E. B Yayınları, Diyarbakır, 1998, s. 85.

⁹⁹ Cavit Orhan TÛTENGİL, **Diyarbakır Basını ve Bölge Gazeteciliğimiz**, İstanbul, 1966, s. 9.

çıkarılmaya başlamıştır. Gazetenin ilk Yazı İşleri Müdürü Sait Paşa'dır. Sait Paşa'nın 1872 senesinde mir-i miranlık rütbesiyle Mamuretu'-l Aziz (Elazığ) Mutasarrıflığına atanması üzerine, gazetenin Yazı İşleri Müdürlüğüne 1850 yılları sonrası, Ziya Gökalp'ın babası Mehmet Tevfik Efendi'nin getirildiğini görmekteyiz.

Mehmet Tevfik Efendi'nin gazeteyi idaresi 1884 yılına kadar devam etmiş ve bundan sonra idare Talat Efendi isimli bir şahsa geçmiştir. Talat Efendi'den sonra matbaa müdürlüğüne ve gazete başyazarlığına Süleyman Nazif Bey getirilmiştir. Süleyman Nazif Bey, iki yıl kadar gazeteyi idare etmiştir.

Süleyman Nazif'ten sonra Diyarbakır 1931'de vilayetin resmi yayın organı olmaktan çıkarılır. Matbaa ve gazete Zekayi Arman ile Tahsin Cahit Çubukçu tarafından satın alınır. *Diyarbakır* "Fahri Hemşehrimiz Gazi Hazretlerinin Diyarbakırlilere Yüksek Hitabetleri" başlığını taşıyan Atatürk'ün mektubuna 26 Eylül 1932 tarihinde 566-66 sayılı nüshasında yer vermiştir. Gazetenin isim değiştirmesi Atatürk'ün "Yirmi sene sonra tekrar Diyarbakır'da bulunuyorum" ifadesine istinadendir. Gazetenin 694 nolu nüshası *Diyarbakır* ismi ile çıkmıştır.¹⁰⁰

1931 yılına kadar resmi vilayet gazetesi olarak yayınlanmış olan Diyarbakır, önce sahip, sonra isim değiştirerek (Diyarbakır) neşriyatını devam etmiştir. Bu gazete de 2 Eylül 1963 tarihli sayısıyla kapanmıştır. 1937 yılına kadar Diyarbakır adını muhafaza edecek olan, fakat hususi vasfını kazanan gazete, kendisini önceki gazetenin devamı saymaktadır.¹⁰¹

ç.2. Budnina (İstikbal)

1875'te el yazısıyla Bulgar Yanko Koçev tarafından yayınlanmış bir gazetedir.¹⁰²

Bu gazete 1875'te gizlice el yazısıyla yayınlanmış, 2-3 sayı kadar çıkmıştır. Her sayısı 3-4 nüsha olarak hazırlanmıştır. Gazetenin amacı, sürgünde bulunan

¹⁰⁰ ABAKAY, a.g.e.,s. 85.

¹⁰¹ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 10.

¹⁰² ÜNAL, a.g.e.,s. 85.

Bulgarların dayanma güçlerini yükseltmekten ibaretti.¹⁰³ Gazetenin kapanışı hakkında bilgi elde mevcut değildir.

ç.3. Bahar (1898)

Ziya Gökalp'in 1898'de Şapigrafla çıkardığı gazete hakkında fazla bilgimiz yoktur.¹⁰⁴

İleri sürüldüğüne göre (1898 yazında, Baytar Mektebi'nin son sınıfına geçmiş iken ilk defa İstanbul'dan sıla için Diyarbakır'a dönen M. Ziya, İstanbul'daki gizli cemiyetin bir şubesini de burada açıyor ve şapigrafla 'Bahar' adlı gizli bir gazete çıkarıyor)¹⁰⁵ Gazetenin kapanışı hakkında bilgi elde mevcut değildir.

ç.4. Amid-i Sevda (20 Şubat 1909)

Ali Emiri tarafından çıkarılan gazetenin sahibi Mehmet Şükri Diyarbakiri'dir. *Amidi Sevda*'nın kapağında şunlar yazılmıştır: Her on beş günde bir neşrolunur. İlmî, fennî, içtimaî, edebî gazetedir.¹⁰⁶ Diyarbakır'da çıkan ilk özel gazetedir. Diyarbakır basın ve yayın tarihi hakkında bilgi veren kaynaklarda hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eski harfli süreli yayınlar kataloğunda gazetenin sadece 6 sayı çıktığı belirtilmektedir. *Amid-i Sevda Gazetesi* 20x28 cm boyutunda çıkmaktaydı. Şükri-i Amidî matbaasında yayınlanmaktaydı.

Dış kapak ana başlık altında "Diyarbakır- Elcezire: Mesopotamie" ibareleri vardır.¹⁰⁷ Gazete, ağırlıklı olarak tarih ve edebiyat içeriklidir. Diyarbakır tarihi hakkında makaleler kaleme alan Ali Emiri, gençlere öğüt mahiyetinde yazılar yazmıştır. Gazete, genel anlamda gazete mefhumundan hem şekil hem de içerik bakımından farklılık göstermekte daha çok ilmi içerikli mecmuaları andırmaktadır. Yayın hayatının kısa sürmesine rağmen Diyarbakır'da hususi gazete faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuştur.

¹⁰³ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 5.

¹⁰⁴ ABAKAY, a.g.e.,s. 85.

¹⁰⁵ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 5.

¹⁰⁶ Malmisanij-Mahmud, LEVENDİ, *Li Kürdistana Bakur û Tirkîyê Rojnamegeriya Kürdi 1908 – 1992*, (K.İrak ve Türkiye'de Kürt Basını 1908-1992), Öz-Ge Yayınları, Ankara, 1992, s. 45.

¹⁰⁷ LEVENDİ, a.g.e.,s. 45.

ç.5. Peyman (28 Haziran 1909)

İlk sayısı 28 Haziran 1909'da yayınlamıştır. Ziya Gökalp'in çıkardığı 2. gazetedir.¹⁰⁸ Haftalık bir yayın periyoduna sahip olan gazete her pazartesi yayınlanmakta idi. Mirikatibizade Şükrü'nün İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olduğu gazetenin başyazarı E. Baki idi. Devlet matbaası olan Diyarbakır Vilayet Matbaası'nda basılan gazete Diyarbakır'da yayınlanan ilk özel gazete olarak bilinmektedir. Çok dilli bir yayın içeriğine sahip olan *Peyman*'da, Ermenice, Süryanice, Arapça ve Kürtçe haber ve yazılara yer verilerek bazen bu dillerde özel sayfalar yapılmaktaydı.¹⁰⁹

Ziya Gökalp'in 5 şiiri ve 19 makalesi de çeşitli sayılarda yer almıştır. Ayrıca 12. sayıda bir nutuğu da Kürtçe olarak yer almıştır. Osmanlı Devleti tarafından çıkarılan bir gazetede ilk kez Kürtçe dilinden içeriğe yer verilmesi bir ilki teşkil etmektedir.

Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de *Çağdaş Düşünce Tarihi* adlı eserinde Ziya Gökalp'in bu gazetede Vedat, Tevfik Sedat ve Mehmet Mehdi isimleri ile yazı yazdığını belirtmektedir. Gazetenin 12. sayısında Ziya Gökalp Selanik'teki İttihat ve Terakki kongresine gitmeden hemen önce yazdığı "Sureti Nutuk" başlıklı Kürtçe ve Türkçe bir yazı yazmıştır.¹¹⁰

Peyman gazetesi yalnız 47 sayı yayınlanmıştır.¹¹¹

ç.6. Dicle (13 Mart 1910)

Bu gazete 89 sayı çıkmıştır. 90. sayıdan itibaren *Diyarbakır'da Dicle* adıyla çıkmıştır. Bu gazetede milletvekillerinin daimi yazarlık yaptıkları görülmektedir. 1966 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür.

¹⁰⁸ ABAKAY, a.g.e.,s. 85.

¹⁰⁹ Mehmet MERCAN, *Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını*, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır, 1998, s. 45.

¹¹⁰ Müslüm YÜCEL, *Kürt Basın Tarihi*, Aram Yayınları, İstanbul, 1998, s. 98.

¹¹¹ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 13.

Gazetede Ömer Seyfettin, Yekta Bahir (A. C. Yöntem) ve Süleyman Nazif'in birer yazıları vardır.¹¹²

Gazetenin 83. sayısında Ziya Gökalp Bey ve arkadaşları hakkında Diyarbakir Bidayet Ceza Mahkemesi Müstantikliğince verilen 3 Eylül 1314 tarih ve 159 numaralı kararnamenin bir sureti yayınlanmıştır.

ç.7. Mücahid (1913)

Bu gazete uzun ömürlü olmamıştır. Bu gazete sadece 9 sayı çıkabilmiştir.

“Vatanın menafine çalışır Edebi, İlmi, Siyasi - Hür ve Müstakil – Osmanlı gazetesidir” İmtiyaz sahibi ve mesul Müdürü Mehmet Tevfik'dir. Pazar günleri çıkan bir gazetedir. Elde mevcut son sayı 9 nolu 25 Eylül 1913 tarihlidir.¹¹³

ç.8. Diyarbakirde Dicle (1913)

İmtiyaz Sahibi ve Mesul Müdürü Attatzade Hakkı'dır.¹¹⁴

Dicle Gazetesi'nin bir devamından ibarettir. Yazar kadrosu da aynıdır. Bu gazete 142 sayı çıkmıştır. Ziya Gökalp'ın birkaç manzumesi başka gazete ve dergilerden alınarak yeniden yayınlanmıştır. Gazetenin mevcut son sayısı Ocak 1915'tir.

d. Kurtuluş Savaşı Döneminde Yerel Basın

Türkiye'de yerel basının halkla bütünleştiği en etkin olduğu dönem Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın “Fazilet Adaları” olarak tanımladığı yerel gazeteler, bu dönemde hem kurtuluş hareketinin öncülüğünü yapmış hem de Anadolu'nun düşman işgali karşısında gösterdiği direnişin sesi olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, mücadelesini her zaman bir yayınla desteklemiş, mesajlarını ve Anadolu insanının desteğini o dönemin olanaklarıyla yayınladığı gazetelerde duyurmuştur. Dönemin etkin gazetelerinden Sivas'taki İrade-i

¹¹² TÛTENGİL, a.g.e.,s. 11.

¹¹³ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 12.

¹¹⁴ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 12.

Milliye'nin ilk sayısındaki yazılar tamamen Atatürk'ün direktifiyle kaleme alınmıştır.¹¹⁵ Sivas Kongresi'nin üyelerinden ve Sivas'ın emektar öğretmenlerinden Rasim Hoca ile konuşan Mustafa Kemal Paşa, bir gazete çıkarmak istediğini, bunun sorumlu müdürlüğünü üzerine alacak güvenilir bir kişinin gerektiğini söylemiştir.

Gazeteyi çıkarmak için Sivas Valisi Reşit Paşa'dan izin alınır, gazetenin adı da başlık adı da yine Mustafa Kemal tarafından konulur *İrade-i Milliye*.¹¹⁶

Söz konusu dönemde, *Mücadele-i Milliye* ve *Gaye-i Milliye* gazeteleri de yayınlanmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 1919'ların sonlarında Ankara'ya döndüğünde kentte *Anadolunun Sesi* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. 1920'de ise Meclis bahçesinde kurulan matbaada *Hâkimiyet-i Milliye*'yi çıkarmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın başyazılarını yazdığı 500 kadar gazete özel kuryelerle İstanbul'a ve Anadolu'nun diğer kentlerine gönderilmiştir. Milli Mücadele'ye önderlik eden gazeteler arasında İzmir'de *Hukuk-Beşer*, Ankara'da *Yeni Gün*, Eskişehir'de *Yeni Dünya*, yine aynı dönemlerde Ulusal Kurtuluş Savaşı'na destek veren gazeteler arasında *Yeni Edirne*, Erzurum'da *Albayrak*, Adana'da *Yeni Adana*, Balıkesir'de de *Ses* gazeteleri sayılabilir.¹¹⁷ Bu dönemin en önemli gazeteleri olarak, *İrade-i Milliye*, *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Hukuk-Beşer Gazetesi*'ni görmekteyiz.

d.1. Hukuk - Beşer

Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin sözcülüğünü yapan Hukuk-u Beşer gazetesinin başyazarı olan Osman Nevres'in (takma adı Hasan Tahsin) 1919 Mayıs'ında İzmir kordon boyunda karaya çıkan Yunan askerlerine ilk kurşunu atmasıyla, Anadolu basınının düşmana karşı ilk direnişi başlamıştır.¹¹⁸

Hukuk-u Beşer gazetesinin başyazarı olarak yazdığı makalelerde, düşmana karşı "toptan direnişi" savunan Osman Nevres, attığı kurşunlarla İzmir'e çıkan Yunan Birliğinin ilk askerini öldürmüş, ancak olay yerinde süngülenerek şehit

¹¹⁵ Yücel ÖZKAYA, *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın II*, I.Baskı, Cumhuriyet Gazetesi Yay. İstanbul, 2001, s.25.

¹¹⁶ ÖZKAYA, a.g.e.,s. 26.

¹¹⁷ Mehmet FARACI, "Türkiye'de Yerel Basın, Türkiye ve Almanya'da Yerel Basın", *Alman-Türk Yerel Gazetecilik Toplantısı, 30 Eylül-01 Ekim 1999 Antalya*, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 22.

¹¹⁸ İNUĞUR, a.g.e., s. 352.

edilmiştir. Bu olayın basın tarihi açısından önemli yanı, işgal kuvvetlerine ilk kurşunun bir gazeteci tarafından atılmış olmasıdır.¹¹⁹

d.2. İrade-i Milliye (1919)

Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal tarafında kurulmuş, ancak İmtiyaz Sahibi Sivashlı Sefahattin Ulusalerk adına alınmıştır. Yazı İşleri Müdürü Mashar Müfit Kansu'dur. Kuvayi Milliye sözcülüğünü yapmak ve düşüncelerini yaymak amacıyla 14 Eylül 1919'da yayınlanmıştır. Anadolu'da milli mücadelenin ilk gazetesidir.

İki sütun üzerine dizilen, haftada iki defa yayınlanan, vilayet basımevinde basılan gazete yüz paraya satılıyordu. Sivas kongresi zabıtları ve Mustafa Kemal'in bildirileri bu gazetede yayınlanıyordu. Başlangıçta haftada bir gün yayınlanan gazete, bir aralık haftada iki gün yayınlanmış, daha sonraları günlük hale getirilmiştir. 1922 yılı sonuna kadar üç yıl yayın hayatını sürdürmüştür. Anadolu'nun her tarafına gönderilen bu gazetede yazıların Mustafa Kemal'in dikte edildiği iddia edilmektedir.¹²⁰

d.3. Hâkimiyet-i Milliye (1919)

1919 yılı Aralık ayının son günlerinde Heyet-i Temsiliye reisi sıfatıyla Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da kurulan "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin kararlarını millete duyuracak bir gazeteye şiddetle ihtiyaç duyulduğunu görmüş ne Konya'dan getirilen baskı makineleriyle meclis bahçesindeki binada bir basımevi kurulmasını sağlamıştır. Bütün hazırlıklar iki hafta içinde tamamlanmış ve gazeteye *Hâkimiyet-i Milliye* adı bizzat Mustafa Kemal tarafından verilmiştir.¹²¹

Gazetenin Yazı İşleri Müdürlüğüne Nizamettin Nazif getirilmiş, ilk sayısı Mustafa Kemal'in başarısı ile 10 Ocak 1920'de yayınlanmıştır. Haftada iki gün yayınlanan gazetenin sorumlu Müdürü Recep Zühtü'dür. Gazetenin başlığı altında

¹¹⁹ GİRĞİN, a.g.e., s. 106.

¹²⁰ İNUĞUR, a.g.e., s. 352-353.

¹²¹ İNUĞUR, a.g.e., s. 353.

“mesleği, milletin iradesine hakim kılmaktır” cümlesi yazılıydı. 18 Temmuz 1920’de haftada üç gün basılmaya başlamıştır.¹²²

Daha sonraları, *Hâkimiyet-i Milliye*, giderek Mustafa Kemal’in kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yayın organı haline dönüşmüştür. Özellikle Falik Rıfki Atay’ın başyazarlığında, Ankara rejiminin görüşlerini yansıtan “bir parti hatta devlet sözcüsü” görünümünü almıştır. *Hakimiyet-i Milliye* 1934-1971 yılları arasında *Ulus* adıyla yayımlanmış, daha sonra *Yeni Ulus*, *Halkçı Ulus* adlarıyla yayınlarını sürdürmüşlerdir. Kurtuluş savaşı yıllarında İstanbul basımına karşı Anadolu’daki yerel gazeteler, Milli Mücadeleyi destekleyenler ve Milli Mücadeleye karşı çıkanlar şeklinde gruplandırılmıştı.

Bu dönemde, Diyarbakır’da da *Gazi (Çağrı) Gazetesi* çıkmıştır.

d.4. Gazi (Çağrı - 1919)

Ekrem Cemil Paşa hatıralarında *Gazi Gazetesi*’nin Kürdistan Cemiyeti tarafından 1919 yılında yayımlana başladığını ifade etmektedir. Diyarbakır’da yayına başlayan gazete birkaç sayı çıktıktan sonra Kürdistan Cemiyetinin kapatılması ile küçük bir matbaada yayınına devam etmiştir.

1916–1918 yılları arasında Diyarbakır’da 16’ncu Kolordu Komutanı olarak görev yapan Mustafa Kemal Paşa’nın bir ara karargâhta yaverliğini de yapan Ekrem Cemil Paşa hatıralarında, Mustafa Kemal Paşa Diyarbakır’dan ayrıldıktan sonra arkadaşlarıyla birlikte Diyarbakır’da Kürdistan Cemiyeti’ni hayata geçirmek konusunda yoğun gayret gösterdiğini anlatır. Bu arada faaliyette bulunan “Diyarbakır Kürt Teali Cemiyeti adına bir matbaa satın alındığını, bu matbaada da *GÂZİ / Çağrı* adıyla bir gazete yayınladıklarını anlatır. Bu matbaada *GÂZİ Gazetesi*’nden başka Kürtçe yazılmış beyannameler, mecmualar, kasideler basılarak halka ücretsiz dağıtıldığını belirten Ekrem Cemil Paşa bu çalışmalarını şöyle anlatır:

“Cemiyetimizin ihtiyarı, genci el ele vererek gayret ettik. Matbaamızla, neşriyatımızla, liyakatli, faal propagandacılığımızla çok

¹²² İNUĞUR, a.g.e., s. 353.

çalıştık. Kasaba ve köylere mürşidler ve vaizler gönderdik. Mektuplarla, geniş neşriyatımızla her tarafı tenevvüre gayret ediyorduk. Geniş merkezimizde çok sık konferanslar verilir, Kürtçe mevlütler okunur, şairlerimiz neşideler, dengbêjlerimiz stranlar (şarkı) terennüm ederlerdi... ”¹²³

Gazetede Avukat Şehid Hacı Muhammed Efendi, Şehid Cemil Paşazade Cevdet, Pertew Begê Lici, Ali, Mirikatibizade Cemil Beg, Henizade Reşat yazılar yazmıştır.¹²⁴ Tam olarak ne zaman yayınına son verildiği bilinmemektedir.

¹²³ http://www.ajansdiyarbakir.com/haber_detay.asp?haberID=1603 07.04.2012.

¹²⁴ LEVENDİ, a.g.e.,s. 288.

IV. BÖLÜM

A. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE DİYARBAKIR'DA YEREL BASIN

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke büyük bir savaştan çıkmış olmanın getirdiği ekonomik ve sosyal zorluklarla birlikte yerel basının ulusal basın gibi gerçekleştirilen siyasal ve toplumsal devrimin propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Yerel basın yöre halkının yapılan devrimleri benimsemesine yardımcı olmuştur. Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında ise, özellikle de tek partili dönemden çok partili döneme geçişte yerel basın siyasal bir propaganda aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Türkiye'nin 1946 – 60 arası çok partili siyasal hayatla tanıştığı dönemde, siyasi ortamından ve bu ortamın yarattığı yeni ekonomik, siyasi ve sosyal imkânlarla kolaylıkla ulaşabilme olanaklarından yararlanma isteyen yerel gazetelere bu dönemde birçok yeni gazeteler de eklenmiştir. Böylece ülkede basın - yayın hayatında da çok seslilik gerçekleşmiştir.

a. Gazeteler

Cumhuriyet döneminde ve sonrasında her alanda olduğu gibi basın hayatında da büyük gelişmeler yaşanmıştır. 1950'lerde Diyarbakır'da yayın organları sayısında büyük bir artış olmuş, içerik açısından da çeşitlilik görülmüştür.

a.1. Yeni Dicle (1925)

Bu gazetenin imtiyaz sahibi ve müdürü Ali Rıza Beydir. Cavit Orhan Tütengil ve Usman Eti'ye göre gazete ilkin Mehmet Nuri tarafından 13 sayı çıkarılmış, yayına bir süre ara verildikten sonra Ali Rıza tarafından neşre devam edilmiştir. Elde mevcut son sayı 36. sayı olup 9 Temmuz 1341 tarihlidir.¹²⁵

Her hafta Perşembe günleri neşrolunur siyasi Türk gazetesidir.¹²⁶

¹²⁵ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 18.

¹²⁶ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 12.

a.2. Halk Sesi (1 Ağustos 1927)

Usman Eti'ye göre Diyarbakır'da kapandıktan sonra, aynı isimle Urfa ve Mardin'de yayın hayatına devam etmiştir. Son yıllarda adı *Ulus Sesi* olmuştur. *Halk Sesi Gazetesi* 45. sayıdan başlayarak rakamları Latin yazısı ile yayımlanmaktadır. Elde mevcut son sayı (S. 51) 16 Temmuz 1928 tarihlidir.¹²⁷

İmtiyaz Sahibi ve Mesul Müdürü Sinanoğlu Hamid'tir. Haftalık olarak çıkmaktaydı.

a.3. Yeni Yurd (1936)

Sahibi ve Yayın Müdürü Tevfik Tandoğan'dır.¹²⁸ Bu gazete Diyarbakır'da iki yıl kadar yayımlandıktan sonra Van'a nakledilmiştir.

Aynı isimle M. Evirgen tarafından çıkarılan gazete 11 Kasım 1953'te 4587. sayıdan sonra kapanmıştır. Üçüncü kez 9 Eylül 1970'te yayınlanan gazete Yaşar Evirgen sahipliğinde yayınına devam etmektedir.¹²⁹

Gazetenin daha sonra ki yıllarda Diyarbakır'da *Yeni Yurt* ismiyle yayımlandığı görülmektedir. *Yeni Yurt* gazetesinin 1953'te kapandığı doğrultusundaki bilgilerin yanlış olduğu tespit edilmiştir. Yaptığımız anket çalışmaları sonucunda *Yeni Yurt Gazetesi* 1953 yılında Diyarbakır'da yayın hayatına tekrar başladığı doğrultusundadır. Bu dönemde İmtiyaz Sahibi Salih Evirgen'dir. Daha sonra gazete Yaşar Evirgen tarafından yöneltilmiştir. Son olarak günümüzde Mustafa Evirgen tarafından işletilen gazete günlük olarak çıkmaktadır. Yazı İşleri Müdürü Adnan Evirgen'dir. Diyarbakır ve ilçelerine dağıtılmaktadır. Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemde düzenlenmektedir. Gazete 12 sayfadan 8 sayfaya düşmüştür. Gazetenin günlük tirajı 800 – 900 arasındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: kendi muhabirleri, haber kaynakları ve ajanslardır. Günümüzde yayını sürdürmektedir.

¹²⁷ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 13.

¹²⁸ ABAKAY, a.g.e.,s. 86.

¹²⁹ ABAKAY, a.g.e.,s. 86.

a.4. Halkın Dili (4 Ağustos 1950)

Birinci sayıda yer alan “Neşir hayatına girerken” başlıklı yazısında çıkış gayesi anlatılırken “Gazetemiz halkın hizmetine arz edilmiş ve partiler üstü bir yayın vasıtası olacaktır” denmektedir. Gazete 10 sayı çıkmış, satış yapamadığı için kapanmıştır.¹³⁰

Basım yeri Mardin olan bu gazetenin idaresi ise Diyarbakır’da yapılmaktaydı. Yaşar Evirgen tarafından çıkarılmıştır. Haftalık olarak çıkan bu gazete siyasi ve tarafsızdı.

a.5. Diyarbakır (1951)

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Tahsin Cahit Çubukçu’dur. *Diyarbakır Gazetesi*’nin devamından ibarettir. 694 nolu sayısından itibaren *Diyarbakır* adını almıştır. Tahsin Cahit Çubukçu’dan başka Turgut Artuç, Şevket Beysanoğlu, Cemil Değer gazetenin yazı işleri müdürlüğünü yapmışlardır. Günlük olarak çıkmış, siyasi bir gazetedir.

Diyarbakır Gazetesi 2 Eylül 1963 tarihli sayısıyla kapanmıştır.¹³¹

a.6. İç Oğuz (20 Kasım 1951)

Türk Milliyetçiler Derneği Diyarbakır Şubesi tarafından çıkartılmıştır. Yazı İşleri Müdürlüğünü Sezai Yılmaz yapmıştır. Milli, ilmi, edebi, içtimai bir gazetedir. 15 günde bir çıkmıştır. Gazete olarak sadece bir sayı çıkmış, daha sonra dergi olarak yayın hayatına devam etmiştir. Aynı isimle 1 Ocak 1952’de dergi olarak da tek sayı yayınlanmıştır.

a.7. Yeni Şark (1 Nisan 1951)

Gazete 380 sayı çıkmıştır. Daha sonra 633. sayısıyla 29 Mart 1954’te *Demokrasiye Güven* adıyla yayın hayatına devam etmiştir. *Yeni Şark Gazetesi*’nin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Sabri Şenci’dir. 3886 sayısından sonra dergiye

¹³⁰ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 20.

¹³¹ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 20.

dönüşmüştür. Daha sonra 1965'te siyasi gazete olarak bir dönem yayınlanmıştır. Günlük olarak çıkmış, siyasi bir gazetedir.

a.8. Şark Postası (7 Ağustos 1952)

Gazetenin sahibi Ahmet Ketencigil, Yazı İşleri Müdürü ise Diyarbakır tarihi ve kültürü hakkında uzun yıllar emek sarf etmiş olan Şevket Beysanoğlu'dur.

Gazetenin başyazılarını Şevket Beysanoğlu ve bir yıl sonra Fikret Karakoyunlu yazmıştır. Şevket Beysanoğlu'dan sonra Yazı İşleri Müdürlüğüne İsa Bingöl, onu takiben Nejat Cemiloğlu getirilmiştir. Gazete 1954 yılı sonlarında yayınına bir süre ara vermiş, sonra *Yeni Şark Postası* adı altında, sahip ve yazar kadrosu değişik olarak yeniden çıkmaya başlamıştır.¹³²

Günlük olarak yayımlanan, siyasi bir gazetedir.¹³³ 1971'de bu gazetede kapanmıştır.

a.9. Tıp Gecesi (14 Mart 1953)

Tıp ve Hukuk mensuplarının yıllık baloları vesileyle yayınlanmakta oldukları mizahi gazetelere bir örnek olmak üzere çıkmıştır. Yılda bir defa çıkar, siyaset ve kiyasetle ilgisiz, ilmi, indi ve mizahi gazetedir. Bu gazeteyi hazırlayanlar: Ç. Çöteli, E. Erer, Ö. Ötüken'dir.¹³⁴

a.10. Sesleniş (20 Nisan 1953)

Gazetenin yayın hayatına başlangıcı konusunda Şevket Beysanoğlu'na göre 20 Nisan 1953 Cavit Orhan Tütengil'e göre 30 Haziran 1953'te başlamıştır. Yıl olarak aynı gözükmektedir. Gazetenin son sayısı 1260 nolu olup 3 Mart 1962 tarihlidir.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü İzzet Pullu'dur. "Hakikatın nurlu yolunda salı ve cuma günleri çıkar müstakil siyasi gazete"¹³⁵

¹³² BEYSANOĞLU, a.g.e.,s.22.

¹³³ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 15.

¹³⁴ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 28.

¹³⁵ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 15-16.

a.11. Yeni Dicle (19 Mayıs 1953)

Gazetenin sahipleri A. Öztürk, E. Fidan, S. Önen, başyazarı ise Mehmet Erdoğan'dır. Gazete, 3 Mart 1954 tarih ve 231 numaralı sayıdan itibaren *Dicle* adıyla yayınına devam etmiştir. 1966 yılında kapanmıştır.

Daima halk ve hürriyete doğru - müstakil siyasi günlük bir gazetedir.¹³⁶

a.12. Ümmid (8 Ekim 1953)

Gazete "Hakka tapar, Hakkı ararız" şiarıyla yayına başlamıştır. Gazetenin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Abdusettar Hayati Avşar'dır. 1964 yılı Ekim ayında kapanmıştır.¹³⁷

a.13. Kelek (11 Ekim 1953)

Diyarbakır'da yayınlanan ilk "Mizah" gazetesidir. Haftalık olarak çıkmaktaydı. Sadece dört sayı çıkabilmiştir. Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Sezai Yılmaz'dır. Diyarbakır'daki basın faaliyetleri matbaaların yaygınlaşmasıyla birlikte daha disiplinli ve sürekli olmuştur.

a.14. Şarkspor (Ocak 1954)

Diyarbakır'da yayımlanan ilk spor gazetesidir. Nurettin Gürsoy tarafından yayımlanmıştır. Bu gazete haftalık olarak sadece 4 sayı çıkmıştır. Diyarbakır'ın tıpkı İstanbul şehri gibi spor heyecanı yaşadığı belirtilmektedir.

a.15. Demokrasiye Güven (29 Mart 1954)

Gazeteni İmtiyaz Sahibi Cemil Bayraktar'dır.¹³⁸ Gazete 633. sayıdan itibaren siyasi müstakil olarak her gün çıkmaya başlamıştır. 3886. sayısı yayımlandıktan sonra dergi halinde çıkmaya başlamıştır. Dergi halinde ne zaman kapandığı hakkında bir bilgi elde edilmemiştir.

¹³⁶ TÜTENGİL, a.g.e.,s. 16.

¹³⁷ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s.23.

¹³⁸ Mevlüt, MERGEN, *Bibi'nin Diyarbakir Feryadı*, Dicle Üni. Basımevi, Diyarbakir, 2011, s. 130.

a.16. Demokrat Şark (24 Ocak 1954)

Abdurrahman Ocak tarafından çıkarılmıştır. Günlük yayınlanan bir gazeteydi. Gazete ismini Demokrat Parti iktidarda olduğu için bu şekilde adlandırıldığı belirtilmektedir. Aynı yıl kapanmıştır.

a.17. Gökalp (16 Ağustos 1954)

Bursa'dan Bitlis'e oradan da Diyarbakır'a gelip yerleşen Cevdet Yiğitoğlu ile Nejat Baturay tarafından yayımlanan *Gökalp Gazetesi*'nin ilk sayısı 16 Ağustos 1954 tarihinde çıktı. Gazetenin sahibi 1960'ta Askeri İhtilaliden A. Yiğitoğlu, Yazı İşleri Müdürü de Aziz Cizrelioğulları oldu. Gazete 1961 yılında kapandı.¹³⁹

a.18. Demokrat Kale (16 Aralık 1955)

Necat Baturay'ın çıkardığı gazetenin ilk sayısı 16 Aralık 1956 tarihlidir. *Demokrat Kale* 1967'de yayınına son vermiştir.¹⁴⁰

a.19. Gayret (27 Mart 1957)

Bu gazete Sait Önen tarafından yayımlanmıştır. Yayın hayatı 1962 yılında son bulmuştur. Gazetenin kaç sayı çıktığı tespit edilememiştir.

a.20. Ziya Gökalp (1957)

Bu gazete, Şehrazat Baturay tarafından Kasım 1957'de yayımlanmıştır. 1967 yılında gazete kapanmıştır. Kaç sayı çıktığı hakkında bilgi elde edilememiştir.

a.21. İleri Yurt (1958)

Bir zamanlar Mardin'de basılıp Diyarbakır'a getirilen *İleri Yurt Gazetesi* 1958'de Abdurrahman Efem Dolak tarafından yayınlanmıştır.¹⁴¹

İlk yayınlandığında haftalık olarak çıkmaktaydı. Daha sonra ki yıllarda günlük olarak düzenli çıkmaya başlamıştır. 1959 yılında kapanmıştır.

¹³⁹ MERCAN, a.g.e.,s. 50-51.

¹⁴⁰ ABAKAY, a.g.e.,s. 86.

¹⁴¹ MERGEN, a.g.e.,s. 132.

a.22. Müstakil Diyarbakır Sesi (1 Ocak 1960)

Bu gazete Hikmet Karshoğlu tarafından yayımlanmıştır. Başyazarlığını Mardin'in ünlü ve eski gazetecilerinden Siret Bayar'ın yaptığı gazetenin Yazı İşleri Müdürlüğünü Av. M. Ali Kızılkaplan üstlendi. 1 Ocak 1960 günü ilk sayısı yayımlanan gazete 1967 yılında kapandı.¹⁴²

a.23. Yeni Diyarbakır Sesi (10 Eylül 1960)

Bu gazetenin de ömrü pek uzun sürmemiş ve yayınlandıktan bir yıl sonra (1961) kapanmıştır. N. Şendur ile Abbas Koyuncu tarafından çıkarılmıştır. Kaç sayı çıktığı hakkında bilgi elde edilmemiştir.

a.24. Mücadele (1 Mayıs 1962)

1962'de Sadık Yılmaz Mücadele *Gazetesi*'ni prova tezgâhında basmaya başlıyor.¹⁴³

Bu gazete yayın hayatını Haydar Garan sahipliğinde halen sürdürmektedir. Yazı İşleri Müdürü Remzi Garan'dır. Kendi ofsetlerinde çıkan gazetenin dizgisi elle yapılmaktadır. Bu gazete çıktığı zaman ilgi görmüştür. Özellikle de gazeteciliğe meraklı gençlerin yuvası haline gelmiştir.

Günümüzde birçok gazeteci burada yetişmiştir. Bölgesel yayımlanan gazete 8 sayfadan oluşmaktadır. Pazar günleri hariç haftada 6 gün çıkmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 800 civarındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: bölgesel ve yerel kaynaklar, ulusal kaynaklı haberler, ajanslar ve kuruma bağlı muhabirlerden sağlanmaktadır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

a.25. Şehir (13 Aralık 1962)

Naci İlhan tarafından çıkarılmıştır. Gazetenin kaç sayı çıktığı ve ne zaman kapandığı hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

¹⁴² MERCAN, a.g.e.,s. 52.

¹⁴³ MERGEN, a.g.e.,s. 132.

a.26. Zaman (18 Haziran 1962)

İlk sayısı 18 Haziran 1962'de olan bu gazete altı ay sonra kapanmıştır.¹⁴⁴

a.27. Yankı (6 Temmuz 1962)

Bu gazetede altı ay yayın hayatına tutunabilmiştir. Gazetenin kaç sayı çıktığı hakkında yeterli bilgiye ulaşılmamıştır.

a.28. Dilek (9 Temmuz 1962)

1962 yılında yayımlanan bu gazete, 1965 yılında da yayınına son vermiştir. Gazete hakkında da yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

a.29. Güneydoğu (23 Temmuz 1962)

Diyarbakır Gazetesi'nde Tahsin Cahit Çubukçu ile birlikte uzun yıllar çalışan ve gazeteye köşe yazıları yazan Sabri Aytar tarafından yayımlanmıştır. Diyarbakır Matbaası'nda basılan gazete aynı yıl kapandı.¹⁴⁵

a.30. Öz Diyarbakır (1963)

1963 yılında kapanan *Diyarbakır Gazetesi* üzerine çeşitli gazeteler çıkmıştır. Bunlardan biride budur. Bir kaç sayı çıktıktan sonra kapanmıştır. Kısa ömürlü olan bu gazete, 1984 yılında tekrar yayımlanmıştır. Günümüzde yayın hayatını Fahrettin Kanat sahipliğinde sürdürmektedir. Yazı İşleri Müdürlüğünü Kadri Kaplıanoğlu'ndan sonra Murat Mutaf yapmaktadır.

Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Günlük yayımlanan ve 8 sayfadan oluşan yerel bir gazetedir. Gazetenin günlük tirajı 1250 civarındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: ajanslar, yerele yansıyan olaylar, şirkete bağlı muhabirlerden oluşmaktadır. Gazetenin ilk sayısından itibaren arşivi mevcuttur. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

¹⁴⁴ ABAKAY, a.g.e.,s. 87.

¹⁴⁵ MERCAN, a.g.e.,s. 53.

a.31. Ufuk (9 Ocak 1967)

Ufuk Matbaası sahibi M. Ali Özdemir tarafından yayımlanmıştır. Bu gazete, 1971 yılında kapanmıştır. Gazetenin kaç sayı çıktığı bilinmemektedir.

a.32. Diyarbakır Sesi (13 Mayıs 1968)

İlk sayısı 13 Mayıs 1968 tarihlidir. İmtiyaz Sahibi Rıfat Karşlıoğlu'dur. Yazı İşleri Müdürü ise Fikri Benzik'tir. Büyük boy olarak çıkan bu gazetenin ne zaman kapandığı hakkında bilgi elde edilmemiştir.

a.33. Senin Sesin (16 Mart 1970)

Haydar Garan tarafından yayımlanan bu gazete Mücadele matbaasında basılmaktaydı. Kısa bir süre sonra kapanmıştır.¹⁴⁶

a.34. Milli Hâkimiyet (6 Nisan 1970)

Hikmet Hamzaoğulları tarafından çıkarılmıştır. Gazete 10 yılı aşkın süre yayımlandıktan sonra kapanmıştır.¹⁴⁷ Büyük boy olarak, günlük çıkmaktaydı. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Abdullah Bulut'tur.

a.35. Doğuş (20 Şubat 1975)

Siyasi – Müstaki gazete olarak 1975 yılında çıkmıştır. İmtiyaz Sahibi Şerafettin Okumuş'tur. Sorumlu Müdürü ise M. Sıdık Kaplan'dır. Dizgi ve baskısı Okumuş Matbaası'nda yapılan bu gazete büyük boy olarak çıkmıştır. Pazartesi ve perşembe günleri haftada 2 gün çıkmıştır. Kapanış tarihi hakkında bir bilgi elde edilmemiştir.

a.36. Olay (Şubat 1981)

Mehmet Masum Süer tarafından yayımlanmıştır. Haftalık çıkan bir gazeteydi. 10 sayı yayınlanmıştır. Büyük boy ve resimli olarak çıkan ilk gazetedir. Yaşanan

¹⁴⁶ MERCAN, a.g.e.,s. 53.

¹⁴⁷ MERCAN, a.g.e.,s. 54.

dönemsel olaylardan dolayı kapanmıştır. Daha sonra 10 günlük dergiye dönüştürüldü. Dergi de 2 sayı çıktıktan sonra kapanmıştır.

a.37. Diyarbakır Söz (23 Eylül 1991)

Kentte ticaretle meşgul olan ve müteahhitlik yapan Mehmet Ali Altındağ tarafından Diyarbakır'da kurulan ilk ofset tesislerde 23 Eylül 1991 tarihinde yayına başladı. Gazete halen yayınına Amid Gazetecilik ve Matbaacılık Basın, Yayın Dağıtım Tic. Ve San. A.Ş sahipliğinde sürdürüyor.¹⁴⁸

Günümüzdeki İmtiyaz Sahibi Bülent Altındağ'dır. Gazetenin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Saffet Azbay'dır. Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Günlük ve bölgesel yayımlanan bir gazetedir. Gazete 12 bazen de 16 sayfa olarak çıkmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 3000 – 4000 arasındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: vatandaşlardan gelen ihbarlar, kendi muhabirleri, haber kaynakları ve ajanslardır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

a.38. Diyarbakır Festival (2 Ekim 1995)

Diyarbakır Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, Dicle Üniversitesi ve Kültür Müdürlüğünce düzenlenen festival nedeniyle çıkarılmıştır. Festivalin bir daha yapılmaması üzerine yayımını sürdürememiştir.

a.39. Güneydoğu Mesaj (1995)

15 Ağustos 1995'te yayımlanan *Güneydoğunun Haftalık Yorum Haber Gazetesi* logosuyla yayına başlayan *Güneydoğu* 1996 tarihli 18. sayısıyla yayına ara vermiştir. Gazete kültür-sanat, çizgi mizah sayfalarıyla oldukça ilgi görmüştür.¹⁴⁹

Çimenler Tekstil Basın Limited Şirketi adına sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Ramazan Çimen'dir. Genel Yayın Yönetmeni ise Mürsel Acay'dır. Haftalık yayımlanan bu gazete büyük boyda 10 sayfa olarak çıkmıştır.

¹⁴⁸ MERCAN, a.g.e.,s. 54.

¹⁴⁹ ABAKAY, a.g.e.,s. 87.

a.40. İletişim (1 Kasım 1996)

Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti yayın organı olarak yayını sürdürdü. İmtiyaz sahipliği GGC adına Naci Sapan'a aittir. Gazete bir süre sonra tabloid boyda dönüşmüştür. Daha sonra yayımına son vermiştir.

a.41. Diyarbakır Olay (11 Aralık 1995)

Haftalık olarak yayınlanan *Olay Gazetesi*, Sur Yayıncılık tarafından yayınlanmış, İmtiyaz Sahipliğini Atakan Aydın yapmıştır.¹⁵⁰ Daha sonra 2000 yılında el değiştiren gazete Diyar Medya tarafından yayımlanmaktadır. Bu tarihten itibaren gazete haftalıktan günlüğe geçmiştir.

İmtiyaz Sahibi Ömer Serdar Çimen'dir. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Berat Arslan'dır. Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Günlük yayımlanan ve 12 sayfadan oluşan gazete, Diyarbakır dışında Batman ve Siirt'e de dağıtılmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 2000 – 3000 arasında değişmektedir. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel içerikli haber kaynakları, ulusal ajanslar ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

a.42. Güneydoğu Ekspres (Aralık-2003)

Kaya İnşaat sahibi, Ali İhsan Kaya tarafından 2003 yılında kurulan *Güneydoğu Ekspres* ilk bölgesel yayımlanan gazetedir. 2008 yılında İmtiyaz Sahibi Remzi Erbek olarak değişmiştir. Yazı İşleri Müdürlüğünü Alper Akhan, yayın koordinatörlüğünü ise Murat Karataş yürütmektedir. Gazete sahibi basın sektörü dışında özel sağlık kuruluşlarında da yöneticilik yapmaktadır.

Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Günlük yayımlanan ve 12 sayfadan oluşan gazete, Diyarbakır dışında Batman, Siirt, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Bitlis, Bingöl, Van ve Hakkari illerinde de dağıtılmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 4000 - 5000 arasında değişmektedir. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel kaynaklar,

¹⁵⁰ ABAKAY, a.g.e.,s. 87.

kurum muhabirleri ve ajanslardan sağlanmaktadır. Günümüzde yayın hayatına devam etmektedir. 2012'nin Nisan ayında gazetenin İmtiyaz Sahibi Nurullah Edemen olmuştur.

a.43. Gözlem (2004)

İmtiyaz Sahibi Murat Aycan'dır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü ilk Murat Şenol Ay daha sonra ise Hamdullah Işık yürütmüştür. 2004 yılında yayımlanan gazete, 4 Ağustos 2008'de 1194 nolu son sayısı ile kapanmıştır. Farklı mizanpaj ve habere geniş biçimde yer veren gazetenin kapanmasına dair son sayıda diğer yerel gazetelerin baskısından şikayet vardır. Birinci sayfa ve iç sayfalarda gazetenin kapanmasının sebepleri üzerinde durulmaktadır.

a.44. Diyarbakır Haber (2004)

Dalgıçlar Basın-Yayıncılık tarafından çıkartılan *Diyarbakır Haber* 2004'da yayın hayatına başlamıştır. Sorumlu İmtiyaz Sahibi Hacı Dalgıç'tır. Yazı İşleri Müdürlüğünü Mücahit Ceylan yapmaktadır. Haber Müdürlüğünü Ahmet Beşenk yürütmektedir.

Günlük yayımlanan ve 12 sayfadan oluşmaktadır. Kendi matbaasında büyük boy olarak basılan gazete, bölge gazetesi olarak 8 il'de dağıtılmaktadır. Ayrıca Ankara'da TBMM'ye gönderilmektedir. Gazetenin günlük tirajı 2000 - 3000 arasında değişmektedir. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: özel haberle, haber ajansları ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayın hayatına devam etmektedir.

a.45. Halkpel (2005)

İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Abdullah Kızılay'dır. Büyük boy olarak, haftalık yayımlanmaktaydı. Bu gazetenin ömrü pek uzun olmamış ve aynı yıl içinde kapanmıştır.

a.46. Diyarbakır Yenigün (13 Mayıs 2007)

Yenigün Matbaacılık tarafından çıkartılan bu gazete 2007 yılında yayın hayatına başlamıştır. İmtiyaz Sahibi Cemile Figançipek'tir. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Mesut Figançipek'tir.

Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Yerel olarak çıkan gazete günlük yayımlanmakta ve 8 sayfadan oluşmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 800 - 900 arasında değişmektedir. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel haber kaynakları, ajanslar ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir. 2012 Nisan'ında gazete tabloid boyda dönüşmüştür.

a.47. Doğru Haber (2008)

Gazete 2008 yılında yayın hayatına başlamıştır. İmtiyaz Sahibi Ahmet Özdemir'dir. Gazetenin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Mustafa Özcan'dır. Ayrıca gazete sahibi taşımacılık işleriyle de uğraşmaktadır.

Star tesislerinde büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Haftalık olarak yayımlanıp tüm Türkiye'ye dağıtılan bir gazetedir. Gazete 24 sayfa olarak çıkmaktadır. Gazetenin haftalık tirajı 20.000 civarındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: kendi muhabirleri ve haber ajanslarıdır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

a.48. Diyarbakır Özgür Haber (21 Mart 2011)

Gazete Mesut Azizoğlu tarafından 2011 yılında çıkartılmıştır. Bunun yanında eczacılık sektörüyle de uğraşmaktadır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Naci Sapan'dır. Kendi tesislerinde, tabloid boyda çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Yerel olarak çıkan gazete günlük yayımlanmakta ve 12 sayfadan oluşmaktadır. Gazete Diyarbakır'ın ilçelerine de gönderilmektedir. Gazetenin günlük tirajı 800 – 1500 arasında değişmektedir. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel haber kaynakları, ajanslar ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayımı devam etmektedir.

a.49. Güneydoğu Güncel (8 Ağustos 2011)

Oryal Gazetecilik tarafından çıkartılan bu gazetenin İmtiyaz Sahibi Ahmet Oran'dır. Basın sektörü dışında inşaat alanıyla da uğraşmaktadır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Sebat Karabulut'tur. Genel yayın yönetmenliğini ise Volkan Eser yürütmektedir.

Gazete 35X50 ebadında kiralanan bir tesiste baskısı yapılmaktadır. Dizgisi bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Günlük yayımlanan ve 12 sayfadan oluşan gazete, Diyarbakır dışında Batman, Siirt, Şırnak ve Bitlis illerinde de dağıtılmaktadır. Gazetenin günlük tirajı 2100 civarındadır. Güncel web yayını vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel ve bölgesel haberler, kurum muhabirleri ve ajanslar tarafından sağlanmaktadır. Günümüzde yayın hayatına devam etmektedir.

Tablo: Diyarbakır'da yayımlanan gazetelerin kronolojisi.

DİYARBAKIR'DA YAYIMLANAN YEREL GAZETELER						
Yayın Tarihi	Gazete Adı	Yayın Yeri	İmtiyaz Sahibi	Yazı İşleri Müdürü	Kapanma Tarihi	Yayın Periyodu
1869	Diyarbakır (Diyarbakır)	Diyarbakır	Resmi Vilayet Gazetesi	Sait Paşa Mehmet Tevfik Efendi (1850)	1963	Haftalık
1875	Budnina (İstikbal)	Diyarbakır	Bulgar Yanko Koçev	-	?	-
1898	Bahar	Diyarbakır	Ziya Gökalp	-	?	-
1909	Amid-i Sevda	Diyarbakır	Mehmet Şükri Diyarbakiri	-	?	15 Günde Bir
1909	Peyman	Diyarbakır	Ziya Gökalp	E. Baki	1910	Haftalık (Pazartesi Günleri)
1910	Dicle (Diyarbakırda Dicle-90. sayı)	Diyarbakır	Attatzade Hakkı	Attatzade Hakkı	1966	Haftalık (Pazartesi Günleri)
1913	Mücahid	Diyarbakır	Mehmet Tevfik	Mehmet Tevfik	1913	Haftalık (Pazar Günleri)
1919	Gazi (Çağrı)	Diyarbakır	Kürdistan Cemiyeti	-	?	-

Yayın Tarihi	Gazete Adı	Yayın Yeri	İmtiyaz Sahibi	Yazı İşleri Müdürü	Kapanma Tarihi	Yayın Periyodu
1923	Yeni Dicle	Diyarbakır	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	1923	Haftalık (Perşembe Günleri)
1927	Halk Sesi (Ulus Sesi)	Diyarbakır	Sinanoğlu Hamid	Sinanoğlu Hamid	1928	Haftalık
1936 1953	Yeni Yurt	Diyarbakır	Tevfik Tandoğan Salih Evirgen Yaşar Evirgen Mustafa Evirgen	Tevfik Tandoğan Adnan Evirgen	1938 Yayımlanıyor	Günlük
1950	Halkın Dili	Mardin	Yaşar Evirgen	-	1950	Haftalık
1951	İç Oğuz	Diyarbakır	Türk Milliyetçiler Derneği	Sezai Yılmaz	1951	15 Günde Bir
1951	Yeni Şark (Demokrasiye Güven)	Diyarbakır	Sabri Şenci	Sabri Şenci	1965	Günlük
1952	Şark Postası (Yeni Şark Postası)	Diyarbakır	Ahmet Ketencigil	Şevket Beysanoğlu	1971	Günlük
1953	Tıp Gecesi	Diyarbakır	Tıp ve Hukuk Mensupları	Ç. Çöteli, E. Erer, Ö. Ötüken	?	Yıllık
1953	Sesleniş	Diyarbakır	İzzet Pullu	İzzet Pullu	1962	Salı ve Cuma günleri
1953	Yeni Dicle (Dicle)	Diyarbakır	A. Öztürk, E. Fidan, S. Önen	Mehmet Erdoğmuş	1966	Günlük
1953	Ümmid	Diyarbakır	Abdussettar Hayati Avşar	Abdussettar Hayati Avşar	1964	Günlük
1953	Kelek	Diyarbakır	Sezai Yılmaz	Sezai Yılmaz	1953	Haftalık
1954	Şarkspor	Diyarbakır	Nurettin Gürsoy	-	1954	Haftalık
1954	Demokrasiye Güven	Diyarbakır	-	-	?	Haftalık Günlük (633.Sayı İtibariyle)
1954	Demokrat Şark	Diyarbakır	Abdullah Ocak	-	1954	Günlük
1954	Gökalep	Diyarbakır	Cevdet Yiğitoğlu Nejat Baturay	Aziz Cizrelioğulları	1961	-

Yayın Tarihi	Gazete Adı	Yayın Yeri	İmtiyaz Sahibi	Yazı İşleri Müdürü	Kapanma Tarihi	Yayın Periyodu
1955	Demokrat Kale	Diyarbakır	Necat Baturay	-	1967	-
1957	Gayret	Diyarbakır	Sait Önen	-	1962	-
1957	Ziya Gökalp	Diyarbakır	Şehrazat Baturay	-	1967	-
1958	İleri Yurt	Diyarbakır	Abdurrahman Efem Dolak	-	1959	Haftalık Günlük
1960	Müstakil Diyarbakır Sesi	Diyarbakır	Hikmet Karşlıoğlu	M. Ali Kızılkaplan	1967	Günlük
1960	Yeni Diyarbakır Sesi	Diyarbakır	N. Şendur Abbas Koyuncu	-	1961	-
1962	Mücadele	Diyarbakır	Haydar Garan	Remzi Garan	Yayımlanıyor	Günlük (Pazar Günleri Hariç)
1962	Şehir	Diyarbakır	Naci İlhan	-	?	-
1962	Zaman	Diyarbakır	-	-	1962	-
1962	Yankı	Diyarbakır	-	-	1962	-
1962	Dilek	Diyarbakır	-	-	1965	-
1962	Güneydoğu	Diyarbakır	Tahsin Cahit Çubukçu	Sabri Aytar	1962	-
1963 1984	Öz Diyarbakır	Diyarbakır	Fahrettin Kanat	Kadri Kaplanoğlu Murat Mutap	1963 Yayımlanıyor	Günlük
1967	Ufuk	Diyarbakır	M. Ali Özdemir	-	1971	Günlük
1968	Diyarbakır Sesi	Diyarbakır	Rıfat Karşlıoğlu	Fikri Benzik	?	Günlük
1970	Senin Sesin	Diyarbakır	Haydar Garan	-	1970	-
1970	Milli Hâkimiyet	Diyarbakır	Hikmet Hamzaoğulları	Abdullah Bulut	1980	Günlük

Yayın Tarihi	Gazete Adı	Yayın Yeri	İmtiyaz Sahibi	Yazı İşleri Müdürü	Kapanma Tarihi	Yayın Periyodu
1975	Doğuş	Diyarbakır	Şerafettin Okumuş	M. Sıddık Kaplan	?	Haftada 2 Gün
1981	Olay	Diyarbakır	Mehmet Masum Süer	-	1981	Haftalık
1991	Diyarbakır Söz	Diyarbakır	Mehmet Ali Altındağ Bülent Altındağ	Saffet Azbay	Yayımlanıyor	Günlük
1995	Diyarbakır Festival	Diyarbakır	Diyarbakır Valiliği Büyükşehir Bld.	-	1995	-
1995	Güneydoğu Mesaj	Diyarbakır	Ramazan Çimen	Ramazan Çimen	1996	Haftalık
1996	İletişim	Diyarbakır	Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti	-	?	-
1995	Diyarbakır Olay	Diyarbakır	Atakan Aydın Ömer Serdar Çimen(2000)	Berat Arslan	Yayımlanıyor	Haftalık Günlük (2000)
2003	Güneydoğu Ekspres	Diyarbakır	Ali İhsan Kaya Remzi Erbek(2008)	Alper Akhan	Yayımlanıyor	Günlük
2004	Gözlem	Diyarbakır	Murat Aycan	Murat Şenol Ay Hamdullah Işık	2008	Günlük
2004	Diyarbakır Haber	Diyarbakır	Hacı Dalgıç	Mücahit Ceylan	Yayımlanıyor	Günlük
2005	Halkpel	Diyarbakır	Abdullah Kızılay	Abdullah Kızılay	2005	Haftalık
2007	Diyarbakır Yenigün	Diyarbakır	Cemile Figançişek	Mesut Figançişek	Yayımlanıyor	Günlük
2008	Doğru Haber	Diyarbakır	Ahmet Özdemir	Mustafa Özcan	Yayımlanıyor	Günlük
2011	Diyarbakır Özgür Haber	Diyarbakır	Mesut Azizoğlu	Naci Sapan	Yayımlanıyor	Günlük
2011	Güneydoğu Güncel	Diyarbakır	Ahmet Oran	Sebat Karabulut	Yayımlanıyor	Günlük

b. İlçelerde Çıkan Gazeteler

b.1. Miyafarkîn (6 Ağustos 1955)

Hafta da iki gün çıkan bu gazete aynı yıl içinde kapanmıştır. Silvan da yayınlanan ilk gazetedir.

Miyafarkîn, Diyarbakır basın hayatı'nın renkli simalarından biri olan Abdülsettar Hayati Avşar tarafından yayımlanmıştır.¹⁵¹

b.2. Nur-i Zülküf (27 Mart 1956)

Ergani'de çıkan ilk gazetedir. Haftada iki gün çıkmaktaydı. Uzun ömürlü olmayan bu gazete bir yıl sonra kapanmıştır.

b.3- Hani (1 Aralık 1958)

İlk sayısı 1 Aralık 1958'de çıkmıştır. Gazete üç ay sonra kapanmıştır.

b.4. Silvan Sesi (1959)

Silvan'ın kendisine has ilk gazetesidir. İmtiyaz Sahibi İsa Şans'tır. Dizgisi ve baskısı İsa Şans'ın kurduğu matbaada yapılmaktaydı. Silvan Sesi, matbaasının olması ve yayınlayanın Silvanlı olması nedeniyle ilçenin gazetecilik tarihinde önemli bir yere sahiptir. 1959 yılında gazete kapanmıştır.

b.5. Silvan (15 Temmuz 1963)

Günaşırı çıkan bu gazete yayımına devam etmektedir. Gazete uzun zaman Silvan'da yayımlanan tek gazetedir. İzzet Yıldız'ın Silvan'dan ayrılmasıyla ismi gazetenin kurucusu olarak yer alır, gazete sahipliğini Cemal Özsönmezler üstlenir.¹⁵²

Bu gazete 1993 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Silvan, kimi özel sayılar çıkartır. Bu sayılar, ofset ve renkli sayılardır. Böylelikle Silvan'da ve yerelde çıkan ofset ve renkli ilk gazete olmanın haklılığını yaşar. Özel sayılar, standart, devamlılık arz eden sayılar tabloid boydadır.

¹⁵¹ Mehmet Ali ABAKAY, "Silvan Basın Tarihi" I.Silvan Uluslararası Sempozyum Bildirisi, (Basılmamış) Diyarbakır, 2009.

¹⁵² ABAKAY, a.g.m., I.Silvan Uluslararası Sempozyum Bildirisi, Diyarbakır, 2009.

b.6. Lice (22 Haziran 1965)

Haftada iki gün çıkan bu gazete, aynı yıl içinde kapanmıştır.

b.7. Ergani (Temmuz 1966)

Gazetenin kurucusu Şerafettin Okumuş'tur. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Zülküf Alp'dır. Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde çıkmaktadır. İlk çıktığı yıldan beri aralıksız çıkan haftalık siyasi içerikli bir gazetedir. Cuma günleri çıkmaktadır. Haber kaynakları: yerel haber kaynakları ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır.

b.8. Bismil Birlik (Ocak 1994)

Diyarbakır'ın Bismil İlçesinde çıkan bu gazetenin İmtiyaz Sahibi Bismil Köylere Hizmet Götürme Birliği Adına Kaymakam H. Kenan Yozgatlı'dır. Sorumlu Müdürü Abdulhanifi Arslan'dır. Aylık olarak çıkan bu gazete daha sonra on beş günde bir yayımlanmaya başlamıştır. Tabloid boyda 10 sayfa olarak çıkmaktaydı.

Yerel ve ulusal haberler bu gazetede yer alır. *Bismil Birlik Gazetesi*'nin elimizdeki son sayısı 56 nolu olup Aralık 1996 tarihlidir.

b.9. Söz Bizde (1994)

Çınar Atatürk İlköğretim Okulu tarafından 1994 yılında çıkarılmış aylık bir gazetedir. İmtiyaz Sahibi okul adına Abdulvahap Öztelli, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Abdulillah Bilir'dir.

Gazetenin dizgisi ve baskısı Adıyaman'da Yaprak Ofset'te yapılmaktaydı. Gazetenin ikinci sayısının manşet kısmında, "Bu gazetenin tüm geliri fakir öğrencilere harcanacaktır" yazısı yer almaktadır. Günümüzde bu gazete çıkmamaktadır.

b.10. Ergani Haber (2000)

Bu gazete 2000 yılında yayın hayatına başladı. İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Esat Taştekin'dir. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Zülküf Taştekin'dir.

Kendi tesislerinde, büyük boy olarak çıkan gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Yerel olarak çıkan gazete haftalık yayımlanmakta ve 8 sayfadan oluşmaktadır. Siyasi olarak yayımlanan bu gazetenin güncel web yayını da vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel haber kaynakları ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayımını sürdürmektedir.

b.11. Bismil Expres 14 Haziran 2002)

Gazetenin İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Malik M. Lunkaya'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Mahmut Yaşar'dır. Haftalık olarak çıkan bu gazete tarafsız ve siyasi içerikli bir gazetedir. Tabloid boyda 4 sayfa olarak yayımlanmıştır.

b.12. Silvan Malabadi (2002)

Gazete ismini Malabadi Köprüsü'nden almıştır. Gazetenin Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Hediye Yılmaz'dır. Yazı İşlerine ise Ergün Yılmaz bakmaktadır. İlk otuz sayısını standart boyda sonraki sayılarını da tabloid biçimde yayımlanmıştır.

b.13. Çermik (2003)

Gazete 2003 yılında Bülent Boztepe tarafından kurulmuştur. Günümüzdeki İmtiyaz Sahibi Hadice Boztepe'dir. Gazetenin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Levent Boztepe'dir. Her hafta pazartesi günleri, büyük boyda çıkan bu gazete 8 sayfadan oluşmaktadır. Günümüzde yayımı devam etmektedir.

b.14. Hani Yeni Haber (Temmuz 2004)

M. İlhami Ünal tarafından çıkartılan bu gazete 2004 yılında yayın hayatına başlamıştır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Yaşar Mücahiddin Ünal'dır. Çermik ilçesinde tabloid boy olarak çıkan bu gazete 8 sayfadan oluşmaktadır. Haftalık bağımsız siyasi gazete olarak yayımlanmaktadır. Pazartesi günleri çıkan bu gazetenin yayımı devam etmektedir.

b.15. Çınar Şafak Gaz (2004)

Gazete 2004'ten beri yayımına devam etmektedir. İmtiyaz Sahibi Özgür Ağar'dır. Yazı İşleri Müdürü Şaban Köplü'dür. Kendi tesislerinde tabloid boyda,

dört sayfa olarak çıkmaktadır. Haftalık tarafsız siyasi bir gazete olarak yayımını sürdürmektedir.

b.16. Bismil Haber (Ağustos 2005)

Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde çıkmakta olan bu gazete 2005 yılında yayımına başlamıştır. Çelebi Matbaacılık Gıda şirketi adına, imtiyaz sahibi Mekin Çelebi'dir. Yazı İşleri Müdürü Ramazan Çelebi'dir.

Kendi tesislerinde, tabloid boy olarak çıkan bu gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Haftalık tarafsız siyasi bir gazete olarak, salı günleri yayımlanmaktadır. Güncel web yayını vardır. 6 sayfadan oluşan bu gazete, yayım hayatına devam etmektedir.

b.17. Bahtiyarın Sesi Lice (Şubat 2005)

Aylık olarak yayımlanan bu gazetenin İmtiyaz Sahibi Şehit Tuğgeneral Bahtiyar Aydın İlk Öğretim Okulu adına Şeymus Polat'tır. Kültür ve Edebiyat içerikli konu ağırlıkta olan bir gazetedir. Tabloid boyda 8 sayfa olarak çıkan bu gazetenin, kaç yılında ve ne zaman kapandığı hakkında bilgi elde edilememiştir.

b.18. Ergani Söz (2005)

Ergani Söz Gazetesi İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Zülküf Aydın'dır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Zülküf Yoldaş ve Ali Can'dır.

Haftalık yayımlanan siyasi bir gazetedir. Kendi matbaasında büyük boy ve 8 sayfa olarak basılan yerel bir gazetedir. Güncel web yayını mevcut olup günümüzde yayımına devam etmektedir.

b.19. Çermik Kaplıca (2006)

Çermik Kaplıca Gazetesi Hacı Güneş tarafından 2006 yılında çıkartılmıştır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Musa Akdemir'dir. Genel Yayın Yönetmeni Abdulhalim Güneş'tir. Yerel olarak Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde çıkan bu gazete haftalık olarak yayımlanmakta ve 8 sayfadan oluşmaktadır. Güncel web yayını

vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel haber kaynakları, ajanslar ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır. Günümüzde yayımı devam etmektedir.

b.20. Güneydoğu Lice (2007)

Güneydoğu Lice Gazetesi 2007 yılında, İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni M. İlhami Ünal tarafından çıkartılmaktadır. Gazetenin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Mehmet Cihad Ünal'dır. Her hafta salı günleri kendi tesislerinde, tabloid boyda çıkan bu gazete 8 sayfadan oluşmaktadır. Günümüzde yayımı devam etmektedir.

b.21. Bismil'in Sesi (2008)

Bismil'in Sesi gazetesi 2003 yılında Yusuf Çelebi tarafından kurulmuştur. Gazetenin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Sabri Yıldız'dır. Her hafta pazartesi günleri, tabloid boyda çıkan bu gazete 6 sayfadan oluşmaktadır. Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde baskısı ve dizgisi yapılan bu gazete, günümüzde yayımına devam etmektedir. Güncel web yayımı vardır. Başlıca haber kaynakları: yerel haber kaynakları ve kendi muhabirlerinden oluşmaktadır.

b.22. Haber Lice (2009)

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde çıkmakta olan bu gazete 2009 yılında kurulmuştur. İmtiyaz Sahibi ve Yayın Yönetmeni Arif Pala'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Doğan Bakiroğlu'dur.

Güneydoğu Lice Gazetesi'nin baskı tesislerinde tabloid boy olarak çıkan bu gazetenin dizgisi ise bilgisayarlı sistemden düzenlenmektedir. Haftalık siyasi olarak, salı günleri yayımlanan bu gazete 8 sayfadan oluşmaktadır.

b.23. Kulp Haber

Gazete, 2004'ten bu yana aralıklı yayımına devam etmektedir. Kulp'un ilk yayınlanan gazetesidir. Gazetenin İmtiyaz Sahibi Salih Siyah'tır. Gazete haftalık olarak yayınlanmaktadır.

c. Yerel Gazetelerin Haber Kaynakları

Diyarbakır'daki yerel gazetelerde, daha genel ifadeyle yerel medyasında gazeteler ve bültenler, kendi muhabirlerinin yaptıkları haberlerle hazırlanır. Fakat bunların dışında, yerel gazetelerin başka haber kaynakları da bulunmaktadır. Bunlar şehir merkezi ve ilçelerdeki kamu kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerdir. Bu kurumların basın ve halkla ilişkiler birimlerinin haber merkezleri tarafından gazetelere gönderilen haberler, kurumu tanıtıcı ya da o kurumun düzenlediği bir etkinliği duyurmak şeklindedir.

Diyarbakır'da başta Valilik olmak üzere, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve dernekler etkinliklerini haber halinde internet vasıtasıyla ya da elden teslim yöntemiyle gazetelere ve yayın kuruluşlarına ulaştırırlar. Özellikle teknolojinin gelişmesi internet'in yaygın bir şekilde kullanılmasını beraberinde getirmiş, haberlerin yayın kuruluşlarına daha hızlı ve hazır halde gönderilmesine olanak sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, yerel gazetelerin üzerindeki muhabir yükünün de hafifletildiği saptanmıştır.

Ajansların Diyarbakır'da açtıkları bürolarıyla yerel gazetelere yönelik haber servisi yapmaları, birçok gelişmeyi anında abonelerine geçmesi, yerel gazeteleri daha da güçlendirmiştir. Anadolu Ajansı (AA), Doğan Haber Ajansı (DHA), İhlâs Haber Ajansı (İHA), Cihan Haber Ajansı (CHA), Dicle Haber Ajansı (DİHA) gibi haber kuruluşlarının kentteki temsilcilikleri de yerel gazetelere haber servisi yapmakta, yerel gazeteler de birçok gelişmeyi bu ajanslara abone olarak alabilmektedir.

ç. Haber Ajansları

Haber ajansı, gazete, radyo, televizyon ve dergiler gibi kitle iletişim araçlarına haber temin eden bir kuruluştur. Haber ajansları, çağımızın anonim muhabirleridir.¹⁵³

Haber ajansının tanımını yapmak oldukça güçtür. Fransızca kökenli olan ajans sözcüğü, çeşitli işlerle uğraşan büro, acente anlamına gelir. İngilizce'de ise bu sözcük, hareket, güç, başkaları adına hareket etmekle yetkilendirilmiş kişi ya da

¹⁵³ Rıdvan, BÜLBÜL, *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*, İletişim Kitapları, İstanbul, 2001, s. 243-244.

kuruluş gibi anlamlara gelmektedir. Farklı dillerde farklı anlamlar içermesine rağmen ajans kelimesi, daha çok haber ile ilgili olarak kullanılmaktadır. En kısa anlatımla “Toptancı haber üreticileri” olarak nitelendirilebilen haber ajansları, kitle iletişim araçlarına haber sağlayan kuruluşlardır. Haber ajansları, haber niteliği taşıyan gelişmeleri, olayları en kısa sürede derleyerek ilgili kuruluşlara iletirler.

Haber ajansı, hukuki statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan, aktüalite belgelerini bulup, bunları kitle iletişim araçlarına onları ikna etmenin dışında kalmak üzere yayan, yasaların hükümlerine, ticaret kurallarına uygun, olanak verdiği ölçüde tam ve tarafsız, hizmet götüren bir kuruluştur.¹⁵⁴

Haber ajansları, 1960’lı yıllardan itibaren ekonomik ağırlıklı özel bültenler yayınlamaya başlamışlar, haber konularını bölümlere ayırarak, özel bültenler çıkarmış ve faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Günümüzde renkli fotoğrafa yönelerek verdikleri fotoğraf sayısını artıran, yazılı basın için hazır sayfalar, görüntülü ve sesli medya için hazır programlar üreten haber ajansları, bir yandan da çağrı mesajları, ilan ve reklâmlar geçmektedir.¹⁵⁵

Tanımlardan anlaşılacağı üzere ajanslar, gündemi takip ederek oluşturdukları haber havuzunu müşterilerinin hizmetine sunan kuruluşlardır. Ancak günümüzde ajansların müşterileri sadece basın yayın kuruluşları değildir. Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar ve diğer devlet birimlerinin yanı sıra, birçok kamu ve özel sektör kuruluşu, meslek odaları ve dernekler de kendilerini ilgilendiren konularda çevrelerinde olup bitenleri takip etmek için, ajanslara gereksinim duymaktadır. Bu ihtiyacın temelinde ajansların hızlı haber ulaştırma özellikleri etkilidir. Yukarıda sıralanan kuruluşlar, gazete, radyo veya televizyonda yayınlanmalarını beklemeden haberlere ulaşabilmek için ajansları tercih etmektedirler.

¹⁵⁴ Oya, TOKGÖZ, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s.106.

¹⁵⁵ Hilmi, BENLİ, “Türkiye’de Haber Ajansları”, *Yeni Türkiye Dergisi Cumhuriyet Özel Sayısı*, Aralık 1998, s. 2807.

ç.1. Anadolu Ajansı (AA - 6 Nisan 1920)

Anadolu Ajansı, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgi ile çıktığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin ağır şartları altında ezilen ve yerine yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması için verilen mücadele ortamında kurulmuştur.

Anadolu Ajansı, yukarıda anlatıldığı gibi Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkan Osmanlı Devleti topraklarında, düşman ülkelerin işgali altında, Mustafa Kemal'in öncülüğünde sürdürülen Milli Mücadele döneminde kurulmuştur. Anadolu Ajansı ismi, Kurtuluş mücadelesinin en önemli isimlerinden Halide Edib Adıvar'ın Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine İstanbul'dan Ankara'ya gidişi sırasında ortaya çıkmıştır. Bu girişimlerin ardından ertesi gün 6 Nisan sabahı, Anadolu Ajansı'nın kuruluşu gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal, Anadolu Ajansı'nın kuruluşunu bizzat tüm yurda duyurarak hem Anadolu Ajansı'nın üstleneceği göreve verdiği önemi göstermiş, hem de kuruluşundan itibaren ajansa etkinlik kazandırmayı amaçlamıştır.

Anadolu Ajansı, kuruluşundan itibaren, kurtuluş mücadelesinin başarıya ulaşabilmesi ve yeni bir devletin kurulması için yapılması gerekenleri kendisine görev edinmiştir. Bu görevi sadece yurt içinde halkı kurtuluş mücadelesi konusunda aydınlatmak ile sınırlandırmamış, yurtdışında da kurtuluş mücadelesinin haklılığını tüm dünyaya duyurmak için çalışmayı amaç edinmiştir. Bu sebeple ajans, ticari veya siyasi amaçlarla kurulan diğer haber ajanslarından farklı olarak görevini sürdürmüş ve bu nedenle "Milli Ajans" olarak nitelendirilmiştir.¹⁵⁶

Yaptığımız anket verilerine göre¹⁵⁷ 1970'li yıllarda Diyarbakır'da şubesini açan Anadolu Ajansı'nın şu anki Sorumlu Yöneticisi Behçet Güngör'dür. Yerel gazetelere abonelik sistemi üzerinden uydu aracılığıyla bilgiler merkezlerine aktarılır. Diyarbakır'da ajansa bağlı 8 personel çalışmaktadır. Diyarbakır'dan uluslar arası çalışılarak haber kaynağı toplanır.

¹⁵⁶ Fuat Süreyya, ORAL, *Türk Basın Tarihi 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, İkinci Kitap, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1968, s. 47-48.

¹⁵⁷ Bknz. : Ek - 2 Anket Örnekleme.

ç.2. Doğan Haber Ajansı (DHA - 1999)

Doğan Haber Ajansı (DHA), Doğan Grubu yayın kuruluşlarından 1963'te kurulan Hürriyet Haber Ajansı ve 1980'de kurulan Milliyet Haber Ajansı'nın birleştirilmesi sonucu 1999'da faaliyete geçirilmiştir.

Yurt genelinde 34 büroya sahip olan DHA, yurt dışında da bazı önemli merkezlerdeki temsilcilikleriyle uluslar arası haberleri takip etmektedir. Ayda ortalama 6 bin haber, 11 bin fotoğraf ve 3 bin görüntü hizmeti sunan DHA, bağlı bulunduğu medya grubu dışındaki basın yayın kuruluşlarına hizmet vermemektedir.¹⁵⁸

Yapılan araştırmalar neticesinde 1999 yılında Diyarbakır'da bulunan Hürriyet ve Milliyet bürolarının tek çatı altında DHA'ya bağlanmasıyla çalışmalarına devam ettiği görülmüştür. şu anda Diyarbakır'daki Sorumlu Yöneticisi Gurbet Gökçe'dir. 11 elemanıyla buradan bölgesel olarak hareket etmektedirler. Ayrıca Ortadoğu'daki gelişmelerde buradan izlenmektedir. Özellikle Suriye, İran, Irak gibi ülkeler takip edilmektedir. Gerek görüldüğünde burada bulunan personel Avrupa ve Uzakdoğu ülkelerine de gitmektedirler. Yerel gazetelerin, Hürriyet ve Milliyet gibi internet sitelerinden haberleri kopyaladıklarını belirtmişlerdir. Diyarbakır'da yayımlanan yerel gazeteler DHA'ya abone olmamışlardır.

ç.3. İhlas Haber Ajansı (İHA - 1993)

Türk haber ajansları arasında özellikle görüntülü haber alanında verdiği hizmetlerle ön plana çıkan İhlas Haber Ajansı (İHA), Türkiye Gazetesi ve TGRT gibi kuruluşları bünyesinde barındıran İhlas Holding bünyesinde 1993 yılında kurulmuştur. Öncelikle İhlas Medya Grubu'na bağlı basın-yayın kuruluşlarına haber akısı sağlama amacıyla kurulan İHA, daha sonra abonelik ve parça bası satış yöntemleri ile diğer medya kuruluşlarına da hizmet veren bir ajans haline gelmiştir.

İHA, haber görüntülerini şifreli olarak uydu üzerinden yayınlamakta ve bu yolla da abonelerine görüntülü haber akışını sağlamaktadır. İHA profesyonel muhabir ve kameramanlarıyla gündemi oluşturan her haberi büyük bir titizlikle takip

¹⁵⁸ Atilla GİRĞİN, *Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA*, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 184.

etmekte, elde etmiş olduğu görüntülü ve yazılı haberleri anında abonelerine ulaştırmaktadır. Türkiye’de bulunan 148 bürosu ve yurtdışındaki geniş muhabir ağıyla İhlas Haber Ajansı, tüm sıcak haberleri abonelerine ileterek çalıştığı kuruluşların da prestijine büyük katkıda bulunmayı hedef edinmiştir. Bütün bu teknik donanım ve personel avantajını en verimli şekilde değerlendiren İHA, bütün ulusal ve uluslararası kuruluşlara hızlı, kaliteli hizmet verme anlayışını benimsemiştir. İHA’nın yurt dışındaki 50 bürosu, Bağdat, Musul, Basra, Erbil, Gazze, Ramallah, Kudüs, Moskova, Tahran, İstanbul, Kahire, Paris, Londra, Washington, Frankfurt, Ankara, Samawa, İran, Suriye, Necef, Nasiriye ve Amman’da 14’ü canlı yayın aracı olmak üzere toplam 22 adet uydu uplink sistemi ile haber takibi yapmaktadır.¹⁵⁹

Türkiye genelinde 145 büro ile yapılanan İHA’nın İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya, Kayseri, Konya, Sakarya, Samsun, Trabzon, Erzurum, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Denizli’de bölge müdürlükleri vardır. Diğer illerdeki bürolar da bölge müdürlüklerine bağlanmıştır. Ulusal ve uluslar arası medya kuruluşlarına hizmet veren İHA, son yıllarda oluşturduğu abonelik sistemi ile yerel gazete ve televizyonlara yönelik hizmetlerine de etkinlik kazandırmaya çalışmaktadır.

1996 yılında Diyarbakır’da şubelerini açan İhlas Haber Ajansının şu anki Sorumlu Yöneticisi Mehmet Zeki Gün’dür. Yerel gazetelere internet ve uydu üzerinden haber akışı sağlamaktadır. Yerel gazeteler bu haber akışını elde etmek için ajansa abone olmaktadır. Diyarbakır’da ajansa bağlı 5 personel çalışmaktadır. Buradan bölgesel olarak haber kaynağı toplanmaktadır. Bunun yanında doğu illeri ve Irak’tan da güncel olaylar takip edilmektedir.

ç.4. Cihan Haber Ajansı (1 Nisan 1992)

Resmi kuruluşu 1 Nisan 1992 tarihinde gerçekleşen Cihan Haber Ajansı, Ocak 1994’ten itibaren habercilik faaliyetine başladı. 1996 yılında yazılı haber ve fotoğraf servisine, görüntülü haber servisini ekledi. 4 Mart 2000’de ilk defa uyduya çıkarak, uydu üzerinden haber servisine başladı. 2000 yılını 2001’e bağlayan yılbaşı gecesinde ulusal televizyonlara yayın yaparak ilk canlı yayını gerçekleştirdi. İlk yurtdışı operasyonunu, 2002 Nisan ayında hayata geçirdi. Aralık 2004’te Cihan

¹⁵⁹ <http://www.ihha.com.tr/Services.aspx> 29.01.2012

Haber Ajansı, CihanMobil ile Türkiye’de ilk defa JAVA teknolojisini kullanarak cep telefonu kullanıcılarına haber servisine başladı. “Anadolu’da Sabah” adıyla yayınlanan prodüksiyonun yerel kanallarda ilgi görmesi üzerine, 8 Mart 2005’te “Anadolu’da Spor” programı, ardından 19 Eylül 2005 tarihinde “Akşam Ajansı” adıyla hazırlanan ana haber bülteni yerel TV’lerin hizmetine sunuldu.¹⁶⁰

Orta Asya, Ortadoğu, Balkan ülkeleri, Avrupa, Güney Amerika, Afrika ve Uzak Doğu’da muhabirleri bulunan Cihan’ın 31 ülkede bürosu, 55 ülkede muhabiri, ayrıca Gazze ve Bağdat gibi sıcak bölgelerde canlı yayın imkânına sahip sabit büroları bulunmaktadır. Uluslar arası basın-yayın kuruluşları ile işbirliği içindedir.

Cihan Haber Ajansı, uydu ve internet üzerinden yazılı, fotoğraflı ve görüntülü haber servisi yapıyor. Politika, ekonomi, dış haberler, kültür-sanat, spor ve magazin alanlarında haber üreten Cihan, günlük ortalama 450 yazılı haber, 800 fotoğraf, 250 fotoğraflı haber ve 85 görüntülü haber servis ediyor. Ajans, Türkçe’nin yanı sıra İngilizce, Rusça ve Arapça olarak da müşterilerine hizmet sunuyor.¹⁶¹

2009 yılında Diyarbakır’da şubesini açan Cihan Haber Ajansı’nın sorumlu yöneticisi Aziz Mahmut İstegün’dür. Ajans burada bölgesel olarak hareket etmektedir. 11–12 il sorumluluğunda çalışmaktadır. Diyarbakır’daki yerel gazeteler abonelik sistemi üzerinden, kendilerine verilen şifre ile sisteme erişip kendilerine uygun gördükleri haberleri alıp kullanmaktadırlar.

ç.5. Dicle Haber Ajansı (DİHA - 1992)

Nisan 2002 tarihinde kurulan Dicle Haber Ajansı (DİHA) merkezi İstanbul olmak üzere Amed, Van, Cizre, Tunceli, Ankara ve Hewlêr bürolarının yanı sıra, Adana, İzmir, Mersin, Batman, Siirt, Muş, Kars, Antep, Urfa, Kocaeli, Çanakkale, Malatya, Hakkari, Yüksekova, Şırnak, Elazığ, Bingöl, Aydın, Denizli, Manisa, Antalya, Rize, Artvin’den haberler geçmekte ve hedef kitesini bilgilendirmeye çalışmaktadır. İnternet üzerinden www.diclehaber.com adresinden 9 yıldır Kürtçe, Türkçe ve İngilizce olarak haber servisi yapan DİHA, Ortadoğu coğrafyasında

¹⁶⁰ http://www.cihan.com.tr/bottomMenu?linkid=about_us 30.01.2012

¹⁶¹ http://www.cihan.com.tr/bottomMenu?linkid=about_us 30.01.2012

kurduğu haber ağı sayesinde yazılı, fotoğraflı ve görüntülü haber servisi olarak hizmet üretiyor.¹⁶²

Diyarbakır'da 2004 yılında şubesini açan Dicle Haber Ajansı'nın sorumlu yöneticisi Abdurrahman Gök'tür. Diyarbakır'da bölgesel çalışmanın yanında yanında, ulusal olarak da hizmet vermektedir. Ajans 24 personelle çalışmalarını sürdürmektedir. Yerel gazeteler ve tv kanalları sistemleri üzerinden bilgilere ulaşım haberi servis etmektedirler.

ç.6. Jın Haber Ajansı (JINHA – 8 Mart 2012)

Tüm çalışanları kadın olan Jın Haber Ajansı (JINHA) Diyarbakır merkezli olarak kuruldu. Türkiye'nin ilk kadın haber ajansı olan ve "Erkekler 'ne der' diye düşünmeden yazıyoruz" sloganıyla kısa süre sonra Türkçe, Kürtçe ve İngilizce olmak üzere 3 dilde yayın hayatına başlayacak olan Jın Haber Ajansı (JINHA), haberlerinde kadın bakış açısını yansıtmayı hedefliyor. Haber Müdürü Hazal Peker, yaptığı açıklamada, 10'u muhabir toplam 17 çalışanın bulunduğu ajanstaki muhabirden kameramana, editörden muhasebecisine kadar tüm çalışanların kadın olacağını belirtmiştir.

Dünyadaki erkek egemen sistemde medya sektörünün en üst düzeyinde bulunanların erkeklerden oluştuğunu belirten Peker, ajansın adını "kadın" anlamına gelen "jın" koyduklarını ifade ederek, şöyle dedi:

"Uzun yıllar çeşitli ajanslarda çalıştım. Ama hepsinde habere son noktayı erkekler koyuyor. Son noktayı kadınların koyacağı haber ajansı kurduk. Diyarbakır'da kadınlara yönelik çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunuyor. Bu nedenle kadınların yaşadığı sıkıntılara ilk tepkiyi her zaman Diyarbakır gösteriyor. Bu nedenle ajansın merkezinin Diyarbakır olmasına karar verdik. İstanbul, Ankara, Antalya ve bazı kentlerde muhabirlerimiz var. İlk haberimiz de 'Kadınlar hangi kentlerde yaşamak ister' başlıklı olacak. Yaşamdaki tüm haberleri kadın bakış açısıyla, yani cinsiyetçi dilden uzak, insanı esas alarak yapacağız."

¹⁶² <http://diyarbakirhaber.gen.tr/haber-1228-DIHA-9-yasinda.html> 11.03.2012

Ajansın Kürtçe Haber Müdürü Hangül Özbek ise kadınların kendilerine büyük destek verdiğini, haberlerinde kadın sorunlarını ağırlıklı olarak dile getireceklerini ifade etmiştir.¹⁶³

Bunların yanı sıra Türkiye’de basın alanında çok fazla etkin olmayan, daha çok belirli alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda ajans vardır. Haber ajansından çok medya takip veya reklâm ve tanıtım ajansı olarak faaliyet gösterenlerde mevcuttur.

ç.7. Ajansların Yerel Medyaya Katkısı

Yerel gazetelerin karşılaştıkları en büyük sıkıntılardan biri şüphesiz maddi sorunlar nedeniyle yeterli sayıda personel çalıştıramama veya nitelikli personel çalıştıramamaktır. Bu sıkıntı nedeniyle, yerele gazetelerin sayfalarını dolu dolu çıkarabilmeleri, gazetelerini haber sayısı ve niteliği açısından zenginleştirebilmeleri bakımından haber ajanslarına abonelik kaçınılmaz olmaktadır. Haber ajanslarına abone olan yerel gazeteler, ajansların haberleri ile gazete sayfalarını doldurma sorununu aşma yoluna gitmektedirler.

Ulusal gazetelerin ülke genelinde yeterince örgütlenememeleri sorunu yerel gazeteler için de faaliyet gösterdikleri il veya bölgede ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz yerel gazetelerin de en fazla okuyucuya en nitelikli haberlerle ulaşmaları için yayın yaptıkları il veya bölge içinde en iyi şekilde örgütlenmeleri, ulusal gazeteler kadar olmasa da geniş bir muhabir ağı kurmaları gerekmektedir. Maddi bakımdan büyük yükümlülük gerektiren bu durum, gazeteleri haber ajanslarına yönlendirmektedir. Bu kapsamda, son yıllarda Ajanslar yerel gazetelerin en vazgeçilmez haber kaynaklarından biri olmuştur. Diyarbakır’daki yerel kanallar ve gazeteler ulusal ve uluslar arası ajanslara abone olarak sistemlerinden haber kaynaklarına ulaşmaktadırlar.

¹⁶³ <http://www.haberciniz.biz/bu-ajansta-sadece-kadinlar-calisiyor> 08.03.2012

d. Dergiler

Düzenli aralıklarla yayınlanan, değişik ilgi alanlarına hitap eden, deneme, makale, inceleme, araştırma ve eleştiri gibi yazılar, değişik edebi türleri ya da belirli konulara yönelik derlemeleri içeren ve genellikle resimli olan basılı yayınlardır.

Türk basın tarihinde gazetecilik kadar eski bir geçmişi olmasına karşın dergiciliğin hızlı ve kararlı bir gelişme gösterdiği söylenemez. Bu gecikme, büyük ölçüde, okuma alışkanlığının yerleşmemesine ve geç kentleşmeye bağlanabilir. İlk dergiler İstanbul'da basılıp dağıtılır ve mesleklere ilişkin yayın organı niteliğindedir. Türk dergicilik tarihindeki ilk girişimler Tanzimat Dönemi'ndedir. İlk dergi Avrupa'da olduğu gibi bilimsel bir yayın organıdır. 1850'de *Vakayi Tıbbiye* yayınlanır. 1862'de yayınlanan *Mecmua-i Fünun*, Cemiyeti İlmiye-i Osmaniye adını taşıyan derneğin yayınıdır.

Diyarbakır yerel basınında, gazetelerin yanı sıra dergilerin de önemli bir yeri vardır. Günümüzde yayını duran ve bir kısmı halen yayınlanan dergiler bulunmaktadır. Yayınlanan dergilerin önemli kısmı meslek odaları ile okulların dergilerinden oluşmaktadır. Diyarbakır'da en eski dergiler olarak bilinen, *Kevkeb Medinho* ile *Şifuro*'dur. Her iki derginin ömrü de ne yazık ki uzun olmamıştır.

d.1. Kevkeb Medinho (Şark Yıldızı-1910)

Kevkeb Medinho 1910 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Süryani harfleriyle Türkçe yayınlanmıştır. Sorumlu Müdür ve Başyazarı Naum Faik'tir. Dergi, on beş günde bir yayınlanmaktadır. Kaç sayı çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Derginin sadece 8. sayısı elde mevcuttur. Bu sayıda *Tarih-i Umumi*'den alınmış "Semiramis" adlı Türkçe bir makale ve notlar yer alır. Ayrıca Yakup Süruci'nin piskoposluk üzerine Süryanice yazısı, ilim üzerine Süryanice mütalaaları ile Arapça bir makale yer almaktadır. Süryani harfleri ile yayınlanan dergide Türkçe, Süryanice, Arapça bir arada yer almaktadır.

Edebi, ihbarî, âyinî muvakkat¹⁶⁴ hakkında bilgiler yer almaktadır. Diğer sayılarını bulmak mümkün olmadığı için hangi sayıya kadar yayınlandığını bilemiyoruz.¹⁶⁵

d.2. Şifuro (Borazan - 1913)

Derginin İmtiyaz Sahibi ve Müdürü Bişar Hilmi'dir. Süryani harfleriyle Türkçe yayınlanmıştır. Kaç sayı çıktığı ve ne zaman kapandığı bilinmemektedir.

d.3. Küçük Mecmua (18 Haziran 1922)

Malta sürgününden dönen Ziya Gökalp, memleketi Diyarbakır'a gelmiş, birkaç gün sonrada bir dergi çıkarmak için hazırlıklara girişmişti. *Mefkûre* adını, Vali beğenmemişti. *Küçük Mecmua* adı, suya sabuna dokunmayan bir isimdi. Bunda karar kılındı. "Haftada bir çıkar, ilmi edebi, siyasi, iktisadi mecmuadır."¹⁶⁶

18 Haziran 1922 tarihinde Ziya Gökalp tarafından çıkartılmıştır. Gazetenin imtiyaz Sahibi ve Müdürü Ziya Gökalp'tır. Gazete 33 sayı çıkıp, son sayısı 18 Mart 1923 tarihlidir. Diyarbakır'da yayımlanmış olan dergilerin en önemlisidir. Türkiye basın tarihinde de büyük bir yeri vardır.¹⁶⁷

Küçük Mecmua yayınladığı sürece İstanbul basınında hakkında bir hayli yazı yazılmış, Ziya Gökalp'ın bu dergide çıkan çeşitli yazıları ve şiirleri muhtelif gazete ve dergilerce iktibas edilmiştir. Falih Rıfkı Atay 19 Ağustos 1922 tarihli *Akşam Gazetesi* 'nde bu dergi için şöyle diyordu:

"Ziya Gökalp'ın Diyarbakır'de çıkardığı Küçük Mecmua, matbaacılığın en zor şartları içinde çıkıyor. Hurufatı bozuk, baskısı fena, kâğıdı adidir; fakat Ziya Gökalp'ın ruhundaki mukaddes ateş bu mecmua yoluyla bize kadar geliyor, ruhlarımızı heyecanlandırıyor. Diyebiliriz ki Ziya Gökalp bizi, bu mecmuayla Diyarbakır'den idare ediyor..."¹⁶⁸

¹⁶⁴ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 21.

¹⁶⁵ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 21.

¹⁶⁶ Fuat, Süreyya, ORAL, *Cumhuriyet Basın Tarihi 1923-1973*, Sanayi Nefise Matbaası, Ankara, 1973, s. 56.

¹⁶⁷ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 22.

¹⁶⁸ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 40.

Büyük Taarruzunun yakın günlerinde, bu dergide çıkan Ziya Gökalp'ın şiirleri hemen bütün Anadolu basını tarafından aktarıldı, Anadolu halkının ruhunu bir daha coşturup yükselmişti.¹⁶⁹

Ziya Gökalp "Telif ve Tercüme Encümeni" başkanlığına alınarak Ankara'ya gitmek zorunda kalınca gazetenin neşriyatına son verilmiştir.¹⁷⁰ Kaç sayı çıktığı bilinmiyor.

d.4. Yeni Hilâl Mecmuası (1924)

Yeni Hilâl 1924 yılında Ali Nüzhet ve arkadaşları tarafından çıkartılmıştır. Ali Nüzhet Bey ayrıca derginin mesul müdürüdür. *Yeni Hilâl*, on beş günde bir çıkan, edebi, ilmi ve felsefi bir dergidir. Yeni Hilal, çıktığı dönem itibariyle önemli amaçları kendisine görev edinmiş bir dergidir. Ali Nüzhet ve arkadaşları Ziya Gökalp'ın gençlik üzerinde bırakmış olduğu tesiri devam ettirmeye çalışmışlardır. Bu uğurda çıkan mecmua Diyarbakır'da 1924-1925 tarihlerinde gençliğin edebi, ilmi faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

1922-1923 yıllarında yayınlanan *Küçük Mecmua*'dan hemen sonra yayınına başlayan Yeni Hilal, *Küçük Mecmua*'nın devamı niteliğindedir. Ali Nüzhet bu dergide Ziya Gökalp'ın çizgisini devam ettirmeye çalışmıştır. *Yeni Hilal*'in ilk sayısında Ziya Gökalp'ın "Milli Meseleler: Harsımız" adlı makalesi yayımlanmıştır. Dergini tam olarak kaç sayı çıktığını bilmiyoruz. Bu konuda Beysanoğlu, *Yeni Hilal*'in 22 sayı çıktığını belirtmiştir.

Yeni Hilal Mecmuası, Diyarbakır'da yayımlanan bir dergi olmasına rağmen, okuyucu kitlesinin ve coğrafyasının Diyarbakırlı ve Diyarbakır coğrafyası ile sınırlı olmadığı, o dönemin Türkiye'sinin entelektüelleri tarafından bilinen ve okunan bir dergi olduğu anlaşılmaktadır.

Önceleri on beş günde bir yayınlanan dergi, 18. Sayıdan sonra aylık olarak 4 sayı daha yayınlanmıştır. Yalnız 3. sayısını görebildiğimiz *Yeni Hilal* hakkındaki diğer bilgiler A. N. Göksel'in bir mektubundan alınmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁹ ORAL, a.g.e.,s. 56.

¹⁷⁰ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 40.

d.5. Diyarbekir Erkek Muallim Mektebi Talebe Mecmuası (1926)

Usman Eti'ye göre dergi 1926 yılında yayınlanmıştır. On beş günde bir çıkar, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yayınına ara verilir. Öğretmen ve öğrencinin yazıları ile çıkan derginin kaç sayı çıktığı ve ne zaman kapandığı bilinmemektedir.

d.6. Gençler Evi (1927)

Kaç sayı çıktığı tespit edilemedi. Açıldığı, 1927 yılında aylık olarak çıkmıştır. Aynı yıl içinde kapanmıştır.¹⁷²

d.7. Dicle Kaynağı (1 Mayıs 1934)

Diyarbakir Lisesi'nin yayın organıdır. Yazı İşleri Müdürü Cemal Gökçe'dir. Derginin ilk sayısı Diyarbakir'da diğer sayıları İstanbul'da, Matbaacılık ve Neşriyat Anonim Şirketi Basımevi'nde basılmıştır. Dergi toplam 6 sayı çıkmıştır.

d.8. Diyarbakir Kliniği (Eylül 1934)

Dergide tıpla ilgili yazılar ve haberler bulunmaktadır. Derginin İmtiyaz Sahibi Dr. İbrahim Berkan, Yazı İşleri Müdürü ise Dr. Operatör İlhami Akçakoyunlu'dur. Birinci sayıdan sonra İstanbul'da basılmıştır. Derginin son sayısı Haziran 1936 tarihini taşıyan 2. cilt 4. sayıdır.

1. sayıdan sonra İstanbul, Ahmet İhsan Matbaası Ltd.'inde basılmıştır. Her yıl bir cilt itibar edilerek sayı takip etmemektedir. Tamamen tıpla ilgili makale ve haberlere yer veren ilmi bir dergidir.¹⁷³

Diyarbakir Kliniği üç yıllık bir fasıladan sonra *Yeni Klinik* adıyla tekrar yayın hayatına girmiştir.¹⁷⁴

¹⁷¹ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 22-23.

¹⁷² Feridun Fazıl TÛLBENTÇİ, *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar*. Devlet Matbaası, 1941, s.48.

¹⁷³ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 24.

¹⁷⁴ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 24.

d.9. Karacadağ (20 Şubat 1938)

Diyarbakır Halkevi tarafından ayda bir çıkartılmıştır. Dergi toplam 138 sayıdır. Diyarbakır üzerinde yapılmış araştırmalara geniş yer verilmiştir. Ziya Gökalp'ın *Küçük Mecmua*'da yayınlanmış olan makale ve manzumelerinden bazıları dergide yer almaktadır. Diyarbakır'daki dergilerin en uzun ömürlüsü olmuştur.

Dergiyi idare edenler sırasıyla: Agâh Arman, Dr. Bedri Noyan, Behçet Altın, Sedat Günay, Ömer Öner, Ahmet Kabaklı'dır. Diyarbakır üzerinde yapılmış tetkiklere (tarih, folklor, edebiyat, coğrafya, iktisat...) geniş yer verilmiştir.¹⁷⁵ Son sayısı Haziran 1950 tarihlidir.

d.10. Birliğin Sesi (1951)

1951 – 1952 Diyarbakır Lisesi 5-B öğrencileri tarafından hazırlanmıştır. “Birlikten kuvvet doğar”¹⁷⁶ sloganıyla çıkmıştır. Dergi yalnızca bir sayı yayınlanmıştır.

d.11. İç – Oğuz (Ocak 1952)

İlmi, edebi, içtimai ve milliyetçi, konular bu dergide yer almaktadır. İmtiyaz sahibi Celal Dursun, Yazı İşleri Müdürü ise Nizamettin Erguç'tur. Dergide, Kırcıoğlu M. Fahrettin'in, Kürtler'in Aslı ve Nihat Gökalp'ın, Merhum Ziya Gökalp Bey'in Doğumu ve Ölümü, başlıklı yazısı yer almaktadır. Dergi yalnızca bir sayı çıkmıştır.

d.12. Dicle (Nisan 1952)

Diyarbakır Öğretmenler Derneği tarafından çıkartılan bir dergidir. Derginin Yazı İşleri Müdürlüğünü Faik İnanç, diğer işlerini ise Mehmet Toprak yürütmüştür. Aylık çıkan bu derginin kapağında “Aylık Kültür ve Eğitim Dergisi” yazılmaktadır. Dergi yalnızca bir sayı çıkmıştır.

¹⁷⁵ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 25.

¹⁷⁶ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 25-26.

d.13. Lise (1952)

Diyarbakır Lisesi Kùltür ve Edebiyat Kolu tarafından 1. sayısı yayınlanmıştır. Diyarbakır matbaasında basılmaktaydı.¹⁷⁷

d.14. Çizgi (1953)

Sahibi ve Yayın Müdürü Neval Gürmeriç'tir. Fikir ve Sanat dergisidir. Ziya Gökalp'ın "Uhuvvet Şarkısı" adlı şiiri ve "Telgrafhane Vaka'sı" içinde yer alan iki tarihi telgrafın belgesi bu dergide yer almıştır. Son sayısı 7. sayı olup, Nurullah Ataç'ın bir yazısı yer alır. Son sayısı 10 Mayıs 1953 tarihlidir.

d.15. Ziraat Bilgileri (Ocak 1953)

Şark Postası Matbaası'nda basılan bu dergi aylık olarak çıkmıştır. Yazı İşleri Müdürü Sabahattin Savcı'dır. Ücretsiz olarak dağıtılan zirai bir dergidir.

d.16. Kara Amid (1 Nisan 1953)

İlim, Fikir, Sanat ve Edebiyat dergisidir. On beş günde bir çıkar. İmtiyaz sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Sabri Şenci'dir. Derginin elimizde 12 Şubat 1955 tarihinde yayımlanmış 7. sayısı bulunuyor. Derginin ne zaman kapandığı tespit edilemedi.¹⁷⁸

d.17. Fen Dergisi (15 Ekim 1953)

Ziya Gökalp Lisesi tarafından çıkarılmıştır. Bu dergi ayda bir çıkmaktaydı. Amacı, okuyucularının çalışmalarını, yazılarını yayınlamaktı. Derginin kapanış tarihi ise bilinmemektedir. Üçüncü sayısı 15 Aralık 1953 tarihlidir.

¹⁷⁷ TÛTENGİL, a.g.e.,s. 26.

¹⁷⁸ MERCAN Mehmet, *Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını*, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: I, Diyarbakır, 1998, s. 77.

d.18. Koza (Şubat 1956)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü İhsan Biçici'dir. Fikir, Sanat ve Edebiyat dergisidir. Derginin son sayısı 1 Mart 1956 tarihlidir. Derginin 25 Şubat 1956 tarihini taşıyan "Şiir Özel Sayısı" mevcuttur.

d.19. Kara - Amid (1 Eylül 1956)

1953 Yılında Sabri Şenci'nin çıkardığı *Kara Amid Dergisi*'nden sonra aynı isimle çıkan ikinci derginin İmtiyaz Sahibi Diyarbakırı Tanıtma Derneği'dir. Sorumlu Müdürü ise Av. Şevket Beysanoğlu'dur. Yılda üç defa çıkan kültür dergisidir. Derginin ilk sayısı, Ziya Gökalp Müzesi'nin açılışı nedeniyle "Ziya Gökalp" özel sayısı olarak hazırlanmıştır. Derneğin sonradan adını "Diyarbakırı Tanıtma ve Turizm Derneği" olarak değiştirmesi üzerine derginin 5. sayısından itibaren sahibi Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği adına Şevket Beysanoğlu olmuştur. Derginin son sayısı olarak, Haziran 1975 yılı 9. Sayısı gözükmemektedir.

d.20. Yudum (1 Mayıs 1957)

İmtiyaz Sahibi Mehmet Mercan'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Canip Yıldırım'dır. Fikir ve sanat dergisi olarak çıkmaktaydı. Toplam 4 sayı çıkmıştır. Dergin son sayısı 1 Mart 1958 tarihlidir.

d.21. Haber Bülteni (24 Ekim 1960)

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'nın haber bültenidir. Derginin sorumlu müdürü Felat Cemiloğlu'dur. Bu aylık bülten 12 sayı çıkmıştır.¹⁷⁹

d.22. Çaba (10 Aralık 1960)

Diyarbakır Öğretmen Okulu Mezunları Cemiyeti tarafından çıkarılmıştır. Edebiyat ve Meslek dergisidir. Derginin Müdürü Yılmaz Yeğin'dir. 15 günde bir yayınlanan bu dergi yalnız iki sayı çıkmıştır.

¹⁷⁹ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 47.

d.23. Neşter (1960)

Sahibi Dr. Tarık Ziya Ekinci, Sorumlu Müdür Dr. Selahattin Yazıcıoğlu'dur. Diyarbakır, Mardin ve Siirt Tabipler Odası yayın organıdır. Dört ayda bir çıkan bu dergide mediko ve sosyal yazılar yer almaktadır. İlk olarak Mardin'de yayımlanmış ve 16 sayı çıkmıştır. Daha sonra 1960 yılında Diyarbakır'da yayımlanmıştır. Ne zaman kapandığı ise bilinmemektedir.

d.24. Karacadağ (1 Eylül 1962)

İmtiyaz sahibi Sabri Senci'dir. Yazı İşleri Müdürü ise Aziz Cizrelioğlu'dur. Aylık Kültür, Fikir ve Sanat dergisidir. Dergi 4 sayı çıkmıştır.

d.25. Doğuş (Mart 1964)

Derginin sahibi Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Öğrenci Örgütü adına Gülten Kırat, Yazı İşleri Müdürü ise İrfan Niksarlı'dır. Bilim, Eğitim, Sanat ve Kültür dergisidir. Aylık olarak çıkmıştır.

d.26. Özgür (15 Mart 1967)

İmtiyaz Sahibi Yılmaz Çakın'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Erdoğan Toker'dir. Eğitim, düşünce ve sanat dergisidir. Derginin son sayısı 19 Ekim 1964 tarihlidir. On beş günde bir yayımlanmaktaydı. Dergi toplam 14 sayı çıkmıştır.

d.27. Tarancı (15 Mart 1967)

Aylık Sanat ve Kültür dergisidir. Derginin sahibi Diyarbakır Halkevi adına Ruhi Nedimoğlu, Yazı İşleri Müdürü ise Coşkun Akyol'dur. Derginin 1. sayısı Cahit Sıtkı Tarancı'ya tahsis edilmiş. Tarancı'nın hiç yayımlanmamış üç mektubu ilk defa bu dergide yayımlanmıştır. Dergi 4 sayı çıkabilmiş, son sayısı Mayıs 1968 tarihlidir.¹⁸⁰

¹⁸⁰ BEYSANOĞLU, a.g.e.,s. 48.

d.28. Diyarbakır Kültür (16 Nisan 1967)

Diyarbakır Kültür Derneği adına sahibi Abdullah Koral'dır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Atilla Üçok'tur. Derneğin Ankara'da her yıl düzenlediği bir gecede çıkarılmasına karar verilmiştir. "Dergide Diyarbakır'ın gelenekleri, folklorünü, tarihini, kültürünü aksettirmesi bakımından ilerde değerli bir belge niteliği taşıyacak" şeklinde bir ön söze yer verilmiştir.

Dergini içeriğinde yer alan birkaç isime değinecek olursak: Şevket Beysanoğlu'nun "Turizm Yönünden Diyarbakır", Remzi Balin'in *Kara Amid*, Burhan Cahit Ünal'ın "Ziya Gökalp Üniversitesi Üstününe Düşünceler", Abdulkadir Aksu'nun "Kalkınma Yolumuz" gibi yazılar yer almaktadır. Ayrıca çeşitli şiirlere de yer verilmiştir. Kaç sayı çıktığı ve ne zaman kapandığı hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

d.29. Surkent (Aralık 1970)

Diyarbakır'daki Ziya Gökalp Lisesi öğrencileri tarafından 1970 yılında çıkarılmıştır. Dergi lise öğrencilerinin kültür, sanat, edebi ve şiir konularını içerir. Dergi aylık olarak çıkmıştır. İlk sayı çıktıktan sonra bir daha yayınlandığı hakkında bilgi tespit edilmemiştir.

d.30. Bazalt Kent (1970)

Dergi 1970 yılında, Diyarbakır Kültür Derneği'nin çıkardığı yayın organıdır. Sahibi dernek adına V. Paşa Unat'tır. Dergini dizgisi ve baskısı Ayyıldız Matbaasında yapılmaktaydı. Elimizdeki mevcut derginin özel sayısında, Tarihsel, Foklorik, Kültürel bilgiler yer almaktadır. Kaç sayı çıktığı ve hangi tarihte kapandığı hakkında bir bilgiye ulaşılmadı.

d.31. Ziya Gökalp (Aralık 1974)

Ziya Gökalp Derneği tarafından 1974 yılında çıkarılmıştır. Yazı İşleri Müdürü Şevket Beysanoğlu'dur. Bu derginin dizgi ve baskısı Neyir Matbaasında yapılmaktaydı. Üç ay da bir yayınlanan kültür dergisi özelliğindedir. Elimizde mevcut son sayısı 40 olup Aralık 1985 tarihlidir.

d.32. Diyarbakır Öğretmenler Günü (1988)

İl Milli eğitim tarafından öğretmenler gününde çıkarılan bir dergidir. 24 Kasım Öğretmenler Günü ile ilgili çeşitli resmi kurumların temenni ve dilek içerikli yazılar yer almıştır. İleriki yıllarda 24 Kasım Öğretmenler Günü adını da almıştır.

d.33. Rewşen (1991)

Dicle Fırat Kültür Merkezi tarafından yayınlanan bu derginin İmtiyaz Sahibi Emine Şilan Yüksekaya'dır. Yazı İşleri Müdürü Metin Bulut'tur. Üç ayda bir Kürtçe olarak yayınlanmaktadır.

d.34. Diyarbakır (1995)

Sahibi ve Genel Koordinatörü Yılmaz Yıldızhan'dır. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Mahmut Arslanoğlu'dur. Aylık yerel olarak çıkan bu dergi de yerel kaynaklı haber tarzında bilgiler, çeşitli tarihsel konular, öykü ve şiirler yer almaktadır. Kaç sayı çıktığı hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

d.35. Vizyon (Eylül 1996)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Yahya Öger'dir. Diyarbakır'da her kesimin okuyabileceği ve kendinden bir şeyler bulabileceği amacıyla 1996 yılında çıkarılan bir dergidir. Bunun yanında çeşitli sayfalar da reklam ilanı yer almıştır. Elimizde mevcut sayısı üç'tür.

d.36. 24 Kasım Öğretmenler Dergisi (Kasım 1996)

Diyarbakır İl Mili Eğitim Müdürlüğü yayını olarak çıkmıştır. İmtiyaz Sahibi Milli Eğitim Müdürlüğü adına Abbas Hüseyinoğlu'dur. Öğretmenler Gününe özel olarak çıkartılmıştır. Derginin Kültür ve Sanat Bölümü özenle hazırlanmıştır. 1988 yılında çıkan Öğretmenler Günü dergisinin devamı niteliğindedir.

d.37. Uçurtma (1999)

Şehit Polis Mehmet Erçin İlköğretim Okulu tarafından 1999 yılında çıkarılmıştır. Sahibi okul adına Hüseyin Gedikli'dir. Genel Yayın Yönetmeni M. Ali

Abakay'dır. Herkese açık olan bu dergi de kültür – sanat – edebiyat ağırlıklı çalışmalar ön planda tutulmuştur. Bunun yanında dergide çeşitli söyleyişler de yer almaktadır.

d.38. Hazan (2000)

“Başlangıçta söz vardı... Ama yitirdi anlamını zamanla ve yabancılaşmaya başladık kendimize... Yaşamın tekdüzeleştiği ve kentimizin renksizleştiği bu günler de kendimizi daha fazla tutamadık. Kentimize yeni bir renk, yeni bir soluk getirmek için atıldık sonu bilinmeyen bir serüvene... Ve işte MERHABA diyoruz, Diyarbakır sıcaklığıyla kucaklıyoruz sizleri.” ön sözüyle okurlarla buluşmuştur.

İmtiyaz Sahibi S. Sertaç Işık'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Ferda Fettahlı'dır. Aylık olarak çıkan bu dergi de kültür – edebiyat ağırlıklı konular yer almaktadır.

d.39. Borsa 21 (2002)

Diyarbakır Ticaret Borsası yayını olan dergi, üç ayda bir yayınlanmaktadır. Derginin sahibi Borsa adına Fahrettin Akyıl'dır. Yazı İşleri Müdürü ise Aydın Yavuz'dur. Ücretsiz dağıtımı yapılan dergi, Diyarbakır'daki ekonomik alanda üretim ve tüketimi konu alan yapısıyla dikkat çekmektedir.

d.40. Sanat ve Edebiyat'ta Yaratım (2002)

Diyarbakır'da çıkan bu dergi yerelin dışında, Ankara, Adana, İstanbul, Mersin, Batman, Hatay, Van, Trabzon illerine de gönderilmekteydi. Bunların yanında Almanya'ya da gönderilmekteydi. Ayrıca bu illerde dergini temsilcilikleri bulunmaktaydı. Edebi ve Kültürel olan bu dergi de çeşitli yazarlardan şiirler ve yazılar yer almaktadır. Günümüz de yayım hayatına devam etmemektedir.

d.41. Mizgin (2003)

Aylık "Tarih, Düşünce, Edebiyat ve Kültür" dergisi olarak çıkmıştır. Genel yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri Müdürü Deniz Tursun'dur. Mizgin İslamî muhteva ile çıkan dergi yayınına son vermiştir. Çıkan son sayısı Aralık 2010 tarihini taşımaktadır.

d.42. Bîr (2004)

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Turgut Ersoy'dur. Araştırma ve inceleme dergisi olan bu yayın 2004 yılında üç ayda bir çıkmıştır. Türkçe ve Kürtçe bilgiler içeriğinde yer almaktadır. Elde 16 sayısı mevcut olup kapanışı hakkında bir bilgi elde edilememiştir.

d.43. Papatya (2005)

Diyarbakır Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun 2005 yılında çıkardığı, kültür ve yaşam dergisidir. Derginin İmtiyaz Sahibi Bayram Duman, sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Cihan Geniş'tir. Dergide ilköğretim öğrencilerine yönelik çalışmalar, şiirler ve çeşitli kültürel etkinlikler yer almaktadır. Ayrıca beraberinde eğitime yönelik yazılar da yer almaktadır.

d.44. Yunusça (Mart 2006)

Yunus Emre Lisesi'nin İletişim ve Yayın Kulübü tarafından 2006 yılında çıkartılmıştır. Dergide ilköğretim öğrencilerine yönelik çalışmalar ve eğitime yönelik yazılar yer almaktadır.

d.45. Eylül (2006)

Atatürk Lisesi Kültür - Edebiyat Kulübü yayın organıdır. Derginin İmtiyaz Sahibi Oktay Bozan'dır. Sorumlu Yayın Yönetmeni Yüksel Gümüş'tür. Düzenli bir yayın tarihi yoktur. Dergide lise öğrencilerine yönelik çalışmalar yer almaktadır.

d.46. Güldamlası (Ocak 2007)

Diyarbakır Fatih Lisesi yayın organı olan bu derginin imtiyaz sahibi okul adına Abdurrahman Sevgili'dir. Genel Yayın Yönetmenliğini ise M. Ali Abakay yapmıştır. Eğitim, Kültür, Sanat ve Edebiyat alanıyla ilgili konuları içermektedir. Tek sayı yayınlanan dergi, Ocak 2007 tarihlidir.

d.47. Özel Diyarbakır (2008)

Diyarbakır İl Özel İdaresi Dergisi olan bu yayının İmtiyaz Sahibi Ahmet Aydın'dır. Valilik çalışmaları, İl Özel İdaresini, Gap'ı ve Diyarbakır şehrinin kültürüne değinen bu dergi yalnızca iki sayı çıkmıştır.

d.48. Palto (Mart 2009)

Sanat ve Edebiyat dergisi olan palto 2009 yılında çıkmış olup diğer illere de gönderilen bir yayındır. Yazı İşleri Müdürü Azad Ziya Eren'dir

Palto Dergisi, kentlerin, TV'lerin, Reklam panolarının, vitrinlerin kısaca çevremizde gördüğümüz her türlü görsel kirliliğin, zevksiz ve yüzeyselliğin yozlaştırdığı, rahatsız ettiği ya da alışkanlık yaratarak sıradanlaştığı beğeni düzeyini yüksek tutmayı ve görselliğin sanatsal yönünü öne çıkarmayı amaçlamaktadır. Dergi yayın hayatına devam etmemektedir.

d.49. Me'va (Nisan 2009)

Yenişehir İmam Hatip Lisesi edebiyat ve kültür dergisi olarak, yılda bir kez yayınlanmaktadır. Genel yayın yönetmeni M. Salih Geter'dir. 3. Sayısı çıkan dergi, yayın hayatına devam etmektedir.

d.50. Diyar Life (Temmuz 2009)

Diyar Life Basın Yayın Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Çilem Tunç'tur. Temmuz 2009'da yayınlanan dergi, halen aylık olarak çıkmaktadır. Dergi'de kimi zaman kültürel kimi zaman da magazin konuları-dosyaları ön plânda görülmektedir.

d.51. İstiridye (2009)

Namık Kemal Lisesi'nin kültür ve edebiyat dergisi'dir. Okul adına İmtiyaz Sahibi Ahmet Yakşi'dir. Derginin Yayın Yönetmenliğini de Edebiyat Öğretmeni Mahir Mücde yapmaktadır. Dergide lise öğrencilerine yönelik çalışmalar beraberinde

eğitime yönelik yazılar yer almaktadır. En son sayısı Aralık 2011 tarihini taşımaktadır.

d.52. Ceviz (Nisan 2010)

Özel yeni Ortadoğu Lisesi Kültür ve Edebiyat Dergisi'dir. Okul adına İmtiyaz Sahibi Ahmet elik'tir. Sadece Nisan 2010'da çıkan dergi, yayınına devam etmemiştir.

d.53. Üniversite Hastanesi (2010)

Dicle Üniversitesi Hastaneleri adına İmtiyaz Sahibi Başhekim Sait Alan'dır. 2010'da yayına başlayan derginin ikinci sayısı yayınlanmıştır. Dicle niversitesi yayını olan bülten, niversite hastanelerindeki hastalara verilen hizmeti ve hastanelerdeki yeniliği okuyucularına sunmaktadır.

d.54. Petek Life (2010)

İmtiyaz Sahibi Petek Gıda Şirketi adına Ali Demir, Yazı İşleri Müdürü ise Cebrail Demir'dir. Dönemlik yayınlanmasına rağmen, zamanında çıkmamaktadır. Petek Pastaneler Zinciri'nin tanıtımı beraberinde Şehrin kültürel yönlerini ele almaktadır. Dergi 3. sayıdadır.

d.55. Özgür niversite (2010)

Dergi Diyarbakır'da zgr-Der tarafından çıkartılmaktadır. İmtiyaz Sahibi Emin Altun'dur. Yazı İşleri Müdürlüğünü Semra Türkmen Yılmaz yapmaktadır. 12. Sayıya ulaşan dergi, yayınına devam etmektedir. Dergi, İslm muhtevasıyla dikkat çekmektedir.

d.56. Diyar Bülten (2010)

Diyarbakır Mimarlar Odası bülteni olan bu derginin İmtiyaz Sahibi Necati Piriioğlu'dur. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü, Yavuz Ziya Zeytinoğlu'dur. Bülten, dergi ebadında ve muhtevasında dört ayda bir yayınlanmaya devam etmektedir.

d.57. Şewçıla (2011)

Diyarbakır'da çıkan bu derginin İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Müdürü Sıdki Zilan'dır. Bu dergi Zazaca olarak çıkmaktadır. Dergide çeşitli edebi yazılar yer almaktadır. Dergi 2 sayı çıkmış olup yayınına devam etmektedir.

d.58. Emek ve Toplum (Ekim-Kasım 2011)

Derginin ilk sayısı Ekim Kasım 2011 tarihini taşımaktadır. İmtiyaz Sahibi Diyarbakır Emek Akademisi adına İhsan Babaoğlu'dur. Sorumlu Yazı İşleri Müdür Selahattin Alp'tır.

Dergi iki aylık, politik kültür ve tarih içerikli konular yer alır. Ücretsiz dağıtıldığı logoda yer alan dergi'nin iki aylık dönmeler içinde çıktığı her ne kadar belirtilmişse de diğer sayılarına ulaşılamadı.

d.59. Teneffüs (Mayıs 2011)

Mustafa Kcmal İlk Öğretim Okulu eğitim ve kültür dergisidir. Okul adına İmtiyaz Sahibi Eşref Edip Ekmen'dir. Bu dergi, ilköğretim öğrencilerine yönelik çıkartılmıştır.

d.60. Sıtkı Usta (Haziran 2011)

Kültür dergisi olarak üç ayda bir çıkmaktadır. İmtiyaz Sahibi Kadayıfçı Sıtkı Usta adına Süleyman Altunbay'dır. Bu derginin baskısı İskenderun'da olup Genel Yayın Koordinatörü Edip Yükselen'dir. Dergi, kültürel yapısı yanında Sıtkı Usta Kadayıf işletmeciliğinin de tanıtıldığı bir dergidir. Günümüzde dergi yayınına devam etmektedir.

Yapılan araştırmalarımız çerçevesinde Diyarbakır'da yayınlanmış, güncelliği söz konusu olan ve olamayan bir kısım dergilere yer verildi. Elbette bu çalışmada dergilerin tümünü ele alıp değerlendirmek mümkün değildir. Yayımlanan diğer dergilerin isimleri: *Çınar'ın Sesi* (2002), *Disiad* (2004), *Sanat ve Edebiyat'ta Yaratım* (2004), *Gençliğin Sesi* (2004), *Uzak Ülke* (2005), *Meşale* (2005), *Pitoresk*

(2005), *Mehmetçik İlköğretim Okulu* (2007), *Umut* (2008), *Ekodiyar* (2008), *Diyarbakır ve Yaşam* (2009), *Genç Düşün* (2009), *Anadolu Aslanı...*

Birkaç dergi yayınlandıktan sonra gazeteye dönüşmüştür veya gazeteden dergiye dönüşen yayınlar vardır.

Günümüzde önemli bir sektör durumuna ulaşan dergicilik çok geniş bir alana yayılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında uzmanlık alanlarına göre daha da çeşitlenen mesleki, ticari ve teknik dergiler, kendi alanlarındaki en son gelişmeleri aktarmakta ve teslim ettikleri kesimin çıkarlarını savunmaktadır.. Sınırlı bir tirajı olmakla birlikte, reklâmcılara belirli tüketici çevrelere doğrudan ulaşma açısından geniş olanaklar sunmaktadır. Konularında uzman yazarların makalelerine yer veren söz konusu dergiler yetkin baskılarıyla da dikkati çekmektedir.

e. Radyo ve TV Yayıncılığı

Diyarbakır basınında görülen bu hızlı gelişmede TRT de yerini aldı. Diyarbakır'da bir radyo istasyonu kurulması kararı 10 Şubat 1959 gün ve 4/11296 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda yer aldığı, hatta ihale edilip müteahhit firma ile sözleşme bile imzalandığı halde bu karardan 31 Mayıs 1961 gün ve 5/1260 sayılı resmi bir Kararname ile vazgeçildi. Böylece, DP'li Adnan Menderes Hükümeti'nce alınmış olan Diyarbakır'da bir radyo istasyonu kurulması kararı, askeri ihtilal döneminde Milli Birlik Komitesi'nce iptal edilmiştir.¹⁸¹

1963 yılı Ekim ayından itibaren Toprak Mahsulleri Ofisi'nin Diyarbakır'da bulunan telsizinin her gün, 6,5 saat süre ile radyo yayını yapmasına karar verilmiştir. Böylece 300 w gücünde ve kısa dalgadan yayın yapan Diyarbakır il radyosu faaliyete geçmiştir. Daha sonra 1968'de TRT 1 Kw gücünde ve gene kısa dalga üzerinden yayın yapan bir verici kurmuş ve yayın saatlerini de 12,5 saate çıkarmıştır.¹⁸²

Diyarbakır'da güçlü bir radyo istasyonu kurulmasına ise 1964 yılında başlandı. Tüm Güneydoğu'yu yayın alanı içine alacak güçte (300 KW'lık) olarak kurulması kararlaştırılan Diyarbakır Radyosu, Çınar yolunda kurulan büyük verici

¹⁸¹ MERCAN, a.g.e.,s. 63.

¹⁸² İl Yıllığı, a.g.m.,s. 461.

istasyonunun tamamlanmasıyla 8 Kasım 1969 günü törenle açıldı. Bu yıllarda Diyarbakır TV'de, paket yayını yapılıyordu. Haberlerin canlı okunduğu TV'de Şengül Kılıç gibi sonradan ülke çapında isim yapan spikerler yetişti.¹⁸³

Bölge radyosu olarak çalışmakta olan Diyarbakır radyosu 72.456 Km² lik alan içerisinde 1,650 000 nüfusa hitap etmekteydi. Diyarbakır radyosu yayına geçmesiyle birlikte bölgede yaşayan halkın büyük bir ihtiyacına cevap verecek ve uzun zamandan beri çevre yabancı radyoların etkisi altında kalan bölge halkına kendi radyosunu dinleme olanağı sağlamış durumdadır. Geceleri ise Diyarbakır vericisini Türkiye'nin büyük bir kısmı dinleyebilmekteydi.¹⁸⁴

Diyarbakır televizyonu ise aynı yıl hizmete girmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultu da Karacadağ'ın 1936 metre yükseklikteki Kollubaba tepesine Diyarbakır televizyon verici istasyonu yapılmıştır.

Diyarbakır televizyon vericisinin yayınlarını 47 915 Km. karelik bir alandaki bir milyon 700 bin kişi izleyebilecektir. Diyarbakır televizyon vericisinin yayın alanına giren il ve ilçeler şunlardır: Diyarbakır, Mardin, Urfa, Adıyaman, Lice, Hani, Dicle, Ergani, Maden, Pütürge, Çüngüş, Çermik, Çınar, Batman, Silvan, Hazro, Bismil, Ömerli, Gercüş, Mazıdağ, Kızıltepe, Derik, Viranşehir, Akçakale, Hilvan, Gerger, Bozova, Kahta, Savur.¹⁸⁵

Günümüzde ulusal basının yanı sıra yerel basının var olduğu gibi ulusal yayın yapan televizyon kanallarının yanında yerel televizyon kanalları ve yerel radyolar da vardır. Radyo ve TV yayıncılığı alanında herhangi bir çalışma yapıldığı görülmemiştir. Bu neticede yaptığımız anket araştırması verilerinde Diyarbakır'da televizyon yayıncılığında 5 tane yerel, 2 tane ulusal, 1 tane de ulusal arası alanda yayın yapan kanallar bulunmaktadır. Bunlar: Can TV, TV 21, Söz TV, Art TV (amed TV), Gün TV, Uzay TV (ulusal), Çağrı TV (ulusal) ve Dicle TV (ulusal arası)'dir¹⁸⁶.

¹⁸³ MERCAN, a.g.e.,s. 63.

¹⁸⁴ İl Yıllığı, a.g.m.,s. 461.

¹⁸⁵ İl Yıllığı, a.g.m., s. 462.

¹⁸⁶ Bknz. : Ek - 2: Anket Örnekleme.

Yerel radyolar da ise 6 tane yerel, 1 tane bölgesel, 1 tane de ulusal yayın yapmaktadır. Bunlar: Can Fm, Radyo Değişim Fm, Doğan 21 Fm, Nur Fm, Art Fm (amed), Gün Fm, TRT Gap (bölgesel) ve Çağrı Fm'dir.

e.1. Can TV - Radyo (1993)

Yapılan anket çalışmaları neticesinde,¹⁸⁷ Diyarbakır'da yerel yayın akışında ilk olarak, 1993 yılında kurulan Can Yayıncılığı görülmüştür. Bu şirket Nevzat Bingöl, Yusuf Karadağ ve Mehmet Dalgıç ortaklığında kurulmuştur. 1996 yılı itibarıyla Mücahit Can şirkete hisse ortağı olmuştur. 2002'den bu yana şirket Mehmet Dalgıç ve Mücahit Can tarafından yönetilmektedir. Yayın koordinatörlüğünü ise Ahmet Dalgıç yapmaktadır.

Dürüst, objektif, tarafsız bir anlayışla Diyarbakır ve ilçelerine hitap etmektedir. Yaş grubu olarak genele hitap eden bu kanal, hafta içi her gün Türkçe ve Kürtçe yayın yapmaktadır. 14 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla çalışmaktadırlar. Canlı yayın programlarına bakıldığında: haber bültenleri, müzik programları, Tarafsız Bölge, 3. Göz, İslami Bakış, İslam ve Kadın, Spor Ekstra, Çand-û Huner (Kültür ve Sanat) gibi yayın akışlarıyla izleyici karşısına çıkmaktadır. Ayrıca internet üzerinden de halka ulaşmaktadırlar.

Can Radyo ise 100.0 yayın frekansı ile gün içerisinde 4 tane canlı yayın akışı sağlamaktadır. Yayın türü olarak Özgün, Kürtçe ve halk üzerine yapılmaktadır.

e.2. Değişim Radyo (1993)

Değişim Radyo, Budak Değişim Reklâm ve yayıncılık tarafından 1993 yılında hizmete girmiştir. İmtiyaz Sahibi ve Yönetmeni Ahmet Budak'tır. Radyonun yayın politikasında siyasi ve politik bir amaç görülmemektedir. 95,0 yayın frekansı ile gün içerisinde 3 tane canlı yayın akışını Türkçe, Kürtçe ve Zazaca olarak sağlamaktadır. Halk, pop ve klasik türde yayın yapılmaktadır.

Değişim Radyo, bir defaya mahsus 100 saat kesintisiz canlı yayın akışı yapması üzerine Diyarbakır Valiliği tarafından Teşekkür Belgesi verilmiştir. Yaş

¹⁸⁷ Bknz. : Ek - 2: Anket Örnekleme.

grubu olarak 18 – 28 arası hitap eden Değişim Radyosunun internet yayını günümüzde yoktur. 2011 yılının Ekim ayında radyo el değiştirmiştir. Günümüzde yayın akışına devam etmektedir.

e.3. Doğan21 Fm (1994)

Diyarbakır'da yayın hayatına başlayan Doğan21 Fm, 1994 yılında kurulmuştur. İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yöneticisi Aytekin Yılmaz'dır. Genel bir yayın politikası ile tüm yaş grubuna seslenmektedir. 103,0 yayın frekansı ile gün içerisinde 4 tane canlı yayın akışı sağlamaktadır. Bunlar: Ümitli İstekler, Ali ile Psigomik ve Veyseli Hüzün'dür. İnternet üzerinden de yayın yapan bu yayıncılık, günümüzde yayın akışına devam etmektedir.

e.4. Nur Fm (1994)

Güven Radyo ve TV Yayıncılık Şirketi tarafından 1994 yılında kurulmuştur. Genel Yayın Yönetmeni Rıfat Toprak'tır. İlmî, Edebi ve Kültürel bir yayın politikası yürüten bu radyo, genel yaş grubuna hitap etmektedir. 96,05 yayın frekansı ile gün içerisinde 12 tane haber bülteni 2 tane de istek programı ile canlı yayın akışı sağlamaktadır. Sabahları gazete manşetleri canlı olarak okunmaktadır.

İslami ağırlıklı bir yayın ilkesi ile hareket eden bu radyo internet üzerinden de yayın akışı sağlamaktadır. Bölgesel olarak 3 il (Elazığ, Bingöl, Batman) sınırlarına ulaşan yayınlarıyla, günümüzde yayın akışına devam etmektedir.

e.5. TV 21 (1995)

Diyarbakır'da yerel TV olarak 1995 yılında kurulan ikinci kanaldır. İmtiyaz Sahibi Remzi Durmaz'dır. Yayınlandığı tarihten bu yana üç kez el değiştirmiştir.

Her kesime hitap eden bir yayın politikası yürütmektedir. 12 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla çalışmaktadırlar. Yaş grubu olarak genele hitap eden bu kanal, hafta içi her gün canlı yayın yapmaktadır. Canlı yayın programlarına bakıldığında: Haber bültenleri, müzik programları, Perspektif, Eğitim Günleri, Futbol Diyarı gibi

yayın akışlarıyla izleyici karşısına çıkmaktadır. Ayrıca internet üzerinden de halka ulaşmaktadırlar. Günümüzde yerel olarak yayınına devam etmektedir.

e.6. Söz TV (1996)

Söz Gazetesi'nin yanında Söz TV'yi de görmekteyiz. Bu kanal da Mehmet Ali Altındağ bünyesinde kurulmuştur. Kanalin İmtiyaz Sahibi Naif Durgun'dur.

Tarafsız, ilkeli, cevap hakkına dayalı ve hukuka saygılı bir anlayışla Diyarbakır halkına hitap ettiği belirtilmektedir. Yaş grubu olarak genele hitap eden bu kanal, hafta içi her gün Türkçe ve Kürtçe yayın yapmaktadır. 75 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla hizmet eden bu kanal, sosyal ve kamu içerikli ve haber amaçlı bir yayın çizgisi yürütmektedir. Canlı yayın programlarına bakıldığında: Haber bültenleri, müzik programları, eğlence programları, spor sunumları, çocuk programları, dini içerikli programlar yer almaktadır. Birkaç program adlarına bakacak olursak, Pazar Sohbetleri, Nurdan Damlalar, İnanç Dünyası, Analiz, Eyvanımızdan Esintiler, Kale İçi gibi yayın akışı sağlamaktadır. İnternet üzerinde tv yayını yapan bu yayıncılık, günümüzde yayın akışına devam etmektedir. 2011 yılı itibarıyla Uzay TV ile ortak yayın yapmaktadır. Basın - yayın organlarının kronolojik olarak ele alındığı bu çalışmanın alt kısımlarında Uzay TV'ye değinilecektir.

e.7. Amed TV - Radyo (Bağ TV Radyo – Art TV – 1996)

Diyarbakır'da yerel yayın akışında, yerini ilk olarak Bağ TV Radyo adıyla 1996 yılında başlamıştır. Daha sonra Art adıyla tv ve radyo yayını sürdüren bu kanal son olarak 2010 yılında Amed TV ve Radyo olarak üçüncü bir değişiklik yapmıştır. İmtiyaz sahibi Hüseyin Baybaşin'dir.

Dürüst, objektif, tarafsız ve ilkeli habercilik anlayışıyla Diyarbakır il geneline hitap etmektedir. Yaş grubu olarak genele hitap eden bu kanal, hafta içi her gün Türkçe ve Kürtçe yayın yapmaktadır. 12 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla çalışmaktadırlar. Canlı yayın programlarına baktığımızda: Haber bültenleri, müzik programları, tartışma programları gibi yayın akışlarıyla izleyici karşısına çıkmaktadır. Ayrıca internet üzerinden de halka ulaşmaktadırlar.

Amed Radyo ise Aktüel Fm'den sonra bu alarak yayın hayatına devam etmektedir. Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Yasin Arslan'dır. 100,5 yayın frekansı ile gün içerisinde birkaç tane canlı yayın akışı sağlamaktadır. Yayın politikası olarak tarafsız hareket etmektedir. Türkçe ve Kürtçe müzik programları sunmaktadır. Tüketici Köşesi ismiyle yayınlanan program en çok seyredilen programlar arasındadır. Günümüzde yayın akışı devam etmektedir.

e.8. Gün TV – Radyo (2002)

Gün Radyo ve Gün TV, merkezi Diyarbakır olan, ilin merkez ve ilçelerinde yerel yayın yapan bir radyo ve televizyon kuruluşudur. Türkiye'de Kürtçe yayın için 23 Mart 2004 tarihinde RTÜK'e başvuran ilk yayın kuruluşudur. 2 yıl sonra aldığı izin sonucu 23 Mart 2006 tarihinde Dergûşa Çandê (Kültür Beşiği) adlı Kürtçenin Kurmancî lehçesinde bir kültür sanat programı yaparak Türkiye özel radyo ve televizyon tarihinde ilk defa farklı dil ve lehçelerde yayına başlamıştır. Kuruluşun Türkiye'de ilk Kürtçe reklam ve belgesel yayınlama gibi bazı ilkleri de vardır.¹⁸⁸

Gün Radyo ve Gün TV'nin İmtiyaz Sahibi Fuat Coşacak'tır. Genel yayın yönetmeni ise Gülay Aksoy'dur. Objektif, tarafsız, dürüst, özgür, sansürsüz, demokratik ve eşitlikçi bir anlayışla Diyarbakır halkına hitap etmeyi hedef edinmiştir. Yaş grubu olarak genele hitap eden bu kanal, hafta içi her gün Türkçe ve Kürtçe yayın yapmaktadır. 25 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla hizmet eden bu kanal, ekolojik ve insan haklarına dayalı bir yayın çizgisi yürütmektedir. Canlı yayın programlarına baktığımızda: Ülkede Gündem, Haber Analiz, Zazaki Analiz, Roja Welat, Wıru Winayış (Bilgi ve Aydınlik) gibi yayınlar sunulmaktadır. İnternet üzerinde Tv yayını yapan bu yayıncılık, günümüzde yayın akışına devam etmektedir.

Gün Radyo ise 89,0 yayın frekansı ile gün içerisinde 6-7 tane canlı yayın akışı sağlamaktadır. Genel yayın yönetmeni Orhan Kaçak'tır. Yayın türü olarak Özgün, Kürtçe ve Halk üzerine istek programları yapılmaktadır. Gün Radyo ve Gün TV 'nin aldığı ödüller: Ape Musa Basın Ödülü, Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye

¹⁸⁸ http://www.gunradvotv.com.tr/gun/?page_id=7 25.03.2012

Gazeteciler Sendikası, Metin Göktepe, Hüseyin Çelebi, Belediyelerden, Avrupa ve Irak'tan çeşitli ödüller almıştır.

e.9. Dicle TV (Kasım - 2009)

Dicle TV Diyarbakır'da uydu üzerinden uluslar arası yayın yapan bir televizyon kanalıdır. 2009 yılının Kasım ayında kurulan bu kanal, Türkçe ve Kürtçe ağırlıklı yayın yapmaktadır. Bu kanalın İmtiyaz Sahibi Hasan Sancar'dır.

Mümkün olduğu kadar objektif ve bağımsız bir habercilik anlayışına sahip olduğu belirtilen bu televizyon kanalı tüm yaş gruplarına seslenmektedir. 10 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla çalışmaktadırlar. Canlı yayın programlarına baktığımızda: haber bültenleri, müzik programları, tartışma programları gibi yayın akışlarıyla izleyici karşısına çıkmaktadır. Dicle TV internet sitesi üzerinden haber içerikli bilgiler vermektedir. İnternet üzerinden canlı yayın akışı mevcut değildir. Yayın akışı günümüzde devam etmektedir.

e.10. Çağrı TV (Eylül 2011) – Radyo (2004)

Çağrı TV ve Radyo merkezi Diyarbakır'da olan, ulusal alanda yayın yapan bir radyo ve televizyon kuruluşudur. Çağrı TV 2011'in Eylül ayında kurulmuştur. İmtiyaz Sahibi Abdulsamet Yalçın'dır.

İslami hassasiyetleri ön planda tutan bir anlayışıyla tüm yaş grubuna seslenmektedir. 15 kişilik bir teknik eleman kadrosuyla çalışmaktadırlar. Canlı yayın programlarına baktığımızda: Seadeti Dareyn, Cennetin Çocukları, İpucu, Haber Bültenleri, Fıkıh programları gibi yayınlardır. Yayın ilkesi olarak Allah'ın ve Resulünün haram kılmadığı her şey benimsenmektedir. İnternet üzerinde tv ve radyo yayını yapan bu yayıncılık, günümüzde yayın akışına devam etmektedir.

Çağrı Radyo ise 99,0 yayın frekansı ile gün içerisinde sunuculuk üzerinden canlı yayın akışı sağlamaktadır. Genel yayın yönetmeni İbrahim Furkan'dır. Diyarbakır ve ilçelerine İslami ağırlıklı yayınlara hizmet etmektedir. Çağrı TV ve Radyo sivil toplum kuruluşlarından çeşitli ödüller almıştır.

e.11. Uzay TV (2011)

Uzay TV merkezi Diyarbakır'da olan, ulusal alanda yayın yapan bir televizyon kuruluşudur. Yerel kanlardan Söz TV ile ortak yayın yapmaktadır. 2011 yılında kurulan kanalın İmtiyaz Sahibi Zehra Ayşe Yaşar'dır. Yayın akışı, ilkesi Söz TV'de belirtilenler doğrultusundadır.

Buraya kadar değinilen televizyon kanalları ve radyolar hakkındaki bilgilere anket çalışması neticesinde ulaşılmıştır.¹⁸⁹

f. İnternet

İnternet teknolojisi Türkiye'ye ilk olarak, 1987 yılında Ege Üniversitesi'nin öncülüğünde kurulan, Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı ile gelmiştir. 12 Nisan 1993'te de Ankara-Washington arasında kiralık hatla kurulan bağlantı ile Türkiye internetle tanışmıştır. 1994 yılında da kurumlara ve firmalara internet hesapları verilmeye başlanmıştır. 1996'da Türkiye'nin ilk internet altyapısı olan TURNET devreye girmiştir. 1998'de Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde İnternet Üst Kurulu oluşturulmuştur.

Başta Superonline olmak üzere çok sayıda internet servis sağlayıcı şirketin uygun ödeme koşullarıyla piyasaya girmesi, aynı zamanda bilgisayar satışlarının da artması, Türkiye'de internet kullanımının artmaya başlamasını sağlamıştır. Daha sonra ise internete hızlı erişim imkânı sağlayan ADSL bağlantısı için çalışmalara başlanmıştır. Türk Telekom özelleştirmesinden önce başlatılan çalışmalar ile kurulan altyapı, Türkiye'de kesintisiz internet erişiminin büyük bir hızla yapılmasına olanak sağlayacak boyuta gelmiştir.

Nüfusa oranla internet kullanıcı sayısındaki artış rakamlarına bakıldığında Türkiye'nin dünya ortalamasının üstüne çıkmış durumdadır. Dünyada internetin büyüme hızı ülke ortalamasında yüzde 15–17 aralığında bulunmaktadır. Türkiye ise hem internet kullanıcı sayısı hem de ADSL kullanımı artış hızında son beş yılda her yıl yüzde 30'ların üzerinde performans göstermiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Bknz. : Ek - 2: Anket Örnekleme.

¹⁹⁰ <http://www.turk.internet.com> 05.02.2012

İnternetin Türkiye’de gelişmeye başladığı 1990’lı yılların ortalarından itibaren, teknolojik yatkınlığı yüksek olan Türk gazeteleri internet üzerinde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Yerel gazeteler, ayrıca internet üzerinden faaliyet gösteren bazı haber portallarını da haber kaynağı olarak kullanabilmektedirler.

Diyarbakır’da 1994 yılında hizmete giren internet ilk olarak Bps sistemi üzerinden telefon numarası girilerek internete bağlanılmaktaydı. 1996 yılları sonrası Türkiye’nin ilk internet altyapısı olan TURNET üzerinden hizmet vermiştir. Daha sonra 2003 yılı itibarıyla ADLS üzerinden abone sayısı artarak gelişme göstermeye devam etmiştir.*

Günümüzde internet sistemi üzerinden ulusal ve yerel gazete sitelerine erişim oranı artmıştır. Bunun beraberinde birçok yazar, araştırmacı ve gazeteci sanal ortamda gazetelerden farksız kimi haber sitelerini yayına geçirmiştir.

f.1. Diyarbakır’daki Yerel Gazetelerin İnternet Sayfaları

Günümüzde yayımlanmakta olan yerel gazetelerin internet adresleri üzerinden de güncel haber akışı sağlanmaktadır. Bunlar:

- <http://www.yeniyurtgazetesi.com/>
- <http://www.mucadelegazetesi.com.tr/>
- <http://www.ozdiyarbakirgazete.com/>
- <http://www.diyarbakirsoz.com/>
- <http://www.diyarbakirolay.com.tr/>
- <http://www.guneydoguekspres.com/>
- <http://www.diyarbakirhaber.com.tr/>
- <http://www.diyarbakiryeniGUN.net/>
- <http://dogruhaber.com.tr/>
- <http://www.ozgurhabergazetesi.com/>
- <http://www.guneydoguguncel.com/>

* Bilişimci Gernaz SERİN ile yapılan görüşme, Serin Bilgisayar Lmt. Şirketi İç Ofis Yenişehir / Diyarbakır, 02.03.2012, 14.30.

f.2. Diyarbakır'daki Yerel Gazetelerden Bağımsız İnternet Siteleri

Diyarbakır'ı tarihi, kültürel ve edebi yönleriyle ele alan ve sürekli güncellenen internet siteleri bulunmaktadır. Bu sitelerde şehrin dünü ve bugünü bir arada verilmektedir. Şehrin tanınması ve tanıtılması ekseninde, önemli çalışmalar yer almaktadır. Bunlardan bazıları:

- <http://www.diyarinsesi.org/>
- <http://www.diyarbakir.com/>
- <http://www.haberdiyarbakir.com/>
- <http://www.diyarbakir.com/>
- <http://www.diyarbakirspor.org/>
- <http://www.surhaber.net/default.asp>
- <http://www.edebiyatdostlari.com/>
- <http://www.diyarhaber.org/>
- <http://haberdiyarbakir.org/>
- <http://www.diyarmedya.com/>
- <http://www.diyarbakirhabermerkezi.com/>
- <http://diyarbakir.haber3.com/>
- <http://www.hancepek.tr.gg/>

SONUÇ

Osmanlı modernleşmesinin önemli bir faktörü ve taşıyıcısı olan gazeteler, son dönem Osmanlı toplumunu ve Cumhuriyet Türkiye'sindeki düşünce tarihini anlamak açısından önemli bir tarihsel materyaldir. Bu çerçevede Osmanlı dönemi ve sonrası Diyarbakır'da Yerel basını ele almayı hedefleyen bu çalışmada öncelikle basının tarihsel süreci ve tarihsel süreçte matbaanın Osmanlı'da ortaya çıkışı, kısa değerlendirildikten sonra, Osmanlı'da ilk gazetenin ortaya çıkışı ve ilk örnekleri ele alınarak basın tarihi açısından tarihsel bir arka plan verilmeye çalışıldı.

Gazeteciliğin tarihsel arka planı ile birlikte, gazeteciliğin ana vatanı olan Batı'daki örnekleri dikkate alındığında, modern toplum yapılanmasında yasama, yürütme ve yargıdan sonra en önemli dördüncü güç olarak nitelendirilen basının; siyasal, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve düşünce tarihi açısından modernleşme tecrübesini anlamak açısından önemli bir tarihi kaynak olduğu görülmektedir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada "Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basın" olayı ele alınmıştır. Bu doğrultuda günümüze kadar gelen yerel medya kapsamındaki gelişmelere yer verilmiştir.

Gelişen teknoloji yerel basını olumsuz yönde etkilemiştir. Teknolojinin bütün olanaklarından yararlanabilen ve ekonomik olarak güçlü durumda bulunan ulusal basın gelişimini sürdürürken yerel basın aynı doğrultuda ilerleyememiştir. Teknolojik olarak kendini yenileyemeyen yerel basın içine düştüğü tüm bu olumsuz durumlardan ve hakkındaki olumsuz yargıların etkisiyle istenilen ilerlemeyi gösterememiştir. Günümüz yerel gazetelerinin çoğu resmi ilan pastasından bir pay almak için uğraş vermektedirler. Toplum gelişiminde ve demokratikleşme sürecinde etkin rol oynaması gereken yerel basın bugünkü durumu iç açıcı değildir. Türkiye'de yerel basına ilişkin olarak, işlevsel anlamda yeterince gelişmemişliğinden söz edilebilirse de sayısal anlamda mutlak birçoğluktan söz edilebilir. Türkiye'de azımsanmayacak ölçüde yerel basın kuruluşları tüm güçlüklerle, yetersizliklerle ve engellere rağmen varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Diyarbakır'daki yerel basın organları bunlardan bir kısmıdır.

Ekonominin teknoloji ağırlığıyla yeniden yoğrulduğu, iş yapış biçimlerinin ekonomiye yönelik olarak yeniden düzenlendiği bu dönemde medya da kendini yenilemeye devam etmektedir.

Bu çalışmamızın yerel basın çalışmalarına farklı bir şekilde ışık tutacak bir katkı oluşturacağına inanıyoruz. Daha çok genel hatlarıyla çizilen bu çalışmamızda ulusal ve yerel basına dair ön bilgilerin esas alındığını, ayrıntıların bir bölümünün verildiği yerel basının örnekleri, yaptığımız anket çalışmalarıyla bu verilere ulaşılmıştır.

Günümüzde Diyarbakır Yerel Basını üzerinde Usman ETİ, Cavit Orhan TÛTENGİL, Şevket BEYSANOĞLU ve Mehmet MERCAN eser vermiştir. Son dönemde Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali ABAKAY'ın konu hakkında iki ciltlik belgelere, biyografilere ve karşılaştırmalı gazete örneklerine dayanan, görsel, yazılı ve işitsel medyaya dair çalışması devam etmektedir. Diyarbakır Eğitim Tarihi isimli eserin bir bölümü de güncel basın-yayın organlarına ayrılmıştır.

KAYNAKÇA

- ABAKAY. Mehmet Ali. "Silvan Basın Tarihi" **I.Silvan Uluslararası Sempozyum Bildirisi**, (Basılmamış), Diyarbakır, 2009.
- ABAKAY. Mehmet Ali. **Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Diyarbakır'da Eğitim**, M.E. B Yayınları, Diyarbakır, 1998.
- ABAKAY. Mehmet Ali. **Diyarbakır Eğitim Tarihi**, Diyarbakır Söz Matbaası, Diyarbakır, 1995.
- AKYÜZ. Kemal. "Takvim-i Vakayi", **Türk Ansiklopedisi**, C. 30, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1981, s. 367.
- ATALAY. Talip. "Diyar-ı Bekir Vilayet Gazetesi'nde Çapakçur ve Genç", **I. Bingöl Sempozyumu**, Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi Yayınları: 1, 2007, s. 105 – 115.
- ATALAY. Talip. "Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyar-ı Bekir Vilayet Gazetesi ve Ermeniler", **Ermeni Sorunu Tartışılırken**, Heinrich Boll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Yayını, İstanbul, 2006, s. 103 – 115.
- BALİN. Remzi. **Diyarbakır Tarih – Coğrafya – Kültür**, Kısmet Kitabevi, Diyarbakır, 1966.
- BENĞİ. Hilmi. "Türkiye'de Haber Ajansları", **Yeni Türkiye Dergisi Cumhuriyet Özel Sayısı**, Aralık, 1998, s. 2807.
- BERKES. Niyazi. **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 5.Baskı, Ekim, 2003.
- BEYSANOĞLU. Şevket. **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları**, C. 3, İş Matbaacılık Ticaret, Ankara, 1978.
- BEYSANOĞLU. Şevket. **Basın ve Yayın Dünyamızda Diyar-ı Bekir**, Ankara, 1970.

- BEYSANOĞLU, Şevket, “Ölümünün 20. Yıldönümünde Ali Nüzhet Göksel”, **Ziya Gökalp Dergisi**, C. 4, S. 1, 1981, s. 48 – 55.
- BOZDAĞ. İsmet. **Dünyada ve Türkiye’de Basın İstibdadı**, Emre Yayınları, İstanbul, 1992.
- BÜLBÜL. Rıdvan. **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**, İletişim Kitapları, İstanbul, 2001.
- ÇAVDAR. Tefik. **İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler**, İmge Yayınevi, Ankara, 2007.
- ÇELİK. Hüseyin. “Muhbir Gazetesi”, **İslam Ansiklopedisi**, Türk Diyanet Vakfı, C.31, İstanbul, 2006, s. 32 – 39.
- EBÜZZİYA. Ziyad. “Ceride-i Havadis”, **İslam Ansiklopedisi**, C.7, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993, s. 406 – 407.
- ERGÜRBÜZ. Şefik. **Matbaacılık Tarihi**, İzmit, 1947.
- ERTUĞ. Hasan Refik. “Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti?”, **Yeni Türkiye**, İstanbul, 1959, s. 174 – 182.
- ETİ. Umsan. **Diyarbakir**, Diyarbakir Matbaası, Diyarbakır, 1937.
- ETİ. Umsan. **Diyarbakır’da Gazete ve Diyarbakır Neşriyat Tarihi**, Diyarbakır Basımevi, Diyarbakır, 1940.
- GALANTİ. Avram. **Türkler ve Yahudiler**, Fakülte Matbaası, İstanbul, 1947.
- GEZGİN. Suat. “Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektif”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C. 19, İstanbul, s. 12 – 16.
- GİRGİN. Atilla. **Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2001.
- GİRGİN. Atilla. **Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

- HAYTA. Necdet. "Tasvir-i Efkâr Gazetesi 1862–1869", **Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002.
- İNÜĞÜR. Nuri. **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993.
- İSKİT. Server. **Hususi İlk Türkçe Gazetemiz ve Ağah Efendi**, Ulus Basımevi, Ankara, 1937.
- JEANNENE. Jean-Noel. **Başlangıçtan Günümüze Medya Tarihi**, (Çev. Esra Atuk), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.
- KABAÇALI. Alpay. **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**, Gazeteci Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- KOLOĞLU. Orhan. **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- "Kültür Bölümü." **Diyarbakır 1973 İl Yılığ**, Komisyon, İstanbul, 1973.
- LEWİS. Bernand. **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9.Baskı, Ankara, 2004.
- Malmisanij-Mahmud Levendî. **Li Kürdistana Bakur û Tirkiyê Rojnamegeriya Kürdi 1908-1992, (K.Irak ve Türkiye’de Kürt Basını 1908-1992)**, Öz-Ge Yayınları, Ankara, 1992.
- MERCAN. Mehmet. **Anadolu’da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını**, GGC Yayınları, Diyarbakır, 1998.
- MERGEN. Mevlüt. **Bibi’nin Diyarbakır Feryadı**, Dicle Üni. Basımevi, 2.Baskı, Diyarbakır, 2011.
- NÜZHET. Selim. **Türk Gazeteciliği 1931–1931**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- ORAL. Fuat Süreyya. **Cumhuriyet Basın Tarihi 1923-1973**, Sanayi Nefise Matbaası, Ankara, 1973.

ORAL. Fuat Süreyya. **Türk Basın Tarihi 1728-1922**, Birinci Kitap, Yeni Adım Matbaası, 1968.

ORAL. Fuat Süreyya. **Türk Basın Tarihi 1919-1965 Cumhuriyet Dönem**, İkinci Kitap, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1968.

ORTAYLI. İlber. “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, İletişim Yayınları, 1985, İstanbul, s. 231 – 244.

ÖZON. Mustafa Nihat. **Namık Kemal ve İbret Gazeteciliği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

ÖZKAYA. Yücel. **Milli Mücadelede Atatürk ve Basın II**, 1.Baskı, Cumhuriyet Gazetesi Yay, İstanbul, 2001.

ÖZTUNA. Güner. “Yazılı, Sözlü, Görüntülü; Basın Yayın İletişim Birimleri”, **Bilimsel Araştırma Ders Notları**, Marmara Ün. İletişim Fak. Yay, Yayın No:3, İstanbul, 1992.

TOKGÖZ. Oya. **Türkiye’de Yerel Gazetecilik Olgusu, Rolü ve Önemi**, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1980.

TOKGÖZ. Oya. **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

TOPUZ. Hıfz. **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Çiçek Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, Mart 1973.

TOPUZ. Hıfzı. **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, 1.Baskı, Kasım, İstanbul, 2003.

TÜLBENTÇİ. Feridun Fazıl. **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar**, Devlet Matbaası, 1941.

TÜTENGİL. Cavit Orhan. **Diyarbakır Basını ve Bölge Gazeteciliğimiz**, İstanbul, 1966.

TÜTENGİL. Cavit Orhan. **Diyarbakır Basını Üzerine Notlar (Gazeteler-Dergiler 1869-**

1953), İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954.

ULUS. Selma. “Yerel Basınımız”, **Marmara Üniv. İletişim Fak. Dergisi**, İstanbul, 1993, s. 77 – 85.

VARLIK. Bülent. “Yerel Basının Öncüsü: Vilayet Gazeteleri”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 98 – 105.

VARLIK. Bülent. “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 112 – 125.

YERLİKAYA. İlhan. “Tercüman-ı Ahval Gazetesi ve Hükümet Destekli Haber Anlayışı”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, C.4, S.21, Eylül, 1995, s. 60 - 63.

YÜCEL, Müslüm. **Kürt Basın Tarihi**, Aram Yayınları, İstanbul, 1998.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.ajansdiyarbakir.com/haber_detay.asp?haberID=1603

http://www.cihan.com.tr/bottomMenu?linkid=about_us

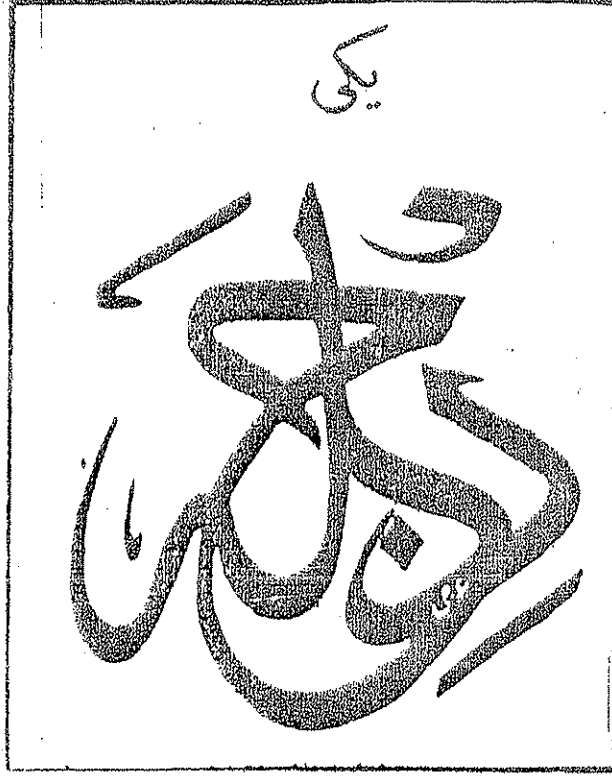
http://www.gunradyotv.com.tr/gun/?page_id=7

<http://www.iha.com.tr/Services.aspx>

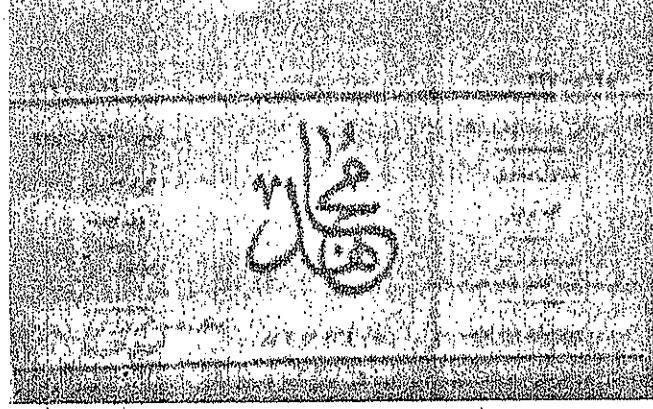
<http://www.turk.internet.com>

EKLER

EK – 1: Resimler



"Yeni Dicle" gazetesinin 1 Temmuz 1941
tarih ve 35 numaralı sayısı



"Mücahid" gazetesinin başlığı

Şark Postası

570

ص
x-21

امید

تاریخ
۷ شابل ۳۳۴

۳۳۴

337:570

AMID.
Rii Emiri, Diyarbakır (1857-1924)
Gazete
(Millet Ktp. A. E. Szt. 570) 96 sh. 1-6 sayı. 1335 H.
Amid matbaası, Diyarbakır.

دیاربکر — الحیره

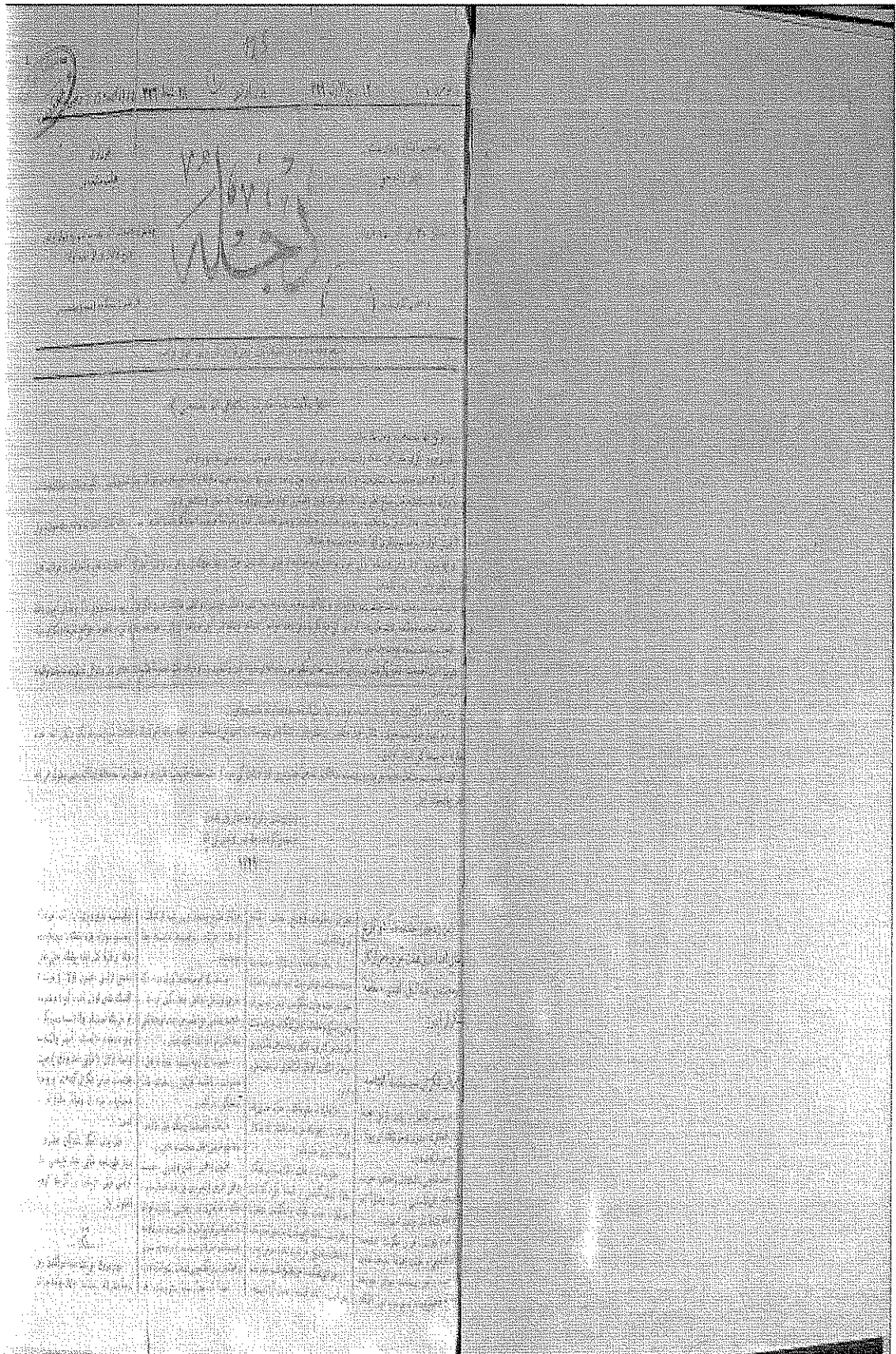
Mesopotamia

امید و دیار بکر و حلب و کرمانجستان و ننگال : علی امیری آمدی — (تاریخ) — (آمد) کابرد سلطان
سایم خان خیزلاری طرفین صورت کتبی : علی امیری سنت نظام شرای آمد و مار و مقله : علی امیری
آمدی — خزل : ایدی پانلی خاص شهر وقت با امیر موم — خزل : اسناد اکرم حافظ محمد شیان کبری
آمدی — خزل : مشاور الیهک غدیری احمد خانی آمدی — خزل : مشاور الیهک برادر زاده سی عبدالقادر
صبری آمدی — خزل : مشاور الیهک برادر زاده سی عبدالکریم صیدی آمدی — خزل : کتبی زاده
واصف آمدی — خزل : عولی آمدی دیار بکر اوران مدو استیق — خزل : فتح الله یغنی آمدی
سین — خزل : صدق آمدی منلیق — خزل : مهمل صبری آمدی انری زاده — خزل : علی امیری
آمدی — خزل : علی امیری آمدی — خزل : علی امیری آمدی — معاصرین دیار بکر و دیار :

مطبعة آمدی

۱۳۳۴

Ek 3 (Amid-i Sevda Gazetesi)



Ek 5 (Dicle Gazetesi)

GÖKALP

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

İzmir'de Yayın İşleri Müdürlüğü
Cemal Yılmaz
Başmüdürlüğü
Nispetiye Bulvarı

(PAZAR GÜNLERİNDE ÇIKMAZ)

İDARE HANE
Gün Caddesi - Sırtak Sokak No 21
Diyarbakir
Baskı Yeri: Gökalp Matbaası D. Blok

Foto Kurum D. Telsiz 1374 H. p. 16 - Ağustos - 1955

Fiyatı 5 Kuruş

27 / Ocak / 1955

PERŞEMBE

Yıl 1 Sayı 143

«Gökalp» gazetesinin bir sayısı

SAHİBİ
MEHMET BAYRAM
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Etiler Bulvarı
Diyarbakir HANCIYI YOLU
ZİYA GÖKALP MATBAASI
DİYARBAKİR
Telsiz 1374 P.K. 05

ZİYA GÖKALP

Pazar hariç hergün çıkar

16 EYLÜL 1955
PAZARYESİ
DARZ YOLU
İzmir Caddesi Üçer Blok
No 16-A
Yıl : 0 Sayı : 157
Fiyatı 20 Kuruşdur.

ADIMIZ ÜNİVERSİTEMİZ ÖLACAKTIR

«Ziya Gökalp» gazetesinin yeni sayılarından biri

Yayın Kurulu
T. CAHİT
İdare Hanesi
Rüşdî Hane
(5) Kuruluş

DIYARBEKİR

ALTIYI İKİNCİ YEME

Abone Sırtları
Rüşdî Hane
(5) Kuruluş

Abone Sırtları
Rüşdî Hane
(5) Kuruluş

Büyük Gazi Diyor, ki Diyarbekirli, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı Ve Makidonyalı Hep Bir Irkın Evlatları, Hep Aynı Cevherin Damarlarıdır

Büyük Gazi Ve Türklük

Diyarbekirli bir genç... Büyük Gazi'nin... Türklük... (The text continues with a detailed analysis of national identity and the role of the Great Leader, emphasizing the unity of all Turkish lands.)

...bir oğul... (The text continues with a detailed analysis of national identity and the role of the Great Leader, emphasizing the unity of all Turkish lands.)

Fahri Hemşehrimiz Gazi Hazretlerinin Diyarbekir'lilere Yüksek Hitabeleri

...Diyarbekirli... (The text contains the beginning of the address from the Great Leader to the people of Diyarbakir.)



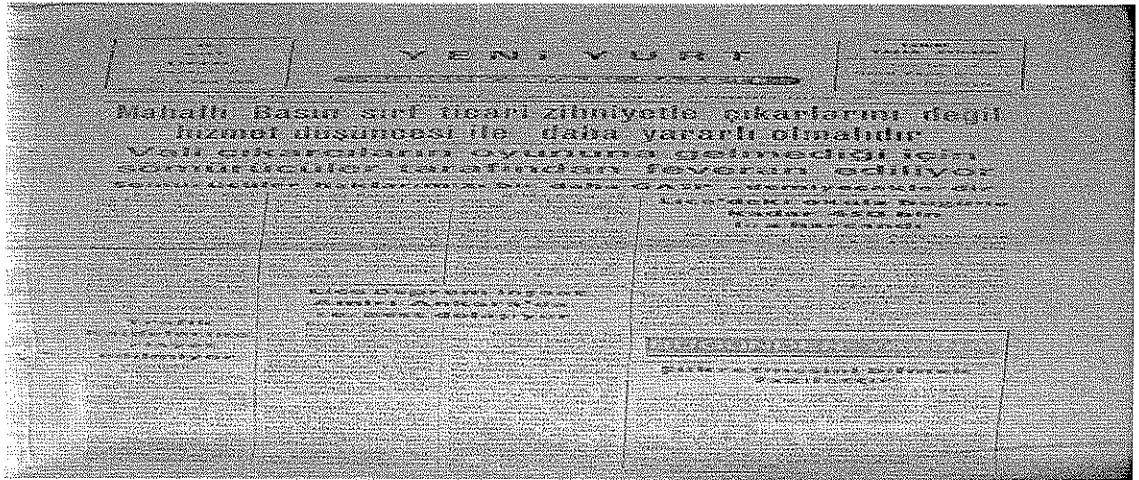
Büyük Müncimiz
M. KEMAL İZ.

...bu damarın... (The text continues with the address from the Great Leader to the people of Diyarbakir.)

...Diyarbekirli... (The text concludes the address from the Great Leader to the people of Diyarbakir.)



Ek 8 (Diyarbakır'da yayımlandıktan sonra Van'a nakledilen Yeni Yurd Gazetesi)



Ek 9 (1976 Yılında ve Günümüzde Çıkan Yeni Yurt Gazetesi)

Yenişehir Belediye Başkanı 4 Ton Çamur Gıda Etker Olayında

"Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar" Sempozyumunu Düzenlenecek

Mücadele
GÜNLÜK SİYASİ MESELELER GAZETESİ

4 Firma Et İthal Edecek

Afet Mağduru Çiftciye Müde

Seçimler Demokrasi'nin Sölenidir

Supheli sıfatıyla ifade verecek

ALTAN TAN'DAN KASET İDDİASI

Kampus bahar şenliği başladı

Ek 10 (Günümüzde Çıkan Mücadele Gazetesi)

"Seçimler demokrasi'nin sölenidir"

Supheli sıfatıyla ifade verecek

ALTAN TAN'DAN KASET İDDİASI

Kampus bahar şenliği başladı

Ek 11 (Günümüzde Çıkan Öz Diyarbakır Gazetesi)

Diyarbakır

Seçimimizde bir kilo et 30 liraya satılmakta

BASLARKENİ

Okuyucu İzzesi

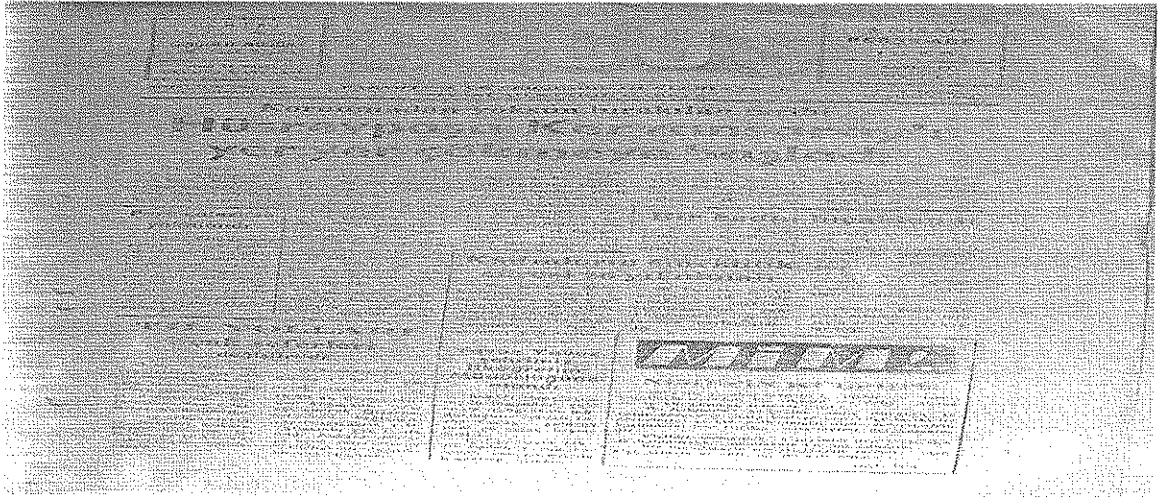
Gıda Maddeleri

KOR DOĞUM!

Ek 12 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Olan Diyarbakır Sesi Gazetesi)



Ek 13 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Olan Milli Hâkimiyet Gazetesi)



Ek 14 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Olan Doğu Gazetesi)



Ek 15 (Günümüzde Çıkan Diyarbakır Söz Gazetesi)



Ek 16 (Diyarbakır'da Çıkan Gazetelerden Bir Kısım)



Ek 17 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Güneydoğu Mesaj Gazetesi)



Ek 18 (Günümüzde Çıkan Diyarbakır Olay Gazetesi)



Ek 19 (Günümüzde Çıkan Güneydoğu Ekspres Gazetesi)



Ek 20 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Gözlem Gazetesi)



Ek 21 (Günümüzde Çıkan Diyarbakır Haber Gazetesi)



Ek 22 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Olan Halkpel Gazetesi)



Ek 23 (Günümüzde Çıkan Diyarbakır Yenigün Gazetesi)



Ek 24 (Günümüzde Çıkan Doğru Haber Gazetesi)



Ek 25 (Günümüzde Çıkan Diyarbakır Haber Gazetesi)

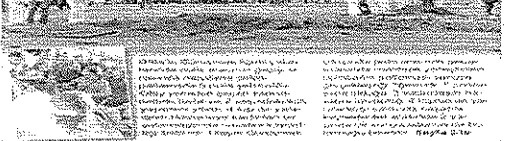
Yeni bir yüzle 25 yıl zım Diyarbakır'da sigara boyacıları ile geldi

TÜTTÜRMEYE DEVAM



25 yıl zım Diyarbakır'da sigara boyacıları ile geldi. Yeni bir yüzle 25 yıl zım Diyarbakır'da sigara boyacıları ile geldi. Yeni bir yüzle 25 yıl zım Diyarbakır'da sigara boyacıları ile geldi.

GÜNEYDOĞU VE PATLAMA 8 ÇALIŞI



8 ÇALIŞI. Güneydoğu ve Patlama. Güneydoğu ve Patlama. Güneydoğu ve Patlama.

SDP'den anayasa resti. SDP'den anayasa resti. SDP'den anayasa resti.

GÜNCEL

ZAMLAR VE SİGARA. ZAMLAR VE SİGARA. ZAMLAR VE SİGARA.

MAHKEMEYE BÖYLE GETİRİLDİ



MAHKEMEYE BÖYLE GETİRİLDİ. MAHKEMEYE BÖYLE GETİRİLDİ. MAHKEMEYE BÖYLE GETİRİLDİ.

26 Ek (Günümüzde Çıkan Güneydoğu Güncel Gazetesi)

Yerel Medya Desteklenmeli

Ergani Haber

5 KASIM 2010 ÇLMA Sayı:409 YIL:10 (50 KR)

AK Parti Diyarbakır Milletvekili Ali İhsan Merdanoglu "Anadil ana sütü gibi helaldir"

AK Parti Diyarbakır Milletvekili Ali İhsan Merdanoglu Anadil, Ana Sütü Gibi Helaldir dedi

Ensarioğlu bağımsız

Tosun'dan teşekkür

ERGANI SÖZ

SİYASİ PARTİLERE TEPKİ!

12 Haziran tarihinde yapılan ok olan Milletvekili seçimleri öncesi siyasi partilerin vekilleri milletvekili aday listelerinde 12 Haziran tarihinde yapılan ok olan Milletvekili seçimleri öncesi siyasi partilerin vekilleri milletvekili aday listelerinde 12 Haziran tarihinde yapılan ok olan Milletvekili seçimleri öncesi siyasi partilerin vekilleri milletvekili aday listelerinde

BASBAKAN RİSK ALDI

VEKİLİN TEPKİ

Ek 27 (Diyarbakır'ın İlçelerinde Çıkan Gazeteler)



SÖZ BİZDE

YEREL HABER GAZETESİ
SAYI: 295
FİYAT: 10 TL
2 KASIM 2010 SALI

KAYMAKAM CEMAL HÜSNÜ KANSIZ'DAN GAZetemize Maddi Destek Sözü Aldık GAZetemizden Yoksul Öğrencilere Yardım

Yenişehir Kaymakamı Cemal Hüsnü Kansız, SÖZ BİZDE gazetemize maddi destek sözü verdi. Kansız, gazetemizin yoksul öğrencilere yardımına katkıda bulunacağını belirtti. Kansız, gazetemizin yoksul öğrencilere yardımına katkıda bulunacağını belirtti. Kansız, gazetemizin yoksul öğrencilere yardımına katkıda bulunacağını belirtti.

OKULLARINDA SÜR VE KOMPÖZİSYON YARIŞMALARINDA BİRİNCİLERİN İSİMLERİ

Okullarında sür ve kompozisyon yarışmalarında birinciler...

SÜR	KOMPÖZİSYON
1. YERİ ALKAN KÖRPELİ 2. YERİ H. İZZET 3. YERİ M. İZZET	1. YERİ ALKAN KÖRPELİ 2. YERİ H. İZZET 3. YERİ M. İZZET

YEREL HABERLER

Yenişehir Kaymakamı Cemal Hüsnü Kansız, SÖZ BİZDE gazetemize maddi destek sözü verdi. Kansız, gazetemizin yoksul öğrencilere yardımına katkıda bulunacağını belirtti.

OKULLARINDA SÜR VE KOMPÖZİSYON YARIŞMALARINDA BİRİNCİLERİN İSİMLERİ

Okullarında sür ve kompozisyon yarışmalarında birinciler...

İLKOMİLİTİ ENERJİ VE İKLİM BAKANLIĞI

İlkomilite Enerji ve İklim Bakanlığı...

250 HANELİ BELDE ÇÜNGÜŞ'E BAĞLANDI

Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı.

Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı.

Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı. Çüngüş Belediyesi, Çüngüş'te 250 haneli belde Çüngüş'e bağlandı.



ÇINAR SAFAK

HAFTALIK HABER GAZETESİ
SAYI 295 FİYAT: 10 TL
2 KASIM 2010 SALI

ÇINAR LİSESİ ÖĞRENCİLERİ BELEDİYE BAŞKANI CENGİZİ ZİYARET ETTİ

Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti.

Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti.

Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti. Çınar Lisesi öğrencileri Belediye Başkanı Cengiz'i ziyaret etti.



İçten'den Kaymakama Ziyaret

AK Parti Diyarbakır Milletvekili İçten, Hani Kaymakamı İzzet Çiçek'i ziyaret etti. İçten, Hani Kaymakamı İzzet Çiçek'i ziyaret etti. İçten, Hani Kaymakamı İzzet Çiçek'i ziyaret etti.

AK Parti Diyarbakır Milletvekili İçten Hani'de

AK Parti Diyarbakır Milletvekili İçten, Hani'de...



YENİ HABER

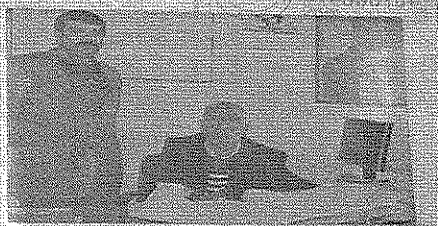
Çökme tehlikesi olan evde yaşam mücadelesi

Bu ayın sonunda kırsal besimde HACİME başlıyor

Sıtma ile mücadele sürüyor

Her ay ortalama 1500-2000 kasiden kan grubu alınıyor

Diğer taraftan, bu ayın sonunda kırsal besimde HACİME başlıyor. Her ay ortalama 1500-2000 kasiden kan grubu alınıyor. Sağlık Bakanlığı'nın bu ayın başında başlattığı HACİME kampanyası, kırsal besimde sıtma ile mücadele için önemli bir adım olarak değerlendiriliyor. Her ay ortalama 1500-2000 kasiden kan grubu alınıyor. Sağlık Bakanlığı'nın bu ayın başında başlattığı HACİME kampanyası, kırsal besimde sıtma ile mücadele için önemli bir adım olarak değerlendiriliyor.



BOĞAZDAN GELEN SİFA MERKEZİ

Çermik

GAZİTESİ

YAZIN MAYI AYI PAZARTESİ ÖLÜNLERİ ÇIKARILMASI İÇİN 400 TONLUK SU DEPOSUNUN YERİ BELİRLENDİ. ESKİ DEPOLAR ONARILDI.

İçme suyunda sona geliniyor

Hermansbaşı'nda yapılacak 2000 tonluk depoya ayrı bir tesis hattı oluşturulacak

Trafik kazası: 1 ölü, 3 yaralı



Hastaneye ilk kez KBB uzmanı atandı

Açılışı gündemleri olan babamın sağlık hizmetleri için bu ayın başında Davutpaşa Hastanesi'ne ilk kez Kalkınma Bakanlığı'nın desteğiyle atandı. Hastaneye ilk kez KBB uzmanı atandı. Açılışı gündemleri olan babamın sağlık hizmetleri için bu ayın başında Davutpaşa Hastanesi'ne ilk kez Kalkınma Bakanlığı'nın desteğiyle atandı.

ERZURUM İLİ KAPALI ÇARŞI

ERZURUM İLİ KAPALI ÇARŞI

Çiftçiler için geniş kapsamlı toplantı

AZMIN ZAFERİ

İlçemiz Halk Eğitim Merkezi'nde düzenlenen okuma yazma kursları, 4 bin 737 kişi okuma yazma seviyesine ulaştı. İlçemiz Halk Eğitim Merkezi'nde düzenlenen okuma yazma kursları, 4 bin 737 kişi okuma yazma seviyesine ulaştı. Eğitim kurumlarında düzenlenen okuma yazma kursları, 4 bin 737 kişi okuma yazma seviyesine ulaştı.

Kur'an bölümleri yarışması



BİR ÖZLEM; DIYARBAKIR BİSMİL BATMAN KARAYOLU

Bismil köyüne hizmet götürme birliğinin yayınıdır. Bir özlem; Diyarbakır Bismil Batman Karayolu. Bismil köyüne hizmet götürme birliğinin yayınıdır. Bir özlem; Diyarbakır Bismil Batman Karayolu. Bismil köyüne hizmet götürme birliğinin yayınıdır.

Ek 29 (Diyarbakır'ın İlçelerinde Çıkan Gazeteler)

T.C. ZİRAAT BANKASI BİSMİL ŞUBESİ ARTIK YOK.

Tarım ve Çiftçi'nin alternatifsiz finansman kaynağı, ismi bankacılık tarihimize bir olan T.C. ZİRAAT BANKASI BİSMİL ŞUBESİ kapatıldı. Halkın tepkisi büyük oldu.

Özellikle çiftçilerin bu sorunu tarım ve hayvancılık sektöründe bir türlü çözülmemiş bir sorun olarak görmekteyiz. Çiftçilerin ve hayvancılıkçıların bu sorunu çözmesi için Ziraat Bankası'nın Bismil Şubesi'nin kapatılması büyük bir sorun olarak görülmektedir. Çiftçilerin ve hayvancılıkçıların bu sorunu çözmesi için Ziraat Bankası'nın Bismil Şubesi'nin kapatılması büyük bir sorun olarak görülmektedir.

Bismil Şubesi'nin kapatılması çiftçilerin ve hayvancılıkçıların finansman kaynağını ortadan kaldırmıştır. Çiftçilerin ve hayvancılıkçıların bu sorunu çözmesi için Ziraat Bankası'nın Bismil Şubesi'nin kapatılması büyük bir sorun olarak görülmektedir.

Bismil Şubesi'nin kapatılması çiftçilerin ve hayvancılıkçıların finansman kaynağını ortadan kaldırmıştır. Çiftçilerin ve hayvancılıkçıların bu sorunu çözmesi için Ziraat Bankası'nın Bismil Şubesi'nin kapatılması büyük bir sorun olarak görülmektedir.

BİSMİL EXPRES

HAFIFLAKTIRARAKSIZ İYİ HAYAT GAZETESİ

Buğday Piyasalarına Yaptıran Artış Çiftçilerin Yazını Galdürmeye Yemedi.

Diyarbakır Milletvekili Sn Salih Sümeri: "Kavramı arkasında başka şeyler yatıyor."

KAZA GELİYORUM DİYOR!

T.C. Ziraat Bankası Bismil Şubesi ve Nispetiye Şubelerinin Kapatılmasına İnanılmaz Tepkiyi OVP Diyarbakır Milletvekili Salih Sümeri İfade Etti.

Yaz aylarında buğdayın fiyatlarının artması çiftçilerin yazın galdürmeye yemedi. Çiftçilerin yazın galdürmeye yemedi.

T.C. Ziraat Bankası Bismil Şubesi ve Nispetiye Şubelerinin Kapatılmasına İnanılmaz Tepkiyi OVP Diyarbakır Milletvekili Salih Sümeri İfade Etti.

BİSMİLİNSESİ

Bismil'in Yeni Gazetesi
14 Şubat 2012 Pazartesi
Yıl: 7 Sayı: 211
www.bismilinsesi.com

Çiftçilere Buğday Yetiştiriciliği Eğitimi

Bismil'de GAP Tarımsal Eğitim ve Yayın Projesi (TEYAP) kapsamında çiftçilerin daha verimli üretim yapmasına katkı sağlamak amacıyla "Buğday Yetiştiriciliği" konulu eğitim toplantıları düzenlendi.



Bismil'de GAP Tarımsal Eğitim ve Yayın Projesi (TEYAP) kapsamında çiftçilerin daha verimli üretim yapmasına katkı sağlamak amacıyla "Buğday Yetiştiriciliği" konulu eğitim toplantıları düzenlendi. Eğitimler, çiftçilerin buğday yetiştiriciliği konusunda bilgi edinmelerine yardımcı oldu.

10.8 milyon kişi için son 13 gün



10.8 milyon kişi için son 13 gün. Bu süre zarfında vatandaşların bu konuda bilinçlenmesi ve gerekli önlemleri alması önemlidir.

Bismil'den Batman'a giden 3 hırsız suçüstü yakalandı

Bismil'den Batman'a giden 3 hırsız suçüstü yakalandı. Hırsızlar, Batman'da bir mağazaya girerek hırsızlık yaptıkları sırada polis tarafından yakalandı. Hırsızlar, hırsızlık yaptıkları mağazanın sahibine zarar vermişlerdir.

BİSMİL HABER

www.bismilhaber.com

Bismil'de Yeni Atanan Öğretmenlere Telekonferanslı Uyum Semineri

Bismil'de yeni atanan 155 öğretmene telekonferans yöntemi ile 'Çevreye uyum semineri' verildi.

Bismil'de yeni atanan 155 öğretmene telekonferans yöntemi ile 'Çevreye uyum semineri' verildi. Seminer, öğretmenlerin çevreye uyum konusunda bilinçlenmelerine yardımcı oldu.

Bismil'de aracın çarptığı kadın yaşamını yitirdi



LİCE'DE EĞİTİME ELEKTRİK ENGELİ

Lice Anadolu Lisesi geçen hafta yağan yoğun kar nedeniyle elektrik hatlarının kopmasından dolayı elektrik telleri TEDAS tarafından onarılmadığından dolayı bir türlü eğitim öğretime açılmıyor.



METİN BEKİROĞLU

Lice Anadolu Lisesi, kopan elektrik tellerini onarılmadığından dolayı bir buçuk ay içinde geçiyor. Elektrik tellerinin onarılmadığından dolayı okuyan öğrenciler ve kalite federasyonu başkanlarından kopan Lise öğrencileri her sabah okula giremiyorlar. Elektriklerin kesik olmasından dolayı okul dışındaki yerlerden gelen öğrenciler de okula giremiyorlar. Okul dışındaki öğrenciler de okula giremiyorlar. Okul dışındaki öğrenciler de okula giremiyorlar.

HABER LİCE

28 Şubat 2012 SALI

e-mail: haberlice@hotmail.com

SAYI: 107

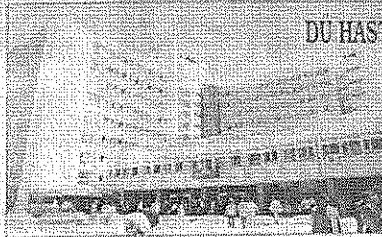
FIYATI: 50 KR

LİCELİ DEPREMZEDELER 37 YIL SONRA HAK SAHİBİ OLDUKLARINI KANITLADILAR

2012 yılı SODES başvuruları başladı

Abdurrahman KESİZ

Çiftçi Planlama Teşkilatı tarafından GAP Çiftçi Planı sürecinde uygulanmaya sokulan ve Hısten devami eden Sosyal Destek (SODES) Programı kapsamında 2012 yılında yapılacak çalışmalar da ilçe başkanlıklarında ilgili başvurular başladı. İlçe Sosyal Yönetimci Üniversiteler ve Sivil Toplum Kuruluşları İstisnasız olarak başvurularını en geç 31 Mart 2012 tarihinde ilçe başkanlıklarına teslim etmelidir. (TE)



DU HASTANELERİ ORTADOĞU'NUN SAĞLIK USSU OLMA YOLUNDA İLERLİYOR

Diğer taraftan, Diyarbakır'da bulunan DU Hastaneleri Ortadoğu'nun sağlık ussu olma yolunda ilerliyor. Diyarbakır'da bulunan DU Hastaneleri Ortadoğu'nun sağlık ussu olma yolunda ilerliyor. Diyarbakır'da bulunan DU Hastaneleri Ortadoğu'nun sağlık ussu olma yolunda ilerliyor.

Güneydoğu LİCE

28 Şubat 2012 Salı

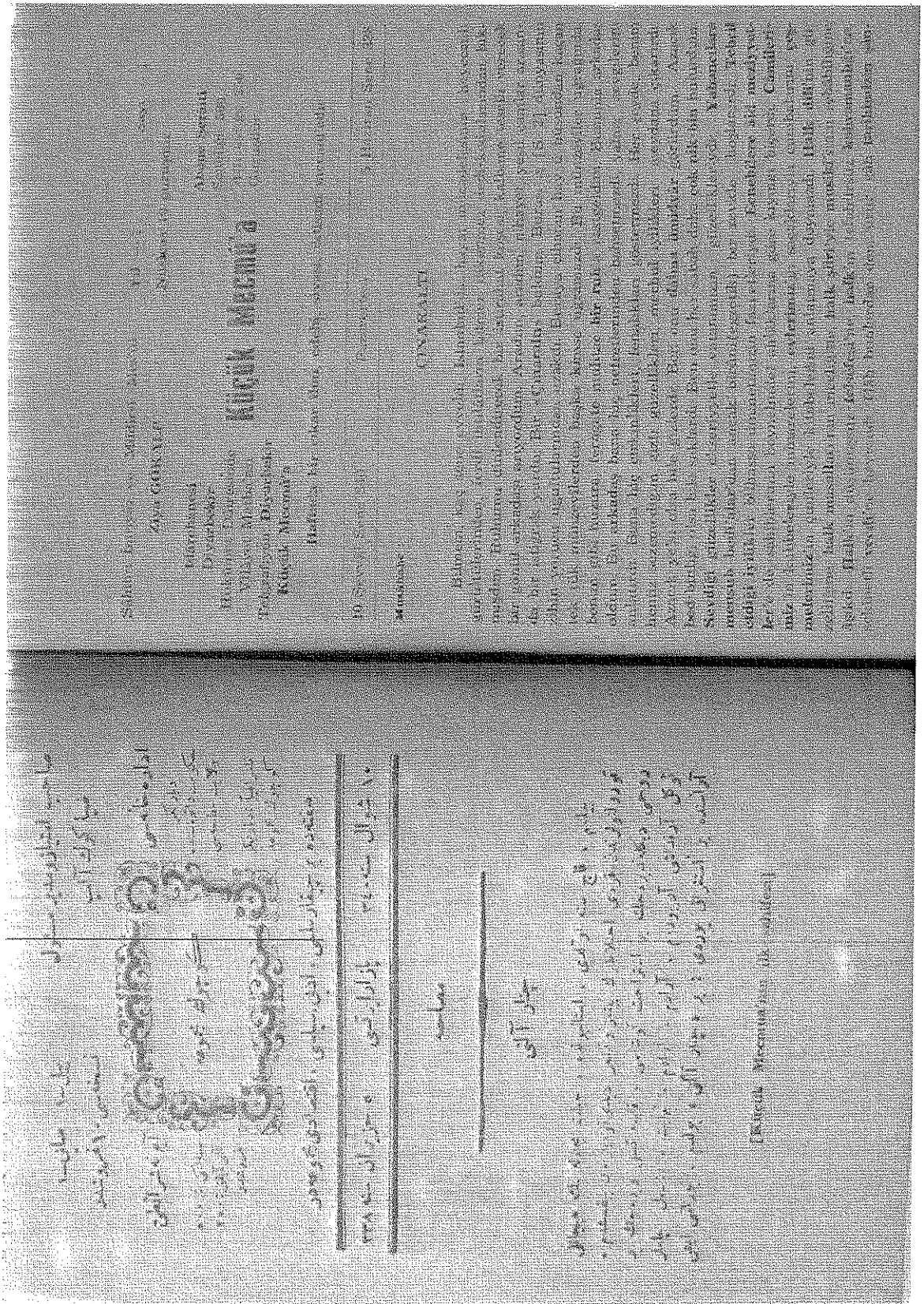
SAYI: 262

Kuruluş: 30.01.2007

FIYATI: 25 Kr

Lice'de hayat normale döndü

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde yoğun kar yağışı ve şiddetli fırtına nedeniyle direklerin yıkılması sonucu elektrik kesilmesinden dolayı okulların açılmaması nedeniyle hayat normale döndü.



Ek 32 (Diyarbakır'da Yayınlanan Küçük Mecmua)

13 Haziran 1950

بازار ايراني

B: Cella Ercizana

مستهلکی ۴۵۰ آتلی آیرانی
۱۳۰ شرونددر
نسخه می ۱۰ فروش

یکی هلال

صاحب امتیاز و
مدیر مسئول
علی ترهت

اولین کونده برچهار ادبی و علمی و تاریخی مجله

علی ترهت
حیات کونک آلب
علی ترهت
عشق بولده
حامد زانی
بازار توفیق

معاصره : برفچ سوز
اول باغده قوقلادیم جیچک
ملی سفار
عشق بولده
ترجمه
شماره
سکانه

۱۳۴۰

دیاربکر - مطبعه ولایت

KARACADAĞ

*Diyarbakır Halkı ve Tarafından ayda bir çıkarılır***ULUSYERDEN BİLGİ ERİŞİM HİZMETLERİ
ÖZEL KÜTÜPHANESİ**

Nicedir Çıkıyoruz

K. Abdurrahman

Yardımcınız her köşesi, maddi ve manevi hazinelerinde, çok eski zamanlardan beri bir çok kültür maddelerini saklamaktadır. Tarihin

her devrinde buralarda yazılmış olanatırlarımız, bu eski dilimize inşaatımıza bir çok misaller, birakmışlardır. Bunları yazarak, çoğaltarak, dağıtarak, bu eski ve yeni kültürümüzün bir kaynağı olduğunu

Ünsel varlığımıza buraları nasıl bizinde ettirdiği taradık için çıkıyoruz. Maddiy vesikallara dayanan bilimimiz, çevremizin tarihini öğretmek, ünsel durumumu anlatmak ile yetinmezsin, bu köşemizi diğer köşelerine taradık için çıkıyoruz. İbnur de kerem, vâkıfımız, yakararak, o devrimimizi

benimsenmek, medeniyeti de en uzak bucaklara kadar yaymaya çalışmak nasıl evrimimiz bir amaççı ise dergimizin de bir amacıdır.

Karacadağ

*Devrim üslubunu en iyisi o, necele!
Bir bayrak itafakandır sen de kültürümüzde
Çalıştırın inatını, çekin sen de yaz da.*

*Başkente, olumsuzlukla bir halde!
İki yıl mızılolan, görsün o ileri!
Sen de Karacadağ, dağın yalı listerinde!*

*En ilginçte, bu üslubun bir kâğıt üslubu!
Sen de "Medeniyet"e "Çarşamba"nın üslubu!
Tarihin "Karacadağ"da sen de geldi bir yaz da!
Bahset Kemal Çakır.*

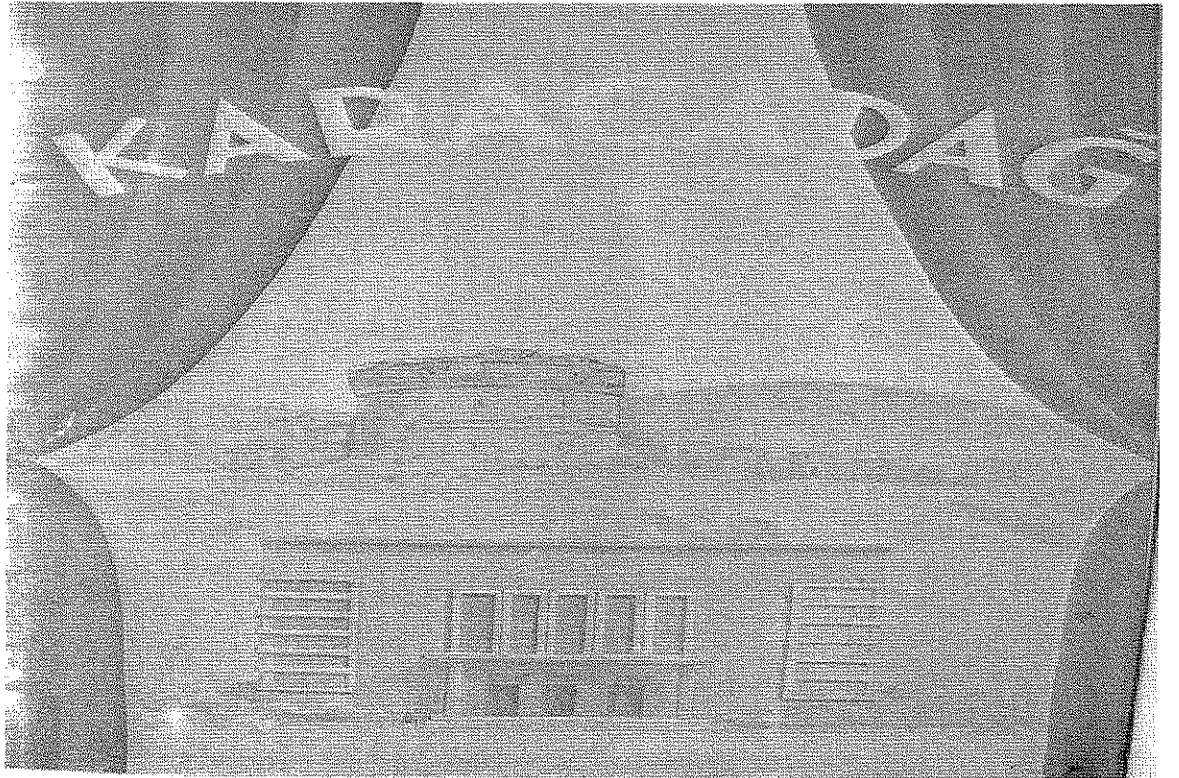
Bu itibarla yalnızca landımsa değil anlatmağa da çalışacağız.

*Adını
KARACADAĞ
dır.*

Dergimiz her birimizin hatırasında, uzun zaman atalarımızın

Yurt, larına bucağımız, yeti ile bir dâğın nefis suyu ile yazmamıza çabı kışın bir yerin adını tattık. Dergimiz, adı kadar, onun anlamı kadar değerli yazılarla dolacaktır. Yeni ünsel üslubunla ve atımların da, yeti vâkıf adını anlamını kuvvetlendirecek bir Adını yazdığımız, sen de bir yerin, ahından ahından, bir hakkını vermek birine çalışmamızdır.

Ek 34 (Diyarbakır'da Yayımlanan Karacadağ Dergisinin İlk Sayısı)



Ek 35 (Diyarbakır'da Yayımlanan Karacadağ Dergisi Kapağı)

KARA-AMİD

KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ



HAZİRAN 1980

14

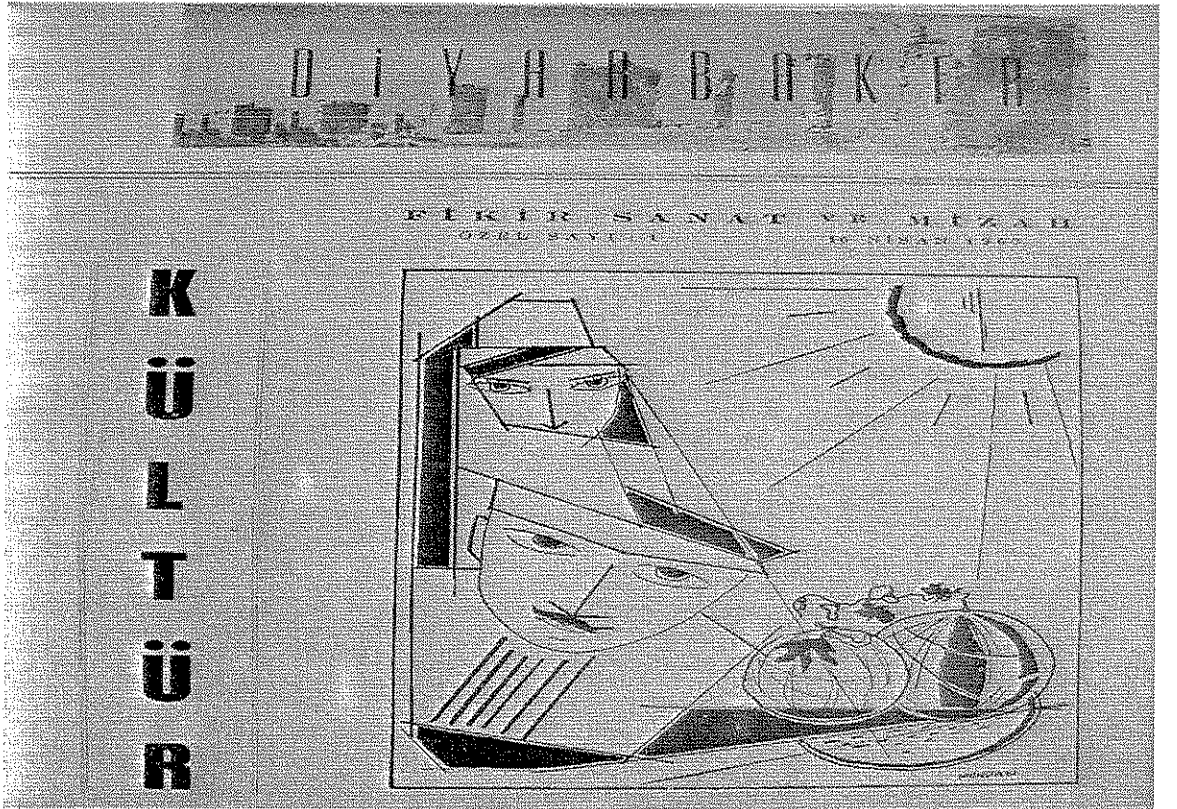
Ek 36 (Diyarbakır'da Yayımlanan Kara – Amid Dergisi)



Ek 37 (Diyarbakır'da Yayımlanan Surkent Dergisi)



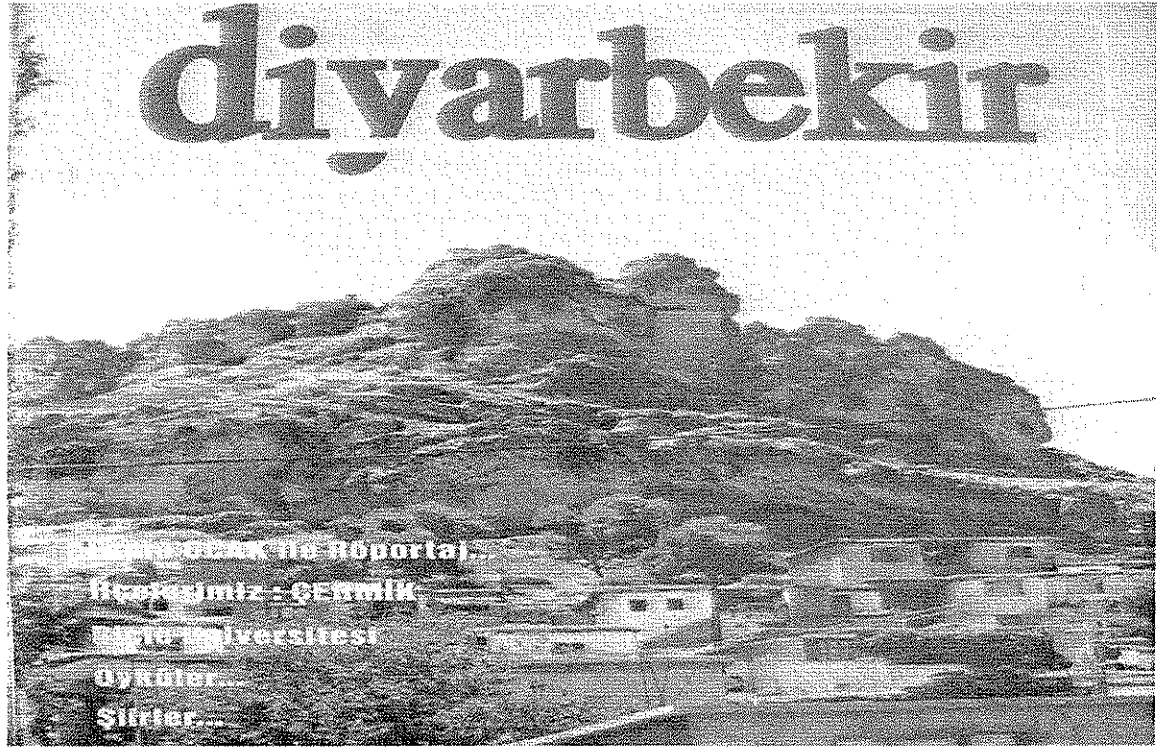
Ek 38 (Diyarbakır'da Yayınlanan Bazalt Kent Dergisi)



Ek 39 (Diyarbakır'da Yayınlanan Diyarbakır Dergisi)



Ek 40 (Diyarbakır'da Yayımlanan Ziya Gökalp Dergisi)



Ek 41 (Diyarbakır'da Yayımlanan Diyarbakir Dergisi)



Ek 42 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



Ek 43 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



Ek 44 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



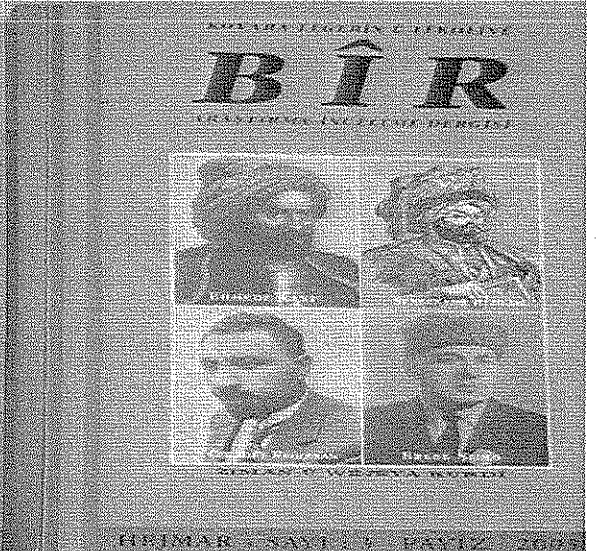
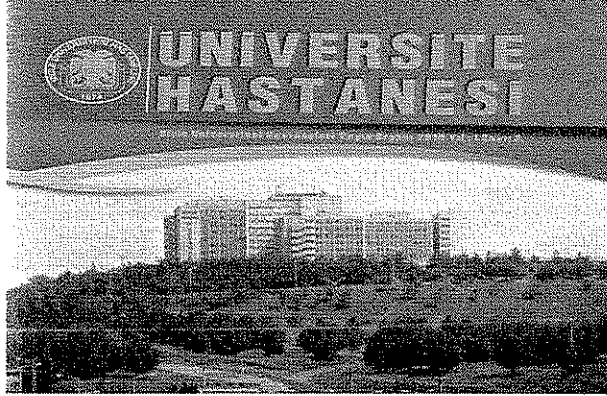
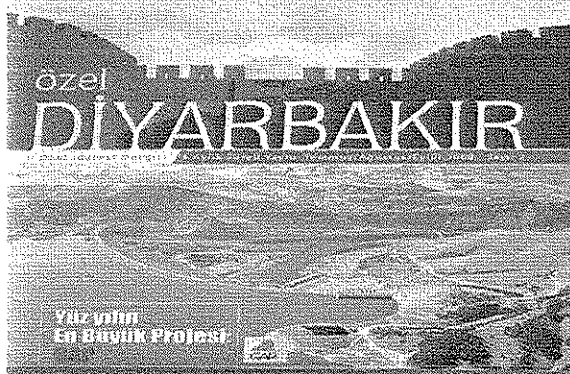
Ek 45 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



Ek 46 (Diyarbakir'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



Ek 47 (Diyarbakir'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)



Ek 48 (Diyarbakır'da Yayımlanmış Dergilerden Bazıları)

EK – 2: Anket Örnekleme

Diyarbakır'da Yerel Gazete Yöneticilerine / Sahiplerine Yönelik Basın Araştırması Anketi

1- Gazetenizin ismi?

2- Gazetenizin yayınlandığı yer?

3- Gazetenizin yayına başladığı tarih?

4- Gazetenizin yayın periyodu nedir?

5- Gazeteniz kaç sayfa olarak yayınlanmaktadır?

a) 4 b) 6 c) 8 d) 10 e) 12 ve fazla

6- Gazetenizin ebadı nedir?

a) Büyük boy b) Tabloid c) Diğer (belirtiniz)

7- Gazetenin imtiyaz sahibi kimdir?

8- Gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü?

9- Gazetenizin dizgisi nasıl yapılmaktadır?

a) Bilgisayarlı sistem b) Entertype c) El dizgisi

10- Gazetenin dizgisi kendi tesislerinde mi yapılmaktadır?

a) Evet b) Hayır

11- Gazetenin baskısı kendi tesislerinde mi yapılıyor?

a) Evet b) Hayır

12- Gazetenizin dağıtıldığı bölge/şehir?

13- Gazetenizin tirajı?

- a) 200-800 b) 801-1500 c) 1501-2000 d) 2000-3000
e) 3001-4000 f) 4001-5000 g) 5000 ve üzeri

14- Gazete sahibi, basın sektörü dışında, bir başka sektörde de çalışıyor mu?

- a) Evet b) Hayır

15- Gazetenin ortağı olduğu başka bir işletme var mı?

- a) Evet b) Hayır

16- Gazetenin internet sitesi var mı?

- a) Evet b) Hayır

17- Gazetenin internet yayını var mı?

- a) Evet b) Hayır

18- Gazetenin internet adresi?

19- Gazete yayımlandığı ilk tarihten itibaren el değiştirdi mi?

- a) Evet (belirtiniz?) b) Hayır

20- Başlıca haber kaynaklarınız nelerdir?

Anketimize katıldığınız için teşekkür ederiz...

Email: asimkacmaz@hotmail.com

Asım KAÇMAZ
Harran Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi

Ek 49 (Uygulanan Yerel Gazete Anket Soruları)

**Diyarbakır'da Yerel Radyo Yayını Yöneticilerine / Sahiplerine Yönelik
Basın Araştırması Anketi**

RADYO ANKETİ

- 1- Radyonun ismi?
- 2- Radyonun yayınlandığı yer?
- 3- Radyonun yayına başladığı tarih?
- 4- Radyonun imtiyaz sahibi kimdir?
- 5- Radyonun yayın politikası?
- 6- Radyonun yayın frekansı?
- 7- Radyonun canlı yayın programları?
- 8- Radyonun seslendiği yaş grupları?
- 9- Radyonun yayını yerel mi, ulusal mı?
 - a) Yerel
 - b) Ulusal
- 10- Radyonun internet sitesi var mı?
 - a) Evet
 - b) Hayır
- 11- Radyonun internet yayını var mı?
 - a) Evet
 - b) Hayır
- 12- Radyonun internet adresi?

13- Radyonun aldığı ödülleri?

a) Evet (Belirtiniz) b) Hayır

14- Radyonun yönetmeni?

15- Radyonun yayın ilkeleri?

Anketimize katıldığınız için teşekkür ederiz...

Email: asimkacmaz@hotmail.com

Asım KAÇMAZ
Harran Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi

Ek 50 (Uygulanan Yerel Radyo anket soruları)

**Diyarbakır'da Yerel Tv Yayını Yöneticilerine / Sahiplerine Yönelik
Basın Araştırması Anketi**

TV ANKETİ

1- Tv'nin ismi?

2-Tv'nin yayınlandığı yer?

3- Tv'nin yayına başladığı tarih?

4- Tv'nin imtiyaz sahibi kimdir?

5- Tv'nin yayın çizgisi?

6- Tv'nin yayın programları?

7- Tv'nin canlı yayın programlarının adları?

8- Tv'nin seslendiği yaş grupları?

9- Tv yayını yerel mi, ulusal mı?

a) Yerel b) Ulusal

10- Tv'nin internet sitesi var mı?

a) Evet b) Hayır

11- Tv'nin internet yayını var mı?

a) Evet b) Hayır

12- Tv'nin internet adresi?

13- Tv'nin aldığı ödülleri?

a) Evet (Belirtiniz) b) Hayır

14- Tv'nin personel sayısı?

15- Tv'nin yayın ilkeleri?

Anketimize katıldığınız için teşekkür ederiz...

Email: asimkacmaz@hotmail.com

Asım KAÇMAZ
Harran Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi

Ek 51 (Uygulanan Yerel TV anket soruları)

**Diyarbakır'daki Ajansların Yöneticilerine/Sahiplerine Yönelik Araştırma
Anketi**

- 1- Ajansınızın adı?
- 2- Ajansınız ne zaman kuruldu?
- 3- Diyarbakır'da ne zaman şube ya da müdürlük kuruldu?
- 4- Diyarbakır'daki sorumlu yöneticiniz kimdir?
- 5- Ajansınız ile gazetecilik ve televizyonculuk arasındaki ilişki nedir?
- 6- Yerel gazetelere haber akışınız nasıl olmaktadır?
- 7- Ajansınızın personel sayısı?
- 8- Diyarbakır'daki Ajansınız yerel mi, bölgesel mi çalışmaktadır?
 - a) Yerel
 - b) Bölgesel
- 9- Diyarbakır'daki Ajansınıza bağlı olarak yayınlarınız var mı?
 - a) Evet(Belirtiniz)
 - b) Hayır

Anketimize katıldığınız için teşekkür ederiz...

Email: asimkacmaz@hotmail.com

Asım KAÇMAZ
Harran Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi

Ek 52 (Uygulanan Ajans anket soruları)